

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav jazyků a komunikace neslyšících

Čeština v komunikaci neslyšících

Bakalářská práce

Šárka Sobolevská

Profesní orientace neslyšících žáků

Vocational Orientation of Deaf Pupils

Praha 2017

Vedoucí práce: Mgr. Andrea Hudáková, Ph.D.

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 28. 7. 2017

.....
Šárka Sobolevská

Poděkování

Děkuji Mgr. Andree Hudákové, Ph.D. a Mgr. Radce Zbořilové za jejich odborné vedení a cenné připomínky. Své rodině a přátelům děkuji za podporu.

Abstrakt

Cílem bakalářské práce bylo zmapovat profesní orientaci neslyšících žáků závěrečných ročníků vybraných základních škol pro sluchově postižené a výsledky usouvztažnit s podobnými šetřeními realizovanými u žáků bez sluchového postižení. Na základě studia příslušné odborné literatury jsou v začátku práce vymezeny obecné faktory, které profesní orientaci ovlivňují, taktéž je nastíněn vývoj profesní orientace dle teorie životních stádií D. E. Supera. Práce se dále soustředí na popis faktorů ovlivňujících profesní orientaci, které jsou specifické pro neslyšící žáky vzdělávané ve školách pro sluchově postižené, jako jsou identita neslyšících, kultura neslyšících, postoje společnosti k neslyšícím lidem, jazyková a informační bariéra a vzdělávací systém neslyšících žáků v České republice, včetně obecného popisu podoby předprofesní přípravy ve školách pro sluchově postižené. Na základě analýzy kurikulárních dokumentů a informací od pedagogických pracovníků práce popisuje konkrétní podobu předprofesní přípravy ve třech základních školách pro sluchově postižené, jejichž žákům 9. a 10. ročníků byl následně předložen dotazník zkoumající jejich vzdělanostní a profesní aspirace. Výsledky dotazníkového šetření jsou v závěru práce usouvztažněny a porovnány s výsledky výzkumů realizovaných u žáků bez sluchového postižení.

Klíčová slova

neslyšící žák, profesní orientace, profesní příprava, vzdělanostní aspirace, profesní poradenství, ZŠ pro sluchově postižené

Abstract

The main goal of the bachelor thesis is to learn about vocational orientation of deaf pupils in their last years of study at selected elementary schools for the Deaf and to compare the results to results of similar studies done with pupils without hearing impairment. Based on relevant scientific sources, the paper introduces general aspects that shape vocational orientation, also describes vocational development on D. E. Super's Career Development Theory. The thesis continues with characterizing aspects that shape vocational orientation, but are specific for deaf pupils who attend elementary schools for the Deaf, e.g. Deaf identity, Deaf culture, attitudes of the majority towards deaf people, the language and information barrier and the educational system for deaf pupils in the Czech Republic, including a depiction of the concept of vocational training at schools for the Deaf. Based on an analysis of the curricular documents and information provided by teachers, the paper also describes the concept of vocational training at three selected schools for the Deaf. These schools were then visited and their 9th and 10th grade students were presented with a questionnaire mapping their educational and vocational aspirations. The results of the study were afterwards put into context and compared to results of similar studies done with pupils without hearing impairment.

Keywords

Deaf pupil, vocational orientation, vocational preparation, educational aspirations, career counselling, elementary school for the Deaf

Obsah

Úvod.....	6
1 Vývojová specifika období dospívání.....	8
1.1 Charakteristika období dospívání.....	8
1.1.1 Kognitivní vývoj.....	8
1.1.2 Emoční vývoj.....	9
1.1.3 Sociální vývoj.....	9
1.1.4 Hledání identity, sebepojetí.....	9
1.1.5 Životní plány a volba povolání.....	10
1.1.6 Kariérní zralost.....	10
1.2 Vybrané faktory ovlivňující profesní orientaci.....	11
1.2.1 Individuální faktory.....	11
1.2.2 Sociální faktory.....	12
2 Teorie kariérního vývoje.....	14
2.1 Teorie životních stádií D. E. Supera.....	14
3 Faktory ovlivňující profesní orientaci u neslyšících žáků.....	16
3.1 Kultura neslyšících, komunita neslyšících.....	16
3.2 Identita neslyšících.....	17
3.3 Postoje společnosti k neslyšícím lidem.....	19
4 Vzdělávání neslyšících žáků v České republice.....	21
4.1 Legislativní ukotvení.....	21
4.2 Základní školy pro sluchově postižené.....	21
4.3 Střední školy pro sluchově postižené.....	22
4.4 Komunikační přístupy ve vzdělávání neslyšících žáků.....	25
5 Předprofesní příprava v základních školách pro sluchově postižené.....	27
5.1 Vzdělávací oblast <i>Člověk a svět práce</i>	27
5.2 Profesní poradenství.....	28
5.2.1 Školní poradenské pracoviště.....	29

5.2.2	Školská poradenská zařízení	31
6	Profesní orientace žáků bez sluchového postižení	33
6.1	Profesní zájmy	33
6.2	Vzdělanostní orientace	33
6.3	Faktory ovlivňující volbu další vzdělávací dráhy	34
6.4	Profesní orientace	35
6.5	Motivace výběru povolání	35
6.6	Vliv povolání rodičů na výběr povolání respondentů	35
7	Výzkumná sonda	36
	I. část	36
7.1	Základní škola pro sluchově postižené v Brně	36
7.2	Základní škola pro sluchově postižené v Českých Budějovicích	38
7.3	Základní škola pro sluchově postižené v Praze, Výmolově ul.	39
	II. část	43
7.4	Výzkumné otázky	43
7.5	Metodologie výzkumné sondy, charakteristika respondentů	44
7.6	Analýza výsledků výzkumné sondy	45
7.7	Diskuse	63
	Závěr	71
	Seznam literatury a zdrojů	73
	Přílohy	80
	Příloha č. 1 – Souhrnné tabulky k výzkumné sondě	80
	Příloha č. 2 – Dotazník pro účastníky výzkumné sondy	90
	Příloha č. 3 – Souhlas s výzkumem	95

Úvod

Profesní rozhodování patří k nejvýznamnějším volbám v životě člověka, jelikož spokojenost v zaměstnání ovlivňuje celkovou kvalitu života. Profesní orientace je několikastupňový proces, jehož počátek zpravidla představuje ukončení základní školy a volba další vzdělávací dráhy. Před náročnou volbu dalšího životního směřování je postaven mladý dospívající člověk, který na tak významný krok dle mnohých psychologů není vývojově připraven (srov. např. Langmeier, Krejčířová, 2006; Macek, 2003; Říčan, 2004; Vágnerová, 2012). Pro neslyšícího žáka je profesní rozhodování vzhledem k jeho sluchovému postižení ještě o něco obtížnější.

Problematika profesní orientace v závěru povinné školní docházky je v posledních desetiletích v popředí zájmu zahraničních výzkumníků; v našem prostředí je tato oblast stále poměrně neprobádaná. České výzkumy v profesní oblasti u neslyšících lidí byly prozatím realizovány pouze v rámci absolventských prací a jsou zaměřeny spíše na možnosti uplatnění neslyšících lidí na trhu práce nebo profesní orientaci v závěru střední či vysoké školy (srov. např. Vyšínová, 2016; Kluková, 2008). Je-li nám dobře známo, problematikou profesní orientace neslyšících žáků v závěru docházky v základní škole pro sluchově postižené se v České republice dosud nikdo rozsáhle nezabýval.

Vlastní zájem o tuto problematiku vyplývá mimo jiné z mé praxe pracovní konzultantky v organizaci, která poskytuje neslyšícím lidem podporu v profesní oblasti. Tato pracovní zkušenost mi umožňuje hlubší vhled do problematiky zaměstnávání neslyšících lidí. Setkávám se s desítkami neslyšících lidí, kteří se právě v profesní oblasti potýkají s mnohými problémy. Volba střední školy je prvním krokem v procesu výběru povolání a celý tento proces následně ovlivňuje. Považuji tedy za stěžejní se u neslyšících žáků základních škol pro sluchově postižené zaměřit na problematiku profesní orientace již v závěru docházky v základní škole.

Cílem této bakalářské práce je zmapovat profesní orientaci žáků závěrečných ročníků vybraných základních škol pro sluchově postižené, nikoliv neslyšících žáků, kteří navštěvují základní školy hlavního vzdělávacího proudu. Profesní orientace neslyšících žáků základních škol pro sluchově postižené je problematickou oblastí, neboť se tito žáci často nacházejí v poměrně uzavřeném světě škol pro sluchově postižené a v důsledku toho mají nižší povědomí o možnostech dalšího studia a profesního uplatnění, to znamená i nižší profesní aspirace.

Práce nastiňuje problematiku profesní orientace dospívajících lidí v obecné rovině, dále se soustředí na popis faktorů, které jsou specifické pro neslyšící žáky, popisuje podobu předprofesní přípravy v základních školách pro sluchově postižené a v závěru pomocí

dotazníkového šetření zkoumá profesní orientaci neslyšících žáků v porovnání s profesní orientací žáků bez sluchového postižení.

Terminologie v oblasti sluchového postižení není ani v odborných kruzích doposud ustálena. Vzhledem k této nejednotnosti užíváme termín *neslyšící* ve všech případech, kdy hovoříme o lidech se sluchovým postižením. Termín *neslyšící* s malým *n* užíváme i v případě, hovoříme-li o kultuře a komunitě Neslyšících, jelikož psaní velkého *N* není v českém prostředí ustáleno a ztěžovalo by orientaci v textu. Termín *sluchově postižený* používáme pouze v případě, kdy hovoříme o školách pro sluchově postižené, jelikož tento název ukládá příslušná legislativa.

1 Vývojová specifika období dospívání

U většiny českých žáků dochází k prvnímu profesnímu rozhodování v podobě volby další vzdělávací dráhy v období dospívání, kdy žáci ukončují povinnou školní docházku v základní škole a rozhodují se o dalším oboru studia ve střední škole (Říčan, 2004). Změny v období dospívání mají celkový vliv na vývoj osobnosti jedince, tedy i na výběr střední školy (Vágnerová, 2012). Neslyšící žák v tomto období prochází obdobnými změnami jako jeho slyšící vrstevníci. Abychom dovedli nahlédnout proces výběru povolání neslyšícího žáka v komplexnosti, považujeme za důležité naši práci zahájit kapitolou popisující období dospívání z psychologického hlediska.

1.1 Charakteristika období dospívání

Jak uvádí Říčan (2004), období dospívání, tedy období mezi přibližně 11. a 20. rokem života, je snad nejdramatičtějším obdobím v životě člověka. Dítě pomalu překračuje pomyslnou hranici mezi obdobím dětství a počátkem dospívání a v jeho životě dochází k velkým proměnám. Osobnost se mění komplexně – po stránce biologické, psychické i sociální (Vágnerová, 2012). Dospívající se musí s těmito změnami vyrovnávat, přijímat nové skutečnosti, přehodnocovat dosavadní zkušenosti a postoje a hledat vlastní identitu. Kolem 15. roku života s ukončením povinné školní docházky přichází náročná volba dalšího životního směřování (Říčan, 2004). Vlivem rodiny, školy a společnosti mění své nahlížení na svět, třídí si názory, postoje, mění zájmy a chování a snaží se dosáhnout přijatelného postavení v sociální skupině. Mění se vztah k vrstevníkům, rodičům a dalším autoritám. Spolu s hormonálními změnami přicházejí prudší výkyvy nálad, nepředvídatelné reakce, emoční labilita a podrážděnost. Obecně převládají spíše negativní emoce (Říčan, 2004).

1.1.1 Kognitivní vývoj

Na přelomu období pubescence a adolescence, což je kolem 15. roku života člověka, se výrazně proměňuje způsob kognitivního uvažování. Do zhruba 11. až 12. roku dítě dovede logicky uvažovat, třídít informace a vyvozovat závěry, avšak pouze o konkrétních skutečnostech. Má-li dítě uvažovat o něčem, co přesahuje konkrétní realitu, selhává (Langmeier, Krejčířová, 2006). Dospívající se v myšlení postupně uvolňuje ze závislosti na konkrétní realitě. Je již schopen abstraktního uvažování, dovede myslet o neexistujícím, v hypotetické rovině, přemýšlí „co by, kdyby“ (Říčan, 2004). S rozvojem abstraktního uvažování přicházejí úvahy o budoucnosti, dospívající plánuje své budoucí životní směřování.

Důležitou novinkou je schopnost *myšlení o myšlení*, kritické nahlížení na vlastní i cizí myšlení a soudy, hodnoty a normy společnosti. Tato nová schopnost nazírání velmi ovlivňuje postoj dospívajícího k lidem a ke světu. Porovnává realitu takovou, jaká je, s tím, jaká by mohla být. Právě to bývá příčinou jeho časté nespokojenosti a kritičnosti (Langmeier, Krejčířová, 2006).

1.1.2 Emoční vývoj

Hormonální změny v období pubescence s sebou nesou emoční nestabilitu, výkyvy nálad a zvýšenou reaktivnost. Vágnerová (2012) uvádí, že prožitky dospívajících bývají intenzivní, ale spíše krátkodobé a vyznačují se proměnlivostí. Pubescent si často nedokáže vysvětlit příčinu svých nálad, což vede k ještě většímu rozladění. Cítí se nepříjemně, jelikož své emoce nedovede ještě ovládat. U citlivějších jedinců může mít emoční labilita vliv na schopnost koncentrace při učení a může vést ke zhoršení školního prospěchu (Říčan, 2004).

1.1.3 Sociální vývoj

Důležitým úkolem dospívajícího je na jedné straně emancipace od rodiny, na straně druhé začleňování mezi vrstevníky a navazování diferencovanějších vztahů k nim (Havighurst, 1953 in Langmeier, Krejčířová, 2006). Skupina vrstevníků má v tomto vývojovém období na pubescenta stále větší vliv, je zdrojem emoční a sociální opory, kterou ztrácí emancipací od rodiny. Dospívající hledá své místo ve skupině, touží po uznání a přijetí (Langmeier, Krejčířová, 2006; Vágnerová, 2012). Důležitý vliv na formování osobnosti hraje vzájemný obdiv a nápodoba v rámci skupiny (Říčan, 2004).

I přes to, že proces emancipace od rodiny a budování vztahů mezi vrstevníky je důležitým a nezbytným procesem období dospívání, pro pubescenty zůstává na prvním místě vztah k rodičům. Potřebují cítit v rodině lásku, oporu a pochopení, a opatrné, nenásilné výchovné vedení (Říčan, 2004).

1.1.4 Hledání identity, sebepojetí

Proměny spojené s dospíváním s sebou nutně nesou i potřebu přehodnocovat své *já*, hledat vlastní identitu, odpovídat na otázky – „kdo jsem, kam směřuji, kde je mé místo?“ Dospívající poznává své schopnosti, možnosti a hranice, učí se přijímat svou jedinečnost i s případnými nedostatky a omezeními, což bývá náročný proces (Langmeier, Krejčířová, 2006). Informace o sobě samém získávají dospívající mimo jiné z okolních reakcí. V této souvislosti se uvádí pojem *sociální zrcadlo* (Helus, 2009; Macek, Tyrlík, 2010). Dospívající si všímá, co si o něm

zejména dospělí, ale i vrstevníci myslí, jak na něj reagují, jak ho vnímají. Různí jedinci mají v různé míře potřebu se vůči svému okolí spíše vymezovat a být jedinečnými, nebo se naopak spíše ztotožňovat s ostatními a příliš nevybočovat (Macek, Tyrlík, 2010). Koščo (1987 in Sklenářová, 2011) uvádí, že sebepojetí hraje klíčovou úlohu v procesu profesního vývoje, představy o sobě samém mají vliv na představy o budoucím povolání. Je zde riziko rozporu mezi pojetím sebe sama a představami o požadavcích na povolání, což může mít výrazný vliv na volbu a následnou spokojenost ve vybraném zaměstnání.

1.1.5 Životní plány a volba povolání

Zhruba do začátku období pubescence je volba dalšího životního směřování založena spíše na přání a fantazii. Dítě se orientuje na konkrétní realitu, přemýšlí v rovinách svého okolí. Nedokáže reflektovat, zda se jeho schopnosti a možnosti potkávají s požadavky, které jsou kladeny na výkon vysněného zaměstnání. S rozvojem kognitivních procesů kolem 11. roku pubescenti začínají prozkoumávat podstatu života, formují si vlastní názor na svět, snaží se strukturovat svou budoucnost. Právě přechod od konkrétního k budoucímu a zaměření na cíl hrají důležitou roli v motivačních procesech dospívajícího (Hlad'o, 2012). Jak uvádí Pavelková (2002 in Hlad'o, 2012), u dospívajících dochází k přechodu od krátkodobé k *perspektivní orientaci*, která vyplývá z potřeby plánovat své další životní směřování. V tomto období však mají plány spíše podobu nejasných orientací a snů, diferencovanější představy přichází s vývojem. Vágnerová (2012) popisuje, že profesní roli pubescent definuje spíše negativně, je mu jasné, čím být nechce. Má-li představu o konkrétním povolání, je pro něj zatím důležitá zejména atraktivnost, příliš se nezajímá o praktické stránky (pracovní doba, uplatnění v místě bydliště apod.).

1.1.6 Kariérní zralost

Vendel (2008, s. 20) s odkazem na Superovu teorii kariérního vývoje (o teorii pojednává kapitola 2.1) uvádí pojem *kariérní zralost (career maturity)*, který „*poukazuje na připravenost jedince uskutečňovat informované, věku přiměřené kariérní rozhodnutí a vypořádat se s kariérními vývojovými úlohami.*“ Od pubescenta se obecně očekává, že je již dostatečně zralý na to, aby se dokázal rozhodnout o své profesní budoucnosti. Rozhodnutí však přichází v době, kdy ještě není dokončen vývoj schopností a charakterových vlastností, dospívající má stále poměrně široké spektrum zájmů, které se proměňují (Langmeier, Krejčířová, 2006). Jak by se dalo předpokládat, W. Patton a P. A. Creed (2002) ve svém výzkumu provedeném mezi 377 australskými adolescenty potvrzují, že starší adolescenti dosahují vyšší kariérní vyzrálosti než

mladší. Autoři ve studii odkazují na mnohé další zahraniční výzkumy, které ve většině případů potvrzují tuto tezi.

1.2 Vybrané faktory ovlivňující profesní orientaci

Volbu profesní orientace ovlivňuje celá řada objektivních a subjektivních, vnitřních a vnějších faktorů (Hlad'o, 2012). Členění faktorů se liší dle autorů a různých přístupů k problematice. Pro potřeby naší práce jsme vybrali kategorizaci dle Šikulové, Mrázové, Wedlichové (2007):

1. **Individuální faktory**, jako např. sebehodnocení, identita, osobnost, vlastnosti, schopnosti, školní prospěch, zájmy. Některé z faktorů již byly nastíněny v přecházejících kapitolách, další vybrané charakterizujeme níže v podkapitolách 1.2.1 a 1.2.2.
2. **Sociální faktory**, jako např. rodina a vzdělání rodičů, vrstevníci a přátelé, učitelé, poradenští pracovníci (Hlad'o, 2012).
3. **Kulturní faktory**, které představují působení souboru hodnot, norem a kulturních vzorců prostředí, ve kterém dítě žije (Šikulová, Mrázová, Wedlichová, 2007). V této kapitole se obecným popisem kulturních faktorů většinové české společnosti zabývat nebudeme, jelikož jsou čtenářům dobře známé. Kulturní faktory mající vliv na kariérní směřování neslyšícího pubescenta podrobně popisujeme v kapitole 3.1.

1.2.1 Individuální faktory

Školní prospěch

Studie Pražské skupiny školní etnografie (2005) potvrzují, že školní prospěch představuje výrazný limit pro volbu povolání, respektive volbu další vzdělávací dráhy. Ve školním prospěchu se odráží žakovy schopnosti a dovednosti, jeho přístup ke škole a k práci, talentovanost a vůle (Sklenářová, 2011). Výsledky šetření na různých typech pražských škol dokazují, že žáci s horším prospěchem mají tendenci volit nižší stupeň vzdělání a naopak žáci s lepším prospěchem míří v aspiracích výš (Pražská skupina školní etnografie, 2005).

Zájmy

Jedním ze základních předpokladů úspěšné volby povolání je poznání zájmů, tedy toho, jaké aktivity a činnosti člověka baví, těší, naplňují. Mezera (2008) uvádí, že zájmy jsou jednou ze tří základních podmínek úspěšné volby budoucího zaměstnání. Dle Vendela (2008) zájmy rozhodují o spokojenosti v zaměstnání. Uvádí, že spokojenost v práci je asi třikrát vyšší u těch,

jež si vybrali zaměstnání, o které měli zájem. Mezera (2008) upozorňuje, že ne všechny zájmy mají přímý vztah k volbě povolání. Důkladnou analýzou vlastních zájmů však lze dojít k tomu, že některé mohou být při výběru povolání dobrým odrazovým můstkem. Sklenářová (2011) v této souvislosti uvádí pojem *profesní zájmy*, což jsou zájmy, které se přímo odráží ve výběru povolání žáka.

1.2.2 Sociální faktory

Rodina

Mnohé zahraniční i české výzkumy dokazují, že rodina a zejména rodiče významně ovlivňují výběr další vzdělávací dráhy žáků (srov. Hlad'o, 2015). Dospívající uvádějí rodiče jako nejvýznamnější sociální faktor působící na jejich rozhodování. Např. z retrospektivního výzkumu provedeného Friedmannem (2011 in Hlad'o, 2015) vyplývá, že na doporučení a rady svých rodičů přihlíží 80 % českých pubescentů rozhodujících se o další vzdělávací dráze. Otto (2000) ve své studii provedené na 362 amerických žácích poukazuje na skutečnost, že žáci se (nehledě na pohlaví a napříč kulturami) v kariérových otázkách obracejí spíše na matku než na otce. 75 % žáků uvedlo, že jim matka při výběru povolání byla skutečně nápomocna. Otec se umístil hned na druhém místě, uvedlo jej 55 % žáků. Tento poznatek potvrzuje mnoho dalších českých i zahraničních výzkumů (srov. Hlad'o, 2015). Katrňák (2006) uvádí, že děti vyrůstající v úplných rodinách vykazují vyšší vzdělanostní aspirace než děti z neúplných rodin. Na výběr další vzdělávací dráhy taktéž působí chování rodičů, výchovné styly, péče rodičů a vzory v rodině. Neméně důležité je i materiální a finanční zabezpečení rodiny (Hlad'o, Balcar, 2012).

Významný vliv na kariérní orientaci má také vzdělání rodičů. Sklenářová (2011) předkládá výzkumy, které potvrzují vliv sociálního původu na vzdělanostní aspirace. Postavení v zaměstnání a vzdělání matky a otce zvyšují šance žáků na dosažení vyššího vzdělání, přičemž vzdělání matky má silnější vliv než vzdělání otce. Rodiče vzdělanostní aspirace svého dítěte zvyšují také tehdy, považují-li za významné vysokoškolské vzdělání (Katrňák, 2006).

Vrstevníci a přátelé

Ve studiích zaměřených na profesní orientaci žáků se také zkoumá vliv vrstevníků, přátel a spolužáků na volbu povolání. Výsledky studií potvrzují, že přímý vliv vrstevníků na rozhodování není v porovnání s rodiči tak silný. Vrstevníci jsou především zdrojem neformálních informací o středních školách. Důležitou roli zastávají vrstevníci v procesu sebezpoznávání a zvažování schopností a vlastností vzhledem k budoucímu vzdělání a

zaměstnání. Vrstevníci také pomáhají stabilizovat emoce žáků v období nejistoty, které je nutně s rozhodováním o další vzdělávací dráze spojeno (Hlad'o, 2015). V těchto oblastech se potvrdil vliv spolužáků taktéž výzkumníkům Pražské skupiny školní etnografie (2005). Někteří žáci ze zkoumaných tříd¹ si sice vybírali stejnou střední školu jako spolužák/spolužačka, avšak takových byla menšina.

Učitelé a poradenští pracovníci

Ve výzkumech profesní orientace žáků základních škol se také diskutuje vliv učitelů, výchovných a kariérových poradců na volbu další vzdělávací dráhy. Šetření Trhlíkové, Vojtěcha a Úlovcové (2008b) předkládá, že pedagogové a poradenští pracovníci se umísťují na posledních příčkách faktorů ovlivňujících výběr střední školy. Totéž dokazuje i studie Hlad'a a Drahoňovské (2012). Učitelé a školní poradenští pracovníci mají přitom potenciál hrát klíčovou roli v rozhodovacím procesu žáka, jelikož žák tráví ve škole značné množství svého času. Učitelé a poradenští pracovníci by měli žákům podávat kvalifikované informace a rozvíjet zájem žáků o obor. Hlad'o a Drahoňovská (2012) přisuzují příčinu nižšího vlivu učitelů a poradenských pracovníků spíše nižší informovanosti rodičů a žáků o těchto službách, ne nekvalifikovanosti pracovníků.

---

¹ Výzkum Pražské skupiny školní etnografie byl prováděn na pěti 9. třídách různých pražských základních škol. Autoři tyto třídy ve výzkumu označují barvami: *Hnědá třída*, *Růžová třída*, *Žlutá třída*, *Modrá třída*, *Bílá třída* (Pražská skupina školní etnografie, 2005).

2 Teorie kariérního vývoje

Teorie kariérního vývoje vznikaly postupně v průběhu praxe kariérního poradenství. Teorie přispívají k porozumění procesu volby povolání a vývoje profesní orientace, jež se odehrává celý život a působí na ni mnoho různých faktorů vycházejících např. z životních stádií člověka, jeho osobnosti a vlastností, pracovního prostředí apod. Představují tak důležitý nástroj profesního poradenství (Hlad'o, 2012).

Kariérové teorie nemají dlouhou historii. Počátky jejich rozvoje sahají do první dekády 20. století. Ovlivněny byly progresí některých věd, zejména věd o člověku a společnosti, psychologie, biologie, pedagogiky, sociologie a ekonomie. K prudkému rozvoji dochází v 50. letech 20. století (Hlad'o, 2012). Vzniklo mnoho nových teorií, autoři k problematice přistupovali a přistupují různě, nabízejí různé myšlenky a pohledy (srov. Hlad'o, 2012; Sklenářová, 2011; Vendel, 2008). Vzhledem k tomuto je těžké teorie systematicky kategorizovat a uspořádat (Hlad'o, 2012). Pro potřeby naší práce se v následující kapitole budeme zabývat popisem jedné z nejstrukturovanějších a nejlépe zdůvodněných teorií (srov. Hřebíček, 2001), teorií kariérního vývoje D. E. Supera.

Mezi autory dalších všeobecně známých teorií kariérního vývoje patří např. Holland (1997), Ginzberg et al. (1951), Roe (1956), Krumboltz (1979). Z českého prostředí např. Mojžíšek (1981).

2.1 Teorie životních stádií D. E. Supera

Donald E. Super je řazen mezi přední teoretiky kariérového vývoje. Svou *teorii životních stádií* poprvé předložil v roce 1953. Super chápe volbu povolání jako sérii událostí, jako celoživotní proces. Na základě tohoto pojetí charakterizoval pět vývojových období (Hlad'o, 2012).

- Stadium **růstu** (*growth*), obvykle mezi 4.–13. rokem života (Hlad'o, 2012). Dále se dělí na období fantazijní, zájmové a schopnostní (Hřebíček, 2001).
- Stadium **zkoumání** (*exploration*), obvykle mezi 14.–24. rokem života (Hlad'o, 2012). Dále se dělí na období pokusné, přechodové a zkušební (Hřebíček, 2001). Adolescent poznává sám sebe, své schopnosti a dovednosti, střídá své zájmy, zajímá se o větší množství oborů (Vendel, 2008).
- Stadium **budování** (*establishment*), obvykle mezi 25.–44. rokem života (Hlad'o, 2012). Dále se dělí na období zkušební a stabilizační (Hřebíček, 2001).
- Stadium **udržování** (*maintenance*), obvykle mezi 45.–65. rokem života (Hlad'o, 2012).

- Stadium **odpoutání** (*disengagement*), obvykle po 65. roku života (Hlad'o, 2012). Dále se dělí na období decelerační a období zanechávání práce.

Důležitou roli v Superově teorii životních stádií hraje *sebepojetí člověka* (*self-concept*), což je obraz člověka o sobě samém, utvořený na základě fyzického, mentálního a sociálního zrání, interakce s dospělými a pozorování jejich pracovního chování. Toto vše výrazně ovlivňuje profesní orientaci a kariéru jedince (Hlad'o, 2012).

Superova teorie byla dlouhou dobu v popředí zájmu mnoha výzkumníků, taktéž byla podrobována kritice. Dle Hřebíčka (2001) má koncepce své rezervy a slabá místa, přináší řadu otazníků. Leong a Serafica (2001) teorii vyčítají, že byla postavena pouze na vzoru bílých euroamerických dospívajících. Nebere tedy v potaz odlišnosti kulturního prostředí, sebepojetí a identitu příslušníků jiných etnik a minoritních skupin, které jsou pro formování osobnosti dospívajícího naprosto zásadní. Sám Super konstatoval, že jeho teorie není ucelená, ale spíše segmentální, volně propojuje řadu teorií týkajících se různých aspektů kariérního vývoje (Super, 1996 in Hlad'o, 2012). Také později připustil, že ne všichni lidé projdou chronologicky všemi stadii (Hlad'o, 2012). Hřebíček (2001) uvádí, že i přes různé nedostatky má Superova teorie kariérního vývoje nezpochybnitelný přínos pro poradenskou praxi a dodnes nachází odezvu po celém světě.

3 Faktory ovlivňující profesní orientaci u neslyšících žáků

Jak jsme již uvedli v kapitole 1.1.4, sebepojetí člověka má klíčový vliv na rozhodování o profesi (Sklenářová, 2011). Každý neslyšící člověk vnímá sám sebe odlišně, jeho sebepojetí závisí na mnoha různých faktorech. Od jeho identity se dále odvíjí (ne)příslušnost ke komunitě neslyšících (Kosinová, 2008). Tyto specifické faktory níže podrobně rozebíráme a popisujeme, jak významný vliv mohou mít na profesní orientaci neslyšících žáků.

3.1 Kultura neslyšících, komunita neslyšících

Dle různých definic zahraničních autorů, které ve své publikaci uvádí Kosinová (2008), můžeme o komunitě neslyšících hovořit jako o skupině lidí, které dohromady pojí především společný jazyk, a to jazyk znakový (v našem případě český), dále sluchové postižení a obdobné životní prožitky vyplývající z něj, participace na sociálním životě komunity a vzájemná podpora členů. Tito autoři se více či méně shodují na tom (srov. tamtéž), že ve výjimečných případech se členem komunity může stát i člověk bez sluchového postižení, např. slyšící dítě neslyšících rodičů² nebo člověk, který pro komunitu po dlouhou dobu pracuje a intenzivně se stýká s jejími členy. Pro komunitu neslyšících je charakteristická specifická kultura, jejímž nejvýraznějším rysem je dle Pabiana (2010) odlišný jazyk, skrze který rozumíme světu kolem sebe. Zahraniční, ale už i čeští neslyšící³ jsou na svůj znakový jazyk hrdí. Součástí kultury je také historie neslyšících, sport, umění, povídky, poezie a vtipy ve znakovém jazyce. Uvnitř komunity se můžeme setkat s některými odlišnými pravidly chování, zejména v souvislosti s komunikací (Kosinová, 2008).

K přirozenému přenosu kultury neslyšících dochází v neslyšících rodinách několika generací, do kterých se však neslyšící děti rodí pouze v 5–10 % případů (Kosinová, 2008). Skákalová (2016, s. 36) uvádí, že „[p]ředávání informací o komunitě Neslyšících (historie komunity, život Neslyšících, jejich kultura, jazyk atd.) by měly zajišťovat zvláště školy pro žáky se sluchovým postižením, které jsou kamenem kultury a historie neslyšících.“ Podobně důležitou roli v předávání informací o komunitě neslyšících hrají také internáty při školách pro sluchově postižené (avšak jejich problematické aspekty popisujeme v kapitole 4.2) (Lane, 1999). Větší část neslyšících dětí v České republice se však vzdělává ve školách hlavního

---

² Tzv. CODA – *Children of Deaf Adults* (Redlich, 2008).

³ V zahraničí začal výzkum znakového jazyka v 60. letech 20. století. Díky výzkumu došlo ke zvýšení statusu znakového jazyka, který začal být uznáván jako plnohodnotný přirozený jazyk. V České republice byl výzkum zahájen až v roce 1993, do té doby byl znakový jazyk považován za pouhou neplnohodnotnou náhradu mluveného jazyka, či jeho doplnění (Macurová, 2008).

vzdělávacího proudu, kde se velmi pravděpodobně s informacemi o kultuře a komunitě neslyšících nikdy neseťkají (Skákalová, 2016). Většina českých škol pro sluchově postižené funguje na základě monolingválního-monokulturního přístupu (který je vystavěn na základě přístupu k hluchotě jako deficitu, viz medicínský pohled v kapitole 3.3 a monolingvální-monokulturní přístup v kapitole 4.4) a žáky vzdělává tak, aby byli schopni se zařadit do slyšící společnosti, ne aby byli sebevědomými příslušníky komunity neslyšících (Hudáková, 2009). Vezmeme-li v úvahu všechny tyto skutečnosti, můžeme se domnívat, že považování se za příslušníka komunity neslyšících je mezi lidmi se sluchovým postižením spíše záležitostí minority.

Výše uvedené aspekty kultury a komunity neslyšících profesní orientaci samozřejmě nepřímou ovlivňují. Přímé ovlivnění můžeme ilustrovat následujícími dvěma příklady. Jelikož je komunita českých neslyšících poměrně malá⁴ a díky technologickému pokroku propojenější než dříve, její členové (ale i nečlenové, kteří mají přístup k relevantním informačním zdrojům – např. různé skupiny na sociálních sítích) mají většinou poměrně dobrý přehled o životě ostatních neslyšících. Má-li některý neslyšící vyšší vzdělanostní či profesní aspirace, může nastat situace, kdy jej ostatní neslyšící začnou z komunity vytlačovat, jelikož již nesdílí podobné prožitky jako ostatní (vysokoškolské vzdělání a práce na vyšších postech jsou v komunitě českých neslyšících méně častými jevy) (Nováková, 2013).

3.2 Identita neslyšících

Rozvoj identity u neslyšících dospívajících a identita neslyšících obecně jsou v příslušných odborných kruzích velmi diskutovaným tématem. Jak jsme popsali v kapitole 1.1.4, identita se utváří právě v období dospívání a má výrazný vliv na volbu další vzdělávací dráhy a budoucího zaměstnání (Sklenářová, 2011); totéž uvádí Super ve své teorii životních stádií (viz kapitola 2.1) (Hlad'o, 2012).

Zřejmě nejzásadnějším faktorem, který ovlivňuje identitu neslyšících lidí, je jazyk, který preferují a s nímž se identifikují (mluvený jazyk/znakový jazyk) (Lane, 1999). Dalšími důležitými faktory jsou zejména povaha a stupeň sluchové vady, prostředí, ve kterém vyrůstali a kde byli vzděláváni. Je také rozhodující, zda svou sluchovou vadu přijímají, či nikoliv

---

⁴ Přesná čísla neexistují. Odhaduje se, že v České republice žije asi 7 500 lidí s praktickou či úplnou hluchotou, a zhruba 7 500 lidí se sluchovým postižením, kteří komunikují českým znakovým jazykem (Hrubý, 2009). Druhé číslo bylo potvrzeno sčítáním lidu v roce 2011, kdy celkem 7 216 lidí uvedlo český znakový jazyk jako primární jazyk komunikace (Český statistický úřad, 2014a in Hudáková, Filipová, 2016).

(Procházková, 2006). Procházková (2006) vyděluje ve vnímání vlastní identity tyto základní přístupy:

- lidé, kteří chtějí patřit do komunity neslyšících (o kultuře a komunitě neslyšících pojednává kapitola 3.1): mají většinou jasnou představu o tom, kdo jsou, jejich identita je úplná a má pevné základy, protože jejich vnější život a chování odpovídá jejich vnitřnímu citění;
- lidé, kteří odmítají patřit mezi neslyšící a cítí se být součástí většinové slyšící společnosti: i přes sluchovou vadu se dokážou dobře integrovat do slyšící společnosti, jejich identita bývá také pevná a celistvá;
- lidé, kteří chtějí být součástí slyšící společnosti, ale jejich sluchová vada jim integraci komplikuje: zpravidla odmítají přijmout sluchovou vadu jako součást své identity;
- lidé, kteří se cítí být zdravotně postiženými a svou sluchovou vadu zdůrazňují: zpravidla jim vyhovuje nést zodpovědnost za vlastní život, ve svém handicapu se cítí bezpečně a z toho důvodu nežijí samostatný život.

Procházková (2006) i Skákalová (2016) zdůrazňují, že přístupů existuje mnohem více a je velmi obtížné popsat možné pojetí identity každého jednotlivce.

Zásadní vliv na sebepojetí neslyšícího člověka má to, vnímají-li lidé v jeho okolí hluchotu jako deficit, odchylku od „normálu“, kterou je potřeba kompenzovat (viz také medicínský pohled na hluchotu v kapitole 3.3), nebo vnímají-li hluchotu jako jinakost a respektují přirozené kulturní rozdíly vyplývající z ní (viz také kulturní pohled na hluchotu v kapitole 3.3) (Macurová, 2001). Setkává-li se neslyšící dítě pravidelně s neslyšícími příslušníky kultury různého věku, má šanci zažít, že neslyšící mohou vést plnohodnotný a úspěšný sociální život a mohou vykonávat pestrou paletu různých profesí. Neslyšící žák tak přirozeně získává přehled o profesích, které je možné vykonávat, což může žákovi pomoci ve výběru takového povolání, které odpovídá jeho osobnosti a zájmům. Slyšící rodiny se v některých případech brání kontaktu s neslyšícími lidmi v domněnku, že se jejich dítě naučí mluvený jazyk a zařadí se do slyšící společnosti (Procházková, 2005). Přitom ale, jak uvádí Procházková a Vysuček (2007 in Skákalová, 2016), přijetí hluchoty jako své přirozenosti velmi napomáhá tomu, aby se neslyšící člověk rozvinul v sebevědomou a samostatnou osobnost. V opačném případě neslyšící člověk může vnímat hluchotu jako postižení, omezující prvek a v důsledku toho může trpět pocitem méněcennosti a zahořklosti. Nedávná holandská studie sledovala vývoj identity skupiny žáků jedné holandské školy pro sluchově postižené od jejich 14 do 18 let. Daná škola byla vystavěna na principech kulturního přístupu k hluchotě, vedla program na podporu rozvoje identity svých žáků jakožto kulturně neslyšících. Žáci ve většině případů vnímali sami sebe

jako kulturně neslyšící již ve 14 letech a na daný věk vykazovali poměrně vysokou úroveň rozhodnosti a orientovanosti na budoucnost (Kunnen, 2014).

3.3 Postoje společnosti k neslyšícím lidem

Slyšící lidé mají zpravidla velmi nízké nebo žádné povědomí o existenci komunity a kultury neslyšících (ve výše uvedeném pojetí) a k hluchotě se staví spíše jako k postižení, nedostatku – k něčemu, co je potřeba kompenzovat tak, aby se neslyšící člověk co nejvíce přiblížil slyšícímu (Skákalová, 2016). Mezi slyšícími lidmi se můžeme setkat v zásadě se třemi postoji k hluchotě:

- a) **medicínský pohled** – hluchota je vnímána jako nemoc či postižení, které je potřeba kompenzovat tak, aby se člověk co nejvíce přiblížil k normálu slyšící většiny. V očích slyšících lidí je neslyšící člověk limitován, potřebuje od nich pomoc. Slyšící lidé vůči němu pocítují lítost, sluchové postižení považují za neštěstí. Znakový jazyk je považován za podřadný komunikační systém (Lane, 1999).
- b) **sociálně-integrační pohled** – společnost bere ohled na specifické potřeby neslyšícího člověka, odstraňuje bariéry (např. hlášení v MHD), je vnímavá k specifickým potřebám neslyšících lidí. Avšak neslyšící člověk je stále vnímán jako člověk s postižením, kterému je třeba upravit prostředí tak, aby proběhla úspěšná integrace do většinové slyšící společnosti (Lane, 1999).
- c) **kulturní pohled** – hluchota je vnímána jako prostý stav věci, nikoliv jako nedostatek. Hluchota je jinakost, ze které vyplývají kulturní rozdíly mezi slyšícími a neslyšícími lidmi. Znakový jazyk je respektován jako přirozený a plnohodnotný jazyk, stejně tak je respektována kultura neslyšících (Lane, 1999).

Medicínský a sociálně-integrační pohled na hluchotu ve společnosti stále převažuje. Je rozšířen i mezi odborníky, kteří se ve své praxi s neslyšícími lidmi často setkávají – tj. mezi lékaři, speciálními pedagogy, poradenskými pracovníky a vzdělavateli neslyšících lidí (Nováková, 2013). Kulturní pohled se v našem prostředí začal rozšiřovat v souvislosti se zahájením výzkumu českého znakového jazyka v roce 1993 (Macurová, 2008) a setkáváme se s ním většinou ve sféře odborníků, kteří se zabývají výzkumem českého znakového jazyka (Nováková, 2013).

Slyšící lidé mají vůči neslyšícím mnoho předsudků. Neslyšící lidé jsou mnohdy slyšícími vnímáni jako méně inteligentní, mají pochybnosti o jejich schopnostech a dovednostech. Znakový jazyk vnímají jako neplnohodnotný dorozumívací prostředek (Skákalová, 2016).

Často jsou to právě slyšící lidé, kteří neslyšícím staví bariéry (nejen) v pracovním životě. Při exkurzích do vybraných českých a slovenských škol pro sluchově postižené v rámci studia oboru *Čeština v komunikaci neslyšících* se studenti s podceňujícím přístupem vůči neslyšícím žákům setkali dokonce i u některých pedagogů. Tento pohled má na posuzování vlastních schopností zejména u dospívajícího člověka, který je v daném vývojovém období velmi citlivý vůči jakémukoliv hodnocení jeho osoby vnějším okolím, značný negativní vliv.

4 Vzdělávání neslyšících žáků v České republice

Vzdělávání neslyšících žáků je klíčovou oblastí, která ovlivňuje jejich budoucí uplatnění na trhu práce. Neslyšícím žákům se nabízí v zásadě dvě možnosti vzdělávání – základní a střední školy hlavního vzdělávacího proudu a základní a střední školy pro sluchově postižené. Většina neslyšících žáků navštěvuje školy hlavního vzdělávacího proudu (Skákalová, 2016). Není-li z jakéhokoli důvodu možná, vhodná či chtěná inkluze neslyšícího žáka do školy hlavního vzdělávacího proudu, žák a jeho rodina jsou omezeni poměrně úzkou⁵ nabídkou základních a středních škol pro sluchově postižené. Ty jsou situovány pouze v některých větších českých městech (podrobněji viz níže). Nebydlí-li rodina v blízkosti žádné školy pro sluchově postižené, musí se buď přestěhovat, nebo ubytovat dítě přes týden na internátě příslušné školy (mnohdy již od mateřské školy). Oborová nabídka středních škol pro sluchově postižené je taktéž poměrně omezená, což je v kontextu profesní orientace samo o sobě limitujícím faktorem.

4.1 Legislativní ukotvení

V České republice se výchovou a vzděláváním (mimo jiné) neslyšících žáků zabývá zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon). Ten ukládá školám pro sluchově postižené řídit se při vzdělávání neslyšících žáků stejnými výchovně-vzdělávacími zásadami, sledovat stejné výchovně-vzdělávací cíle a svou činnost řídit rámcově vzdělávacím programem pro základní vzdělávání (dále jen RVP), právě tak jako to ukládá školám hlavního vzdělávacího proudu. Vzděláváním dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů nadaných se zabývá § 16 školského zákona. Pravidla vzdělávání žáků se speciálně vzdělávacími potřebami, tedy i žáků se sluchovým postižením upravuje vyhláška č. 27/2016 Sb., o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků speciálně nadaných.

4.2 Základní školy pro sluchově postižené

V současnosti je v České republice celkem 11 základních škol pro sluchově postižené: v Praze ve Výmolově ul., Ječné ul. a Holečkově ul., dále pak v Brně, Českých Budějovicích, Hradci Králové, Kyjově, Olomouci, Ostravě, Plzni a Valašském Meziříčí. Součástí všech těchto škol je i mateřská škola, internát a speciálně pedagogické centrum. Školy nabízejí různé metody

---

⁵ Oproti nabídce škol hlavního vzdělávacího proudu.

a komunikační přístupy ve vzdělávání – k těm více v kapitole 4.4. Z § 46 odst. (3) školského zákona 561/2004 Sb. vyplývá, že vzdělávání v základní škole může u neslyšících žáků trvat deset ročníků. V tomto případě je 1. stupeň tvořen 1.–6. ročníkem a druhý stupeň je tvořen 7.–9. ročníkem.

Vzdělávání ve školách pro sluchově postižené obecně s sebou nese určité výhody. Ve třídách je menší počet dětí, učitelé se jim tedy mohou lépe věnovat. V některých školách v současnosti pracují neslyšící pedagogičtí pracovníci a další zaměstnanci, kteří pro neslyšící žáky mohou být cennými identifikačními vzory (viz kapitola 3.2). Ty děti, které v rodinách trpí nedostatkem plnohodnotné komunikace, kladně hodnotí možnost svobodné a naplňující komunikace se svými spolužáky ve škole a na internátě (Hudáková, Okrouhlíková, 2006).

Vzhledem k nízkému počtu škol pro sluchově postižené v České republice bývají neslyšící žáci často odkázáni k pobytu na internátech, a to již od útlého věku (někdy již od mateřské školy, tzn. zhruba od 3 let věku dítěte). Internáty bývají předmětem časté kritiky. Žák je vytržen z přirozeného prostředí rodiny, celý týden tráví čas v jedné budově (internáty jsou ve většině případů součástí budov škol), se stejnými lidmi, jeho čas je organizovaný vychovateli a nezažije běžný chod domácnosti (Hudáková, Okrouhlíková, 2006). Jedinou alternativu ke klasickému internátu v současnosti nabízí MŠ, ZŠ a SŠ pro sluchově postižené v Hradci Králové, která provozuje dva internátní byty Jablíčko a Jablíčko II. mimo budovu školy. Život v bytech se co nejvíce snaží přiblížit životu v rodině (VOŠ, SŠ, ZŠ a MŠ, Hradec Králové, Štefánikova 549).

4.3 Střední školy pro sluchově postižené

Oproti dobám minulého režimu⁶ má nyní neslyšící žák nepochybně širší nabídku studijních a učebních oborů určených přímo pro neslyšící žáky (Skákalová, 2016). Střední školy jsou součástí všech výše uvedených základních škol pro sluchově postižené kromě škol v Kyjově, Ostravě a Plzni. V Brně je střední škola pro sluchově postižené samostatným subjektem fungujícím nezávisle na základní škole. Žáci mají možnost přes týden bydlet na internátě, který je součástí všech středních škol kromě střední školy v Brně, kde jsou žáci ubytováni na internátě, který patří k jiné střední škole hlavního vzdělávacího proudu (SŠ Gellnerka Brno, Gellnerova 1). Vzhledem k tomu, že ne všechny základní školy pro sluchově postižené nabízejí

---

⁶ Před rokem 1989 byly děti se sluchovým postižením na základě foniatrického vyšetření před zahájením povinné školní docházky řazeny do třech kategorií: nedoslýchavé, se zbytky sluchu a neslyšící. Maturitu mohli získat jen absolventi základních škol pro nedoslýchavé, a to pouze na dvou školách, které se v Československu v té době nacházely: gymnázium v Praze a střední průmyslová škola oděvní ve slovenské Kremnici. Absolventi základních škol pro žáky se zbytky sluchu a žáky neslyšící mohli pokračovat pouze na středním odborném učilišti v Praze na Smíchově, v Brně, ve Valašském Meziříčí nebo v Kremnici (tehdejší Slovenská socialistická republika).

navazující studium na střední škole pro sluchově postižené v rámci jednoho komplexu (nebo alespoň jednoho města) a některé obory lze studovat pouze na jedné střední škole pro sluchově postižené v České republice, přechod ze základní na střední školu často znamená pobyt na internátě, jehož nevýhody jsme popisovali výše. Může tedy nastat situace, kdy si neslyšící žák vybírá obor ve střední škole pro sluchově postižené podle toho, aby nemusel odcházet na internát, a ne podle svých skutečných preferencí a zájmů.

Střední školy nabízí neslyšícím žákům různé typy vzdělání a oborů. Jsou to následující:

- **Praha, Výmolova ul.**
  - SOŠ: asistent zubního technika (SŠ, ZŠ a MŠ pro sluchově postižené, Praha, Výmolova 169);
- **Praha, Ječná ul.**
  - gymnázium
  - SOŠ: informační služby (Gymnázium, SŠ, ZŠ a MŠ pro sluchově postižené, Praha, Ječná 27);
- **Praha, Holečkova ul.**
  - SOŠ: hotelnictví, podnikání, gastronomie
  - Nástavbové maturitní obory: podnikání, gastronomie
  - SOU: cukrář-výroba, krejčí, kuchař-číšník, malíř a lakýrník, pekař, strojní mechanik, čalouník
  - OU: cukrářské práce, kuchařské práce, malířské a natěračské práce, čalounické práce, šití oděvů (SŠ, ZŠ a MŠ pro sluchově postižené, Praha, Holečkova 4);
- **Brno**
  - SOŠ: informační technologie
  - SOU: operátor skladování
  - OU: podlahářské práce, prodavačské práce (SŠ Gellnerka Brno, Gellnerova 1);
- **České Budějovice**
  - OU: sklenářské práce
  - Praktická škola dvouletá
  - Praktická škola jednoletá (MŠ, ZŠ a SŠ pro sluchově postižené, České Budějovice, Riegrova 1);
- **Hradec Králové**
  - SOŠ: předškolní a mimoškolní pedagogika, reprodukční grafik pro média
  - Nástavbové maturitní obory: nábytkářská a dřevařská výroba, podnikání

- SOU: truhlář, umělecký truhlář a řezbář, kuchař-číšník, cukrář
- OU: truhlářská a čalounická výroba, stravovací a ubytovací služby, potravinářská výroba (VOŠ, SŠ, ZŠ a MŠ, Hradec Králové, Štefánikova 549);
- **Olomouc**
  - Praktická škola dvouletá: ruční práce a příprava pokrmů (SŠ, ZŠ a MŠ pro sluchově postižené, Olomouc, Kosmonautů 4);
- **Valašské Meziříčí**
  - SOŠ: počítačové systémy a aplikovaná elektrotechnika, zahradnictví
  - Nástavbové maturitní obory: mechanik-elektrotechnik
  - SOU: elektrikář – slaboproud, zahradník
  - OU: elektrotechnické a strojně montážní práce, zahradnické práce (MŠ, ZŠ a SŠ pro sluchově postižené, Valašské Meziříčí, Vsetínská 454).

Neslyšící žáci skládají státní maturitní zkoušku v upraveném pojetí. Dle vyhlášky č. 311/2016 Sb., o bližších podmínkách ukončování vzdělávání ve středních školách maturitní zkouškou jsou neslyšící žáci při konání maturitní zkoušky rozděleni do třech skupin podle komunikace:

- SP-1: žáci, kteří rozumějí mluvené češtině bez odezírání;
- SP-2: žáci, kteří k porozumění mluvené češtině musejí odezírat;
- SP-3: žáci, kteří za svůj mateřský jazyk považují český znakový jazyk.

Žáci mají maturitní zkoušku uzpůsobenou dle jednotlivých skupin, z čehož zásadní novinkou je to, že se pro skupinu SP-3 podařilo prosadit koncepci češtiny jako cizího jazyka (Nová maturita).

Zákon č. 561/2004 Sb., školský zákon zavádí od školního roku 2016/2017 povinné jednotné přijímací zkoušky na maturitní obory bez talentové zkoušky, obory nástavbového studia a sportovní gymnázia. Podmínky určuje vyhláška č. 353/2016 Sb., o přijímacím řízení ke střednímu vzdělávání. Úpravou podmínek uchazečům se speciálními vzdělávacími potřebami se zabývá § 13 této vyhlášky. Odstavec (1) ukládá řediteli školy upravit podmínky přijímací zkoušky podle doporučení poradenského zařízení. Otázkou je, zda je v silách ředitele školy, aby pro žáky, kteří preferují komunikaci v českém znakovém jazyce, na doporučení speciálně pedagogického centra zajistil překlad zadání do českého znakového jazyka a upravil test z českého jazyka podle koncepce češtiny jako cizího jazyka, tak, jako je tomu u maturitní zkoušky. Nadto, upravují-li podmínky přijímacího řízení jednotliví ředitelé škol, přijímací zkouška ztrácí na jednotnosti.

Co se týče návazného studia, v současnosti v České republice existují dva vysokoškolské obory, které svým založením počítají se studiem neslyšících žáků. Jsou to Výchovná dramatika neslyšících na Divadelní fakultě Janáčkovy akademie múzických umění v Brně a Čeština v komunikaci neslyšících na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze (Hudáková, 2009). Další univerzity se snaží studium pro studenty s vadou sluchu zpřístupňovat prostřednictvím středisek podpory studentů se specifickými vzdělávacími potřebami. Pravděpodobně nejpropracovanější služby poskytuje studentům středisko Teiresiás – Středisko pro pomoc studentů se specifickými nároky na Masarykově univerzitě v Brně (Hudáková, 2009).

4.4 Komunikační přístupy ve vzdělávání neslyšících žáků

Základní a střední školy pro sluchově postižené v České republice nejsou v komunikačních přístupech k žákům jednotné. Skupina osob se sluchovým postižením je, co se týče komunikace velmi specifická a různorodá. Organizace žáků ve třídách či studijních skupinách je v každé škole odlišná – na výše zmiňovaných exkurzích do škol pro sluchově postižené se studenti mohli dozvědět, že v některých školách se žáci v jedné třídě vzdělávají dle preferovaného způsobu komunikace, v jiných jsou žáci rozděleni podle postupného ročníku nehledě na preferovaný způsob komunikace, v dalších se oba tyto přístupy kombinují. Do roku 2016 se ve třídách mohli vzdělávat žáci i s jiným než sluchovým postižením (aby došlo k naplnění kapacity), komunikace ve třídě tímto tedy byla ještě ztížena.⁷

Pro kvalitní vzdělávání neslyšících žáků je také potřeba používat adekvátní učební pomůcky, a to zejména pro jazykovou výchovu. V České republice prakticky neexistuje komplexní sada vhodných materiálů, školy či pedagogové si je vytváří spíše individuálně (Skákalová, 2016).

Hudáková (2009) vyděluje dva základní komunikační přístupy ve vzdělávání dětí s vadou sluchu:

1. **Monolingvální-monokulturní přístup**, jehož cílem je naučit děti mluvit (komunikovat mluveným jazykem) a začlenit je do kultury většinové slyšící společnosti. Existuje mnoho popsaných metod řídicích se principy monolingválního-monokulturního přístupu (srov. Hudáková, 2009). Tento přístup je vystavěn na principech medicínského přístupu k hluchotě, tzn. vnímání hluchoty jako deficitu (viz kapitola 3.3).

---

⁷ V současnosti se podle vyhlášky č. 27/2016 Sb. mohou v základních školách zřízených podle § 16 odstavce (9) zákona vzdělávat žáci s jiným znevýhodněním, než pro které je škola určena, jen v odůvodněných případech, přičemž jejich počet nesmí přesáhnout ¼ nejvyššího počtu žáků ve třídě. V minulosti to bylo max. 25 % možné kapacity třídy/skupiny, a to v MŠ, ZŠ, SŠ i VOŠ.

2. **Bilingvální-bikulturní přístup**, jehož cílem je především umožnit dětem co největší osobnostní, sociální a kognitivní rozvoj (ve shodě se vzdělávacími cíli dětí bez vady sluchu). K uskutečnění vytyčených cílů jsou děti vedeny prostřednictvím bilingvismu (znakový jazyk a psaná forma mluveného jazyka) a bikulturalismu (kultura neslyšících a většinová kultura slyšících). Tento přístup je vystavěn na principech kulturního přístupu k hluchotě, tzn. vnímání hluchoty jako jinakosti (viz kapitola 3.3).

Specifickým přístupem je tzv. **totální komunikace**, kterou lze jen těžko definovat. Krahulcová (1996) přístup definuje jako soubor všech dosud známých metod a prostředků, přičemž se všemi komunikačními formami se pracuje stejně, žádná není povinná. Hudáková (2009) o totální komunikaci hovoří ve dvou pojetích:

- **Totální komunikace jako filosofie**, kde vedle sebe existuje jazyk mluvený a znakový a kultura slyšících lidí a neslyšících lidí (tak ji chápou zastánci bilingválního-bikulturního přístupu). Dítě si může vybrat, zda bude vzděláváno na základě monolingválního-monokulturního přístupu či bilingválního-bikulturního přístupu.
- **Totální komunikace jako komunikační metoda**, kdy dominuje mluvený jazyk, který je pouze manuálně podporován, což ji tedy činí jedním z monolingválních-monokulturních přístupů.

K totální komunikaci se v současnosti hlásí většina českých škol pro sluchově postižené. Z informací, které jsou uvedeny na stránkách jednotlivých škol, vyplývá, že školy v přístupu ke svým žákům užívají totální komunikaci jako jednu z monolingválních-monokulturních metod (Hudáková, 2009). Jak jsme již zmínili v kapitole 3.3, toto dokazuje, že mezi vzdělavateli neslyšících žáků je stále ještě rozšířenější medicínský pohled na hluchotu, jehož principy odpovídají monolingválnímu-monokulturnímu přístupu.

5 Předprofesní příprava v základních školách pro sluchově postižené

Problematika přípravy dospívajících lidí na volbu další vzdělávací a profesní dráhy je v současné době předmětem zájmu mnoha českých i zahraničních odborníků (Friedmann, 2012). Walterová a Greger (2009b in Hlad'o, 2012) uvádí, že základní škola má značný potenciál pro utváření vzdělávacích a profesních aspirací. Nejdůležitějším cílem předprofesní výchovy je vybavení žáků kompetencemi pro to, aby byli schopni efektivně vyhledávat a používat dostupné informace a služby kariérního poradenství a aby se podle nich naučili zodpovědnému a samostatnému rozhodování (Úlovcová, Strádal, 2002 in Hlad'o, 2012). Základní škola taktéž zprostředkovává informace ze světa práce, vyšších stupňů vzdělávání a kariérního poradenství (Opatřilová, Procházková, 2011).

5.1 Vzdělávací oblast *Člověk a svět práce*

Základní školy pro sluchově postižené se řídí RVP pro základní vzdělávání, který obsahuje vzdělávací oblast určenou předprofesní výchově *Člověk a svět práce*. Vzdělávací obsah této oblasti je realizován po celou dobu povinné školní docházky, tzn. na 1. i 2. stupni základní školy. „[P]ostihuje široké spektrum pracovních činností a technologií, vede žáky k získání základních uživatelských dovedností v různých oborech lidské činnosti a přispívá k vytváření životní a profesní orientace žáků“ (RVP ZV, 2017, s. 103). Náplň klade důraz na praktické pracovní dovednosti a návyky, je založena na tvůrčí spoluúčasti žáků (RVP ZV, 2017). Kromě osvojení praktických dovedností jsou žáci vedeni ke schopnosti umět pracovat s informacemi, na jejich základě se samostatně rozhodovat, umět zvážit své osobnostní předpoklady, vlastnosti a schopnosti a rozvíjet ty, které jsou klíčové při plánování budoucnosti (Hlad'o, 2012).

Vzdělávací oblast *Člověk a svět práce* je na 1. stupni členěna na čtyři tematické okruhy: *Práce s drobným materiálem, Konstrukční činnosti, Pěstitelské práce, Příprava pokrmů*. Škola má povinnost všechny tyto okruhy zařadit do svého ŠVP. Na 2. stupni je v nabídce osm tematických okruhů: *Práce s technickými materiály, Design a konstruování, Pěstitelské práce a chovatelství, Provoz a údržba domácnosti, Příprava pokrmů, Práce s laboratorní technikou, Využití digitálních technologií, Svět práce*. Poslední z uvedených, *Svět práce*, je povinný a z ostatních mají základní školy možnost vybírat minimálně jeden další okruh dle svého zaměření a koncepce. Tematický okruh *Svět práce* je zaměřen na volbu budoucího povolání a měl by být zařazen do nejvyšších ročníků 2. stupně. Je tedy primárně určen pro 8. a 9. ročník,

ale školy jej můžou do vyučování zařadit již od 7. ročníku.⁸ Učivo okruhu *Svět práce* je strukturováno do pěti celků:

- **„trh práce** – *povolání lidí, druhy pracovišť, pracovních prostředků, pracovních objektů, charakter a druhy pracovních činností; požadavky kvalifikační, zdravotní a osobnostní; rovnost příležitostí na trhu práce,*
- **volba profesní orientace** – *základní principy; sebepoznávání: osobní zájmy a cíle, tělesný a zdravotní stav, osobní vlastnosti a schopnosti, sebehodnocení, vlivy na volbu profesní orientace informační základna pro volbu povolání, práce s profesními informacemi a využívání poradenských služeb,*
- **možnosti vzdělávání** – *náplň učebních a studijních oborů, přijímací řízení, informace a poradenské služby,*
- **zaměstnání** – *pracovní příležitosti v obci (regionu), způsoby hledání zaměstnání, psaní životopisu, pohovor u zaměstnavatele, problémy nezaměstnanosti, úřady práce; práva a povinnosti zaměstnanců a zaměstnavatelů,*
- **podnikání** – *druhy a struktura organizací, nejčastější formy podnikání, drobné a soukromé podnikání“ (RVP ZV, 2017, s. 111).*

Minimální časová dotace vzdělávací oblasti *Člověk a svět práce* na 2. stupni základních škol je tři vyučovací hodiny týdně (Hlad'o, 2012). Příklad rozložení tematických okruhů a jejich konkrétní realizaci v předmětech základní školy hlavního vzdělávacího proudu lze nalézt např. v *Příručce k volbě povolání* (Hlad'o, 2014, s. 29–30).

Pravděpodobně nejkompexnější sadu učebních materiálů ke vzdělávací oblasti *Člověk a svět práce* nabízí nakladatelství Raabe⁹ (Nakladatelství Raabe). Učebnice několika různých edičních řad obsahují materiály jak pro pedagogy, tak pro výchovné a kariérové poradce na základních školách, a také pro žáky samotné. Například v pracovním sešitě *Sebepoznávání žáci* naleznou mnoho různých dotazníků, které jim mohou pomoci v utváření představ o sobě samých (Hlad'o et al., 2015).

5.2 Profesionální poradenství

Důležitou součástí předprofesionální přípravy jsou tzv. *školní poradenská pracoviště*, zahrnující pracovníky, kteří působí přímo ve škole, a *školská poradenská zařízení*, zahrnující pracoviště,

---

⁸ Někteří odborníci přitom uvádí jako nezbytné připravovat žáky na profesní volbu již od začátku 2. stupně základní školy (Hlad'o, 2012).

⁹ Každé nakladatelství vydává vlastní řady učebnic – tematicky/metodicky jednotné (srov. např. Nakladatelství Fraus).

která působí mimo školu – pedagogicko-psychologické poradny a speciálně pedagogická centra. Služby profesního poradenství bezprostředně navazují na výchovně-vzdělávací proces. Jejich úkolem je poskytovat pomoc žákům a jejich rodičům v otázkách další vzdělávací dráhy a výběru povolání (vyhláška č. 197/2016 Sb.).

5.2.1 Školní poradenské pracoviště

Podobu kariérového poradenství v prostředí škol určuje vyhláška č. 197/2016 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních. Dle § 7 odst. 1 jmenované vyhlášky ve školním poradenském pracovišti působí zpravidla výchovný poradce a školní metodik prevence, kteří spolupracují zejména s třídními učiteli, učiteli předmětů výchovného charakteru, případně s dalšími pedagogickými pracovníky školy. Dále může ve škole působit školní psycholog nebo školní speciální pedagog. Podoba týmu profesního poradenství v jednotlivých školách se tedy může lišit.

Výchovný poradce

Výchovný poradce působí na všech základních školách. Jeho činnosti vymezuje Příloha č. 3 k vyhlášce č. 197/2016 Sb. Funkci vykonává zkušený kvalifikovaný pedagog s odpovídajícím vzděláním a vhodnými osobnostními předpoklady. Poradenské, informační a metodické činnosti při rozhodování o další vzdělávací dráze a profesi představují jeho hlavní pracovní náplň. Výchovný poradce také poskytuje informace o vzdělávacím systému, jednotlivých typech škol a požadavcích k přijetí, dále informace o jednotlivých profesích a předpokladech k výkonu. Zajišťuje exkurze, odborné přednášky a besedy. Poskytuje skupinové či individuální šetření k volbě povolání a individuální poradenství ve spolupráci s třídním učitelem. Pedagogickým pracovníkům školy předává odborné informace v oblasti kariérového poradenství, pomáhá se zpracováním metodik (Příloha č. 3 k vyhlášce č. 197/2016 Sb.).

Výchovný poradce má potenciál zastávat klíčovou úlohu v profesním rozhodování žáka. Je vždy přítomný na škole, má vyučovací povinnost, plní funkci dozoru na školních chodbách a tím pádem se s žákem setkává po celou dobu povinné školní docházky. Ze všech poradenských pracovníků má o žákovi nejpodrobnější informace a předpoklady pro poskytnutí kvalitní poradenské služby. Pro žáka je výchovný poradce nejlépe dostupný, jelikož za ním nemusí docházet do jiné instituce a zná jej (Opatřilová, Procházková, 2011). Analýza

Trhlíkové¹⁰ (2009) ukazuje, že 46 % oslovených žáků se zdravotním postižením v posledním ročníku střední školy se s žádostí o informace obracelo nejčastěji na výchovného poradce a učitele. Trhlíková (2009) pozitivně hodnotí, že přibližně 30 % z těchto žáků bylo se službou spokojeno, nespokojenost vyjádřilo zbývajících 15 % žáků.

Třídní učitel

Třídní učitel se významně podílí na kariérovém rozhodování žáků, jelikož má o svých žácích nejpodrobnější a nejkomplexnější informace z vlastní praxe a z praxe ostatních učitelů. Má přehled o celkovém vývoji žáků, o jejich osobnostních předpokladech, schopnostech a vlastnostech, často zná i jejich rodinné a sociální prostředí. Na základě těchto znalostí by měl třídní učitel pracovat na rozvoji sebehodnocení a ujasňování přání a představ o budoucnosti žáků. Měl by žákům a jejich rodičům poskytovat individuální konzultace v oblasti výběru školy a povolání. Třídní učitelé v kariérových otázkách úzce spolupracují s výchovným poradcem a dalšími poradenskými pracovníky v rámci školy (Hlad'o, 2012).

Školní psycholog

Činnosti školního psychologa – tak jako výchovného poradce – vymezuje Příloha č. 3 k vyhlášce č. 197/2016 Sb. O tom, zda v základní škole působí školní psycholog, rozhoduje ředitel příslušné školy. Rozhodnutí se odvíjí od velikosti školy a dostupných finančních prostředků. Školní psycholog poskytuje kariérové poradenství a příslušnou pedagogicko-psychologickou diagnostiku ve spolupráci s třídními učiteli a výchovným poradcem. Disponuje specifickými odbornými kompetencemi, které nemohou poskytovat jiní pracovníci škol – v kontextu profesní orientace zejména odborná psychologická diagnostika. Také má zpravidla větší časovou kapacitu pro individuální konzultace s žáky než výchovný poradce (Příloha č. 3 k vyhlášce č. 197/2016 Sb.). Ukazuje se, že jeho role je v kariérovém poradenství nezaměnitelná, což vyplývá právě z jeho nenahraditelných odborných kompetencí (Hlad'o, 2012).

Školní speciální pedagog

---

¹⁰ Sběr dat proběhl v celkem 147 středních školách, z toho bylo 29 škol zřízených pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami a 118 škol hlavního vzdělávacího proudu, kde byli tito žáci integrováni. Zahrnuti byli žáci se sluchovým, zrakovým, tělesným, mentálním, kombinovaným a jiným postižením, také se specifickými poruchami učení (Trhlíková, 2009).

Pracovní náplň školního speciálního pedagoga taktéž vymezuje Příloha č. 3 k vyhlášce č. 197/2016 Sb. Stejně jako u funkce školního psychologa, o působení školního speciálního pedagoga rozhoduje ředitel příslušné školy. Jeho úkolem je výchova a vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami, podílí se též na kariérním poradenství těchto žáků. Těmto žákům také poskytuje speciálně pedagogickou diagnostiku, poradenství a intervenci.

5.2.2 Školská poradenská zařízení

Podle § 116 zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon) školská poradenská zařízení zajišťují pro žáky a jejich zákonné zástupce informační, poradenskou a metodickou činnost, poskytují odborné speciálně pedagogické a pedagogicko-psychologické služby, preventivně výchovnou péči a napomáhají při volbě vhodného vzdělávání žáků a přípravě na budoucí povolání. Podle vyhlášky č. 197/2016 Sb., rozlišujeme dva typy školských poradenských zařízení – speciálně pedagogické centrum (SPC) a pedagogicko-psychologickou poradnu (PPP). Jelikož neslyšící žáci nespádají do cílové skupiny PPP, nebudeme se jejím popisem dále zabývat.

Speciálně pedagogické centrum

Služby SPC jsou dle vyhlášky č. 197/2016 Sb. cíleny na žáky se speciálními vzdělávacími potřeby. SPC poskytují služby vždy v rozsahu jednoho nebo více druhů znevýhodnění. Jak jsme již uvedli v kapitole 4.2, SPC jsou součástí všech českých základních škol pro sluchově postižené; žák však nemusí navštěvovat SPC, které je zřízeno při škole, kterou navštěvuje.

Základní odborný tým SPC tvoří speciální pedagog, psycholog a sociální pracovník. SPC provádí depistáž žáků se zdravotním postižením, komplexní diagnostiku žáka, poskytují podporu a poradenství rodinám s žákem s postižením, žákům integrovaných do škol hlavního vzdělávacího proudu a žákům ve speciálním školství, podílí se na návrhu a zpracovávání individuálních vzdělávacích plánů a žákům poskytují poradenství v otázkách profesní orientace. Důležitým úkolem SPC je dlouhodobá a pravidelná práce s žákem a jeho rodinou.

Analýza Trhlíkové (2009) ukazuje, že u žáků s postižením má na volbu další vzdělávací dráhy a povolání SPC či PPP výraznější vliv než PPP u žáků bez postižení. Přibližně 30 % žáků při rozhodování o dalším oboru studia přihlédlo k doporučení těchto poradenských subjektů. Z výzkumu taktéž vyplývá, že neslyšící žáci na SPC obraceli výrazně častěji (42 %

dotazovaných) než žáci s jinými druhy postižení. Neslyšící žáci¹¹ také vyjadřovali vyšší míru spokojenosti se službami SPC, než vyjadřovali žáci bez postižení se službami PPP.

---

¹¹ Také s tělesným a kombinovaným.

6 Profesní orientace žáků bez sluchového postižení

Výsledky II. části naší výzkumné sondy (viz následující kapitoly) budeme porovnávat s výsledky podobných výzkumných šetření realizovaných u žáků bez sluchového postižení. Pro porovnání výsledků jsme vybrali následující výzkumy: *Profesní orientace žáků základní školy* (Sklenářová, 2011) a *Volba další vzdělávací dráhy žáků základních škol v kontextu rodiny* (Hlad'ova, 2009). Oba výzkumy jsou poměrně rozsáhlé a komplexní, kombinují několik výzkumných metod (standardizované psychologické testy, polostrukturované rozhovory, anamnézu žáka a rodiny a studium dokumentů), obou výzkumů se zúčastnili i rodiče a byly provedeny u žáků 9. ročníků základních škol. Hlad'ova (2009) studie má navíc longitudinální charakter – Hlad'ova se se svými respondenty setkal v průměru 3x v průběhu dvou let. Soubor respondentů Sklenářové (2011) tvořilo 175 žáků 9. ročníků dvou plzeňských základních škol hlavního vzdělávacího proudu. Soubor respondentů Hlad'a (2009) tvořilo 7 žáků základních škol hlavního vzdělávacího proudu v Brně a okolí.

V této kapitole předkládáme souhrn těch výsledků výše uvedených výzkumů, které jsou pro naši práci relevantní. Tyto výsledky s výsledky naší sondy srovnáváme a diskutujeme v kapitole 7.7.

6.1 Profesní zájmy

Poznání zájmů, tedy toho, jaké aktivity člověka baví, je jedním z předpokladů úspěšné volby profese (vliv zájmů na profesní volbu blíže popisujeme v kapitole 1.2.1). Ty zájmy, které korelují s výběrem studijního oboru a povolání, Sklenářová (2011) nazývá *profesní zájmy*. Hlad'ova (2009) i Sklenářová (2011) ve svých výzkumných šetřeních sledovali, zda žáci při výběru studijního oboru a povolání ze svých zájmů vychází. Respondenti Hlad'a (2009) uváděli, že zájmy jsou pro ně při výběru střední školy a profese stěžejní, avšak ve většině případů zatím sami nedokázali určit, které činnosti je baví natolik, aby z nich dokázali vycházet při výběru střední školy a povolání. Sklenářová (2011) našla existenci profesního zájmu pouze u 16 % procent respondentů.

6.2 Vzdělanostní orientace

Všech 7 respondentů Hlad'ova (2009) šetření bylo přijato na střední školy s maturitou, z toho 3 respondenti budou pokračovat ve studiu na střední odborné škole s maturitou a 4 respondenti na všeobecném gymnáziu. Střední odborné učiliště zakončené výučním listem bylo zvažováno u jednoho respondenta jako alternativní volba v případě nepřijetí na střední

odbornou školu. Většina (65 %) respondentů šetření Sklenářové (2011) bude pokračovat ve studiu na střední odborné škole s maturitou. Na gymnázia bylo přijato 13 % respondentů. Zbývající respondenti nastupují na střední odborná či odborná učiliště, případně nejsou rozhodnuti. Většina žáků bez sluchového postižení volí maturitní obory středních škol.

	Hlad'ov (2009)	Sklenářová (2011)
Gymnázium	4	13 %
SOŠ s maturitou	3	65 %
SOU	0	6 %
OU	0	9 %
neví	0	8 %

Tabulka 1 - *Vzdělanostní aspirace žáků bez sluchového postižení*

6.3 Faktory ovlivňující volbu další vzdělávací dráhy

Vliv různých faktorů na volbu další vzdělávací dráhy bývá důležitou součástí výzkumů profesní orientace. Hlad'ovy (2009) respondenti shodně uváděli, že o svém dalším směřování se chtěli rozhodovat především sami. Při výběru střední školy odmítali přijmout podřazenou pozici. Na významném vlivu rodičů na jejich rozhodování o dalším oboru studia se však shodli všichni respondenti. Nejčastěji se na ně žáci obraceli s žádostí o rady a vyhledávali u nich emocionální oporu. Určitou míru vlivu žáci připisovali také svým spolužákům a kamarádům, se kterými o volbě vzdělávací dráhy často diskutovali. Konečné rozhodnutí však všichni učinili nezávisle na kamarádských vazbách. Pro žáky byly při rozhodování stěžejní také aktivity základní školy v rámci ŠVP (kariéerní výchova obecně a informace získané v předmětech pracovní činnosti a/nebo občanská výchova) – nutno však podotknout, že Hlad'ov (2009) tyto informace získal většinou z rozhovorů s rodiči, žáci sami vliv základní školy na jejich rozhodnutí spíše nepřiznávali. Hlad'ov (2009) se domnívá, že žáci takto konali ve snaze získat pocit vlastní autonomie. Obdobná situace nastala při posuzování míry vlivu učitelů a výchovných poradců. Všichni žáci shodně uvedli, že je pro ně nejdůležitější vybrat si obor, který je bude bavit (jak jsme uváděli výše, mnoho z těchto žáků se však nedokázalo rozhodnout, která činnost je baví nejvíce, což mělo za následek výběr všeobecného gymnázia – ve snaze odsunout oborové zaměření na později). Sklenářová (2011) faktory, které měly vliv na rozhodování respondentů jejího šetření o další vzdělávací dráze, nezkoumala.

6.4 Profesní orientace

Co se týče představ o budoucím zaměstnání respondentů Hlad'ova (2009) výzkumu, konkrétnější představy má přibližně polovina z nich. Ti se orientují na povolání jako například: grafik, učitel, steward, právník, architekt, psycholog apod. (každý respondent měl vybraná v průměru 4 povolání) – k výkonu většiny těchto povolání je zapotřebí vysokoškolské vzdělání. Zbývající respondenti jsou ve fázi zvažování, přičemž jedna respondentka se prozatím orientuje na povolání, která vykonávají její příbuzní (pokračuje na střední odbornou školu, obor technická administrativa), a jeden respondent nemá představy vůbec žádné (pokračuje na gymnázium). Sklenářová (2011) představy svých respondentů o budoucím povolání nezkoumá.

6.5 Motivace výběru povolání

Pro respondenty Hlad'ova (2009) výzkumného šetření je nejsilnější motivací zájem o obor. Všichni shodně uvedli, že je nejdůležitější, aby je zaměstnání bavilo. Neméně důležitá byla také výše finančního ohodnocení, nebyla však důležitější než zájem o obor. Dalším podstatným faktorem pro respondenty byla prospěšnost a smysluplnost povolání. Sklenářová (2011) motivace při výběru povolání nezkoumá.

6.6 Vliv povolání rodičů na výběr povolání respondentů

Hlad'ova (2009) ve výsledcích svého výzkumného šetření taktéž zmiňoval míru vlivu povolání rodičů na představy o budoucím povolání respondentů. Shledal, že se jeho respondenti inspirovali povoláním svých rodičů jen ve velmi nízkém počtu případů. Setkal se však s opačným jevem – respondent si záměrně nechtěl vybrat profesi, kterou vykonávají jeho rodiče.

7 Výzkumná sonda

Bakalářská práce si klade za cíl zmapovat profesní orientaci neslyšících žáků, kteří navštěvují závěrečné ročníky základních škol pro sluchově postižené. Výsledky této sondy budou následně porovnány s výsledky podobných výzkumných šetření realizovaných u žáků bez sluchového postižení. K naplnění tohoto cíle jsme zvolili následující postup:

1. Studium příslušné literatury, nástin situace (předchozí kapitoly.)
2. Zmapování předprofesní přípravy ve vybraných základních školách pro sluchově postižené (I. část této kapitoly).
3. Zmapování samotné profesní orientace neslyšících žáků posledních ročníků vybraných základních škol pro sluchově postižené pomocí vlastních dotazníků a následné porovnání a usouvztažení s podobnými výzkumnými šetřeními realizovanými u žáků bez sluchového postižení (II. část této kapitoly).

I. část

Předmětem této části výzkumné sondy bylo zmapovat konkrétní podobu předprofesní přípravy ve vybraných základních školách pro sluchově postižené. V rámci našeho výzkumu profesní orientace neslyšících žáků jsme navštívili tři školy pro sluchově postižené: MŠ a ZŠ pro sluchově postižené v Brně, MŠ, ZŠ a SŠ pro sluchově postižené v Českých Budějovicích a MŠ, ZŠ a SŠ pro sluchově postižené v Praze, Výmolově ul. Provedli jsme analýzu školních vzdělávacích programů těchto škol, kde jsme se zaměřili na realizaci vzdělávací oblasti *Člověk a svět práce* (viz kapitola 5.1). Při návštěvách škol jsme se dále zajímali o další aktivity/činnosti, které ve školách v rámci předprofesní přípravy probíhají.

7.1 Základní škola pro sluchově postižené v Brně

Žáci základní školy pro sluchově postižené v Brně se vzdělávají podle nejnovější verze ŠVP z roku 2016 s názvem *Učíme se pro život*. Školní vzdělávací program je desetiletý, součástí prvního stupně je 1.–6. ročník, druhý stupeň tvoří 7.–10. ročník (ŠVP *Učíme se pro život*, 2016). Střední škola pro sluchově postižené není součástí základní školy (MŠ a ZŠ pro sluchově postižené, Brno, Novoměstská 21). V Brně se však střední škola pro sluchově postižené nachází, je samostatným subjektem. Žáci se zde mohou vzdělávat v maturitním oboru Informační technologie či v oboru středního odborného učiliště Operátor skladování (SŠ Gellnerka Brno, Gellnerova 1).

Vzdělávací oblast *Člověk a svět práce* je vyučována v předmětu *Pracovní činnosti*, kterému je v každém ročníku prvního stupně věnována vždy 1 hodina týdně. Je rozdělen do čtyř tematických okruhů: *Práce s drobným materiálem*, *Konstrukční činnosti*, *Pěstitelské práce*, *Příprava pokrmů*. Na druhém stupni je předmět vyučován v 7–10. ročníku, v každém z těchto ročníků vždy 1 hodinu týdně. Povinný tematický okruh *Svět práce* je vyučován v 9. a 10. ročníku. Do studijního plánu je zařazeno dalších šest nepovinných tematických okruhů (viz kapitola 5.1) kromě okruhu *Práce s laboratorní technikou*, pro jehož výuku nejsou ve škole odpovídající podmínky. Výchova k volbě povolání je také součástí předmětu *Občanská výchova* (ŠVP Učíme se pro život, 2016).

Výchovnými a vzdělávacími cíli vzhledem k předprofesní přípravě jsou: naučit žáky reálně posuzovat své schopnosti, vést žáky k odpovědnosti za vlastní život a naučit je pozitivnímu a zodpovědnému vztahu k práci. Mezi klíčové kompetence v pracovní oblasti patří vedení žáků k udržování pořádku ve škole a v třídách a dodržování pracovních postupů a ochraně zdraví a životního prostředí při práci. Škola pořádá exkurze a snaží se podchytit zájmy žáků a posilovat jejich orientaci na profesní budoucnost (ŠVP Učíme se pro život, 2016).

Při návštěvě školy jsme se mohli dozvědět, že předměty ze vzdělávací oblasti *Člověk a svět práce* mají spíše praktický charakter. Žáci se např. učí připravovat pokrmy ve školní kuchyňce, pracují s technickými materiály (kov, dřevo, apod.), seznamují se s moderními technologiemi, učí se základy pěstitelských prací apod. Žáci se taktéž dozvídají informace o různých druzích povolání a potřebné kvalifikaci, učí se sestavovat životopis a vyhledávat pracovní nabídky. Dostávají informace o dalších možnostech vzdělávání, konkrétních oborech středních škol a požadavcích k přijetí. V prvním pololetí 10. ročníku do škol přijíždějí přednášet zástupci středních škol pro sluchově postižené a informují o možnostech vzdělávání na dané střední škole, o podobě přijímacího řízení a možnostech uplatnění. Návštěvy dnů otevřených dveří středních škol jsou pouze v režii rodičů, škola na ně s žáky nevyjíždí, taktéž nepořádá exkurze např. na úřad práce, různá pracoviště apod. Žáci v 10. ročníku společně s rodiči (mají-li zájem) absolvují pohovor v SPC, jež je součástí školy, zaměřený na volbu střední školy. Rodiče mají možnost se sejit s výchovnou poradkyní a hovořit o dalších možnostech vzdělávání svého dítěte.

V Brně také působí organizace Labyrint, která brněnským neslyšícím žákům nabízí volnočasové aktivity. Tato organizace ve spolupráci se základními školami pro sluchově postižené v Brně, Olomouci, Ostravě a Valašském Meziříčí vytvořila krátký dokumentární pořad s názvem *Čím budu?*, který je součástí DVD s názvem *Výchovné filmy pro neslyšící děti a žáky* (Dubová, 2015). Obsahem dokumentárního pořadu jsou rozhovory s žáky 2. stupně

uvedených základních škol. Žáci hovoří o svých vzdělanostních a profesních aspiracích, dále o tom, proč je vzdělání důležité, a také odpovídali na otázku, zda si myslí, že pro ně jako neslyšící bude obtížné najít si práci. Rozhovory nejsou nijak analyzovány, z pořadu nevyplývají žádná konkrétní doporučení ani závěry. Pořad může tedy sloužit spíše jako zajímavé oživení kariéerní výchovy, žákům ale v ujasnění jejich dalšího směřování pravděpodobně nepomůže.

7.2 Základní škola pro sluchově postižené v Českých Budějovicích

Žáci základní školy pro sluchově postižené v Českých Budějovicích se vzdělávají podle nejnovější verze ŠVP z roku 2016. Školní vzdělávací program je desetiletý, první stupeň tvoří 1.–6. ročník, druhý stupeň 7.–10. ročník (ŠVP pro základní vzdělávání, 2016). Součástí základní školy je i střední škola pro sluchově postižené, která se nachází ve stejné budově. Žáci se zde mohou vzdělávat v oboru odborného učiliště Sklenářské práce, či na Praktické škole jednoleté, nebo dvouleté – jedná se o obory pro žáky s mentálním postižením (MŠ, ZŠ a SŠ pro sluchově postižené, České Budějovice, Riegrova 1).

Vzdělávací oblast *Člověk a svět práce* je vyučována v předmětu *Pracovní činnosti*, kterému je v každém ročníku prvního stupně věnována vždy 1 hodina týdně. Je rozdělen do čtyř tematických okruhů: *Práce s drobným materiálem*, *Konstrukční činnosti*, *Pěstivelské práce*, *Příprava pokrmů*. Na druhém stupni je předmět vyučován v 7., 9. a 10. ročníku, v každém z těchto ročníků vždy 1 hodinu týdně. Do studijního plánu je zařazeno šest tematických okruhů – povinný *Svět práce* a dalších pět nepovinných (viz kapitola 5.1) kromě *Práce s laboratorní technikou* a *Využití digitální techniky* (ŠVP pro základní vzdělávání, 2016).

Pedagogové v rámci rozvíjení klíčových kompetencí v pracovní oblasti usilují o rozvoj sebepoznávání žáků, jejich vlastností a schopností a jejich následné uplatnění v pracovní oblasti. Žáci se učí spolupracovat na různých projektech, jsou vedeni ke kritickému hodnocení práce z různých hledisek, učí se sebekritice. Po celou dobu školní docházky je rozvíjena a podporována orientace na budoucí zaměstnání. Žáci při výuce prakticky nacvičují přijímací pohovory, konkurzní řízení, prezentují výsledky svých prací před ostatními. Škola žákům zajišťuje exkurze na různá pracoviště, pracovní úřad a pořádá diskuse s odborníky. Žáci se učí orientovat v podnikatelské oblasti a cvičí se v dovednostech potřebných k podnikání, jako např. organizační schopnosti, schopnost týmové práce, flexibilita, posouzení rizik podnikání apod. Škola vede žáky k pozitivnímu vztahu k práci, k osvojení pracovních návyků, dodržování pracovních postupů a zásad ochrany zdraví a životního prostředí a usiluje o úspěšné uplatnění a integraci do společnosti (ŠVP pro základní vzdělávání, 2016).

Dle informací získaných od pedagogických pracovníků školy je předmět *Pracovní činnosti* zejména v nižších ročnících školní docházky zaměřen spíše prakticky, žáci se např. učí připravovat pokrmy, pracují s různými materiály ve školní dílně, učí se základům pěstičství na školním pozemku. Ve vyšších ročnících je výuka zaměřena spíše na výběr střední školy, příp. povolání. Zejména v 10. ročníku žáci s učiteli o další vzdělávací dráze hovoří v mnoha předmětech. Žáci získávají informace o možnostech dalšího vzdělávání, o konkrétních oborech, podmínkách k přijetí a následném uplatnění. Do škol jsou zváni zástupci středních škol pro sluchově postižené, kteří prezentují možnosti studia na dané škole. Jelikož je součástí školy i dětský domov, vychovatelé jezdí s žáky s nařízenou ústavní péčí na dny otevřených dveří středních škol. Pedagogové seznamují žáky s různými druhy povolání a jejich praktickými aspekty, učí se sestavovat životopis a vyhledávat pracovní nabídky. Škola pro žáky pořádá exkurze na úřad práce a do firem v Českých Budějovicích a okolí, které zaměstnávají neslyšící pracovníky, příp. zve odborníky z různých pracovních oborů na přednášky. Žáci v 10. ročníku společně s rodiči absolvují pohovor v tamním SPC zaměřený na volbu střední školy. Rodiče mají možnost se sejit s výchovnou poradkyní a hovořit o dalších možnostech vzdělávání svého dítěte.

7.3 Základní škola pro sluchově postižené v Praze, Výmolově ul.

Žáci základní školy pro sluchově postižené v Praze, Výmolově ul. se vzdělávají podle nejnovější verze ŠVP z roku 2016 s názvem *Vzhůru ke vzdělání*. Školní vzdělávací program je desetiletý, první stupeň tvoří 1.–6. ročník, druhý stupeň 7.–10. ročník (ŠVP *Vzhůru ke vzdělání*, 2016). Součástí základní školy je i střední škola pro sluchově postižené, která se nachází ve stejné budově. Žáci se mohou vzdělávat v maturitním oboru Asistent zubního technika (<http://vymolova.cz/stredni-skola/o-stredni-skole>).

Vzdělávací oblast *Člověk a svět práce* je vyučována v předmětu *Pracovní činnosti*, kterému je v každém ročníku prvního stupně věnována vždy 1 hodina týdně. Je rozdělen do čtyř tematických okruhů: *Práce s drobným materiálem*, *Konstrukční činnosti*, *Pěstičské práce*, *Příprava pokrmů*. Na druhém stupni je předmět vyučován v 7.–10. ročníku, v každém z těchto ročníků vždy 1 hodinu týdně (škola pro předmět *Pracovní činnosti* čerpá 1 hodinu z disponibilní časové dotace). Do studijního plánu je zařazeno sedm tematických okruhů – povinný *Svět práce* a zbývajících šest nepovinných (viz kapitola 5.1) kromě *Práce s laboratorní technikou*. Náplň předmětu *Pracovní činnosti* má do 8. ročníku spíše praktický charakter, v 9. a 10. ročníku je více času věnováno předprofesní přípravě (ŠVP *Vzhůru ke vzdělání*, 2016).

Pedagogové v rámci rozvíjení klíčových kompetencí v pracovní oblasti usilují o osvojení pracovních dovedností a návyků a zodpovědného přístupu k práci. Žák by měl být schopen pracovat samostatně i v týmu a zorganizovat a rozvrhnout si práci tak, aby ji byl schopen dokončit. Pedagogové kladou důraz na osvojení pozitivního přístupu k manuální práci. Žáci by měli mít představu o pracovní náplni běžných profesí a měli by přemýšlet o možnostech svého budoucího uplatnění. Škola vede žáky k dodržování pracovních postupů a ochraně zdraví a životního prostředí. Pro žáky jsou pořádány exkurze do středních škol a případně do jiných institucí souvisejících s profesní orientací (ŠVP Vzhůru ke vzdělání, 2016).

Při návštěvě školy jsme se mohli dozvědět, že cílem předprofesní přípravy je uvést žáky ve vyšších ročnících do problematiky světa práce a v co nejvyšší možné míře jim nastínit možnosti dalšího vzdělávání, představit konkrétní obory středních škol a informovat o podmínkách k přijetí. Do školy přijíždějí přednášet zástupci středních škol pro sluchově postižené, informují o možnostech studia na dané střední škole, o požadavcích potřebných k přijetí ke studiu a následném uplatnění. Pedagogové se snaží do hodin zvát dospělé neslyšící, kteří žáky seznamují se svým zaměstnáním (což je velmi důležité, viz kapitola 3.2). V kmenové třídě 10. ročníku visí nástěnka s členy komunity neslyšících, kteří se významně zasazují o zlepšení životních podmínek neslyšících v České republice. Žáci jsou taktéž informováni o různých druzích profesí, jejich pracovní náplni a požadavcích k výkonu. Učí se sestavovat životopis a vyhledávat nabídky práce. Škola pořádá exkurze na úřad práce, případně i do konkrétních firem. Rodiče mají možnost se v průběhu 10. ročníku dvakrát setkat s výchovnou poradkyní, která je informuje o dalších možnostech vzdělávání jejich dítěte. Někteří žáci jsou k těmto setkáním přizváni (dle situace). Žáci v 10. ročníku absolvují pohovor v tamním SPC zaměřený na volbu střední školy.

Pracovníci knihovny, která je součástí základní školy, ještě v nedávné době pořádali zajímavý cyklus přednášek určených pro žáky 1. i 2. stupně základní školy. Do knihovny byli pravidelně zváni neslyšící hosté vykonávající určitou profesi, aby o ní žákům pohovořili – seznamovali žáky se všemi praktickými aspekty povolání (náplň práce, pracovní doba apod.) a také s žáky sdíleli zajímavosti ze svého pracovního života. Tento projekt skončil před dvěma roky, jelikož odešla pracovnice, která jej zaštiťovala. V současnosti je pozastaven, avšak škola usiluje o jeho obnovení, neboť byl mezi žáky i jejich rodiči oblíben.

Srovnání předprofesní přípravy v základních školách pro sluchově postižené v Brně, Českých Budějovicích a Praze, Výmlově ul.

	Brno	České Budějovice	Praha, Výmolova ul.
ŠVP	<i>Učíme se pro život, 10 let.</i>	<i>ŠVP pro základní vzdělávání, 10 let.</i>	<i>Vzhůru ke vzdělání, 10 let.</i>
1. stupeň	<p>Všechny ročníky, vždy 1h týdně.</p> <p>Předmět <i>Pracovní činnosti</i>:</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>Práce s drobným materiálem</i> - <i>Konstrukční činnosti</i> - <i>Pěstitelské práce</i> - <i>Příprava pokrmů</i> 	<p>Všechny ročníky, vždy 1h týdně.</p> <p>Předmět <i>Pracovní činnosti</i>:</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>Práce s drobným materiálem</i> - <i>Konstrukční činnosti</i> - <i>Pěstitelské práce</i> - <i>Příprava pokrmů</i> 	<p>Všechny ročníky, vždy 1h týdně.</p> <p>Předmět <i>Pracovní činnosti</i>:</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>Práce s drobným materiálem</i> - <i>Konstrukční činnosti</i> - <i>Pěstitelské práce</i> - <i>Příprava pokrmů</i>
2. stupeň	<p>7.–10. ročník, vždy 1h týdně.</p> <p>Předmět <i>Pracovní činnosti</i>:</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>Práce s technickými materiály</i> - <i>Design a konstruování</i> - <i>Pěstitelské práce a chovatelství</i> - <i>Provoz a údržba domácnosti</i> - <i>Příprava pokrmů</i> - <i>Využití digitálních technologií</i> - <i>Svět práce</i> 	<p>7., 9., 10. ročník, vždy 1h týdně.</p> <p>Předmět <i>Pracovní činnosti</i>:</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>Práce s technickými materiály</i> - <i>Design a konstruování</i> - <i>Pěstitelské práce a chovatelství</i> - <i>Provoz a údržba domácnosti</i> - <i>Příprava pokrmů</i> - <i>Svět práce</i> 	<p>7.–10. ročník, vždy 1h týdně.</p> <p>Předmět <i>Pracovní činnosti</i>:</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>Práce s technickými materiály</i> - <i>Design a konstruování</i> - <i>Pěstitelské práce a chovatelství</i> - <i>Provoz a údržba domácnosti</i> - <i>Příprava pokrmů</i> - <i>Využití digitálních technologií</i> - <i>Svět práce</i>

Kariérní poradenství	10. ročník, rodiče a žáci, SPC. Možnost setkání rodičů s výchovnou poradkyní.	10. ročník, rodiče a žáci, SPC. Možnost setkání rodičů s výchovnou poradkyní	10. ročník, žáci, SPC. Možnost setkání rodičů a některých žáků s výchovnou poradkyní.
Činnosti/aktivity	Přednášky zástupců SŠ pro SP ve škole.	Přednášky zástupců SŠ pro SP ve škole, exkurze na úřad práce, exkurze do firem, různí odborníci jako hosté v hodinách.	Přednášky zástupců SŠ pro SP ve škole, exkurze do těchto škol, neslyšící hosté v hodinách, exkurze na úřad práce, příp. i do firem.

Tabulka 2 - Předprofesní příprava v základních školách pro sluchově postižené

Podoba předprofesní přípravy v navštívených základních školách se liší v několika aspektech. Žádná ze tří škol nezařadila do plánu předmětu *Pracovní činnosti*, jehož náplní je předprofesní příprava, oblast *Práce s laboratorní technikou*. Dalších 7 oblastí do plánu pracovních činností zařadily školy v Brně a v Praze, Výmolově ul., škola v Českých Budějovicích navíc nezařadila oblast *Využití digitálních technologií*, což v dnešním světě digitálních technologií není příliš vhodné. Většina pracovních nabídek je aktuálně k nalezení na internetu, je tedy nutné, aby žáci s počítačem uměli zacházet a byli schopní si vyhledat informace, které potřebují.¹² Žáci všech tří škol v 10. ročníku absolvují pohovor v SPC zaměřený na profesní orientaci (v Brně a v Českých Budějovicích jej absolvují i s rodiči). Rodiče, případně i žáci, mají možnost se setkat s výchovnou poradkyní. Všechny tři školy v rámci předprofesní přípravy žáky seznamují s možnostmi studia na středních školách a s různými profesemi, které je možné vykonávat. Poskytují informace o praktických aspektech povolání a kvalifikaci, která je potřebná k jejich výkonu. Do škol jezdí zástupci středních škol pro sluchově postižené, kteří přednáší o možnostech studia na dané škole. Zástupci středních škol hlavního vzdělávacího proudu do škol nejezdí, což nehodnotíme příliš pozitivně – osobní setkání se zástupcem školy může žáka ovlivnit ve výběru více než zprostředkované informace. Základní škola v Českých Budějovicích navíc pořádá exkurze na úřad práce a do firem, také zve do školy odborníky různých profesí (spíše slyšící). Základní škola v Praze, Výmolově ul.

¹² Ve své praxi pracovní konzultantky jsem se nejdnou setkala s klientem, který vůbec nevěděl, jak se k pracovním nabídkám dostat.

pořádá exkurze do některých středních škol pro sluchově postižené, na úřad práce a případně i do firem. Ve škole pracuje minimum neslyšících pedagogů pouze na pozici asistenta pedagoga či vychovatele na internátě. Do hodin zve neslyšící odborníky různých profesí. V kmenové třídě 10. ročníku a na chodbách visí informace o kultuře a komunitě neslyšících, také o známých neslyšících osobnostech komunity. Ve škole pracují neslyšící pedagogové, asistenti pedagoga a vychovatelé na internátě. Základní škola v Brně pro žáky nepořádá žádné exkurze, do škol nezve neslyšící hosty. Ve škole pracuje minimum neslyšících pedagogů pouze na pozici asistenta pedagoga či vychovatele na internátě.

Z pohledu profesní orientace se jako **nejpříznivější školou jeví základní škola v Praze, Výmolově ul.**, která klade důraz na to, aby se žáci setkávali s různými neslyšícími lidmi – a to nejen s pedagogickými pracovníky, ale i s lidmi, kteří vykonávají různá zaměstnání, se kterými mohou žáky seznámit a případně je inspirovat a povzbudit na cestě k jejich získání. Žáci se také setkávají s informacemi o komunitě neslyšících a s jejich příslušníky, což pozitivně ovlivňuje jejich identitu a následně i profesní orientaci.

Nejméně příznivé prostředí jsme pozorovali v základní škole v Brně. Škola nepořádá žádné exkurze, také do škol nezve neslyšící hosty. Ve škole pracuje minimum neslyšících pedagogických pracovníků. Přístup některých pedagogických pracovníků ke svým žákům, co se týče profesní orientace, se nám jevil jako velmi nepříznivý. Někteří pedagogičtí pracovníci projevovali pochybnosti vůči schopnostem žáků, nevěřili v jejich úspěšné uplatnění na trhu práce. Toto vše může mít na profesní orientaci žáků velmi negativní vliv.

II. část

Předmětem II. části výzkumné sondy bylo navštívit neslyšící žáky závěrečných ročníků tří základních škol pro sluchově postižené – v Brně, v Českých Budějovicích a v Praze, Výmolově ul. Žákům byl předložen dotazník zkoumající jejich profesní orientaci. Výsledky dotazníkového šetření byly následně porovnány s výsledky obdobných výzkumů provedených u žáků bez sluchového postižení (výsledky těchto výzkumů jsou uvedeny v kapitole 6).

7.4 Výzkumné otázky

Na základě popsaných teoretických poznatků, studia odborné literatury a obdobných výzkumů jsme stanovili následující výzkumné otázky:

1. **Jaké mají neslyšící žáci vzdělanostní aspirace v porovnání s žáky bez vady sluchu?**

2. **Jaké mají neslyšící žáci profesní aspirace v porovnání s žáky bez vady sluchu?**
3. **Inspirují se neslyšící žáci při výběru školy a povolání úspěšnými příslušníky komunity neslyšících?**
4. **Má podle neslyšících žáků sluchové postižení vliv na výběr střední školy a pracovní život?**

Odpovědi na výzkumné otázky diskutujeme v kapitole 7.7. Srovnání výsledků našeho výzkumu s výsledky výše uvedených výzkumů provedených se slyšícími žáky (přehled výsledků nalezneme v kapitole 6) uvádíme tamtéž.

7.5 Metodologie výzkumné sondy, charakteristika respondentů

Jako výzkumnou metodu naší sondy jsme zvolili dotazníkové šetření. Dotazníky byly žákům předloženy osobně při individuálních sezeních a sloužily zejména jako podklad pro polostrukturovaný rozhovor (struktura rozhovoru odpovídala otázkám v dotazníku). Vzhledem k nízkému počtu žáků ve školách pro sluchově postižené (viz kapitola 4) jsme vyloučili pouhou distribuci dotazníků on-line cestou, kde je vždy riziko nižší návratnosti. U neslyšících žáků navíc hrozí nepochopení otázkám položeným v psané češtině¹³ a tím pádem i zkreslení odpovědí. Respondent měl díky dotazníku přehled o struktuře sezení. Dotazník umožňoval snadné zaznamenávání odpovědí přímo respondenty a následně snadnější orientaci při vyhodnocování odpovědí. Osobní zadání dotazníků zajišťovalo 100% návratnost. Individuální charakter rozhovorů umožňoval přizpůsobení komunikačního kódu potřebám respondenta (mluvená čeština nebo český znakový jazyk) a zajišťoval porozumění otázkám a pochopení jejich smyslu. Doplnující rozhovory umožňovaly hlubší vhled do respondentovy situace. Rodičům žáků byl před konáním sondy doručen dopis, ve kterém byli obeznámeni s průběhem a cílem výzkumu a mohli vyjádřit souhlas či nesouhlas s účastí jejich dítěte. Dopis je k nahlédnutí v příloze č. 3.

Dotazník obsahoval celkem 20 otázek rozdělených do 4 tematických okruhů: rodina, zájmy, vzdělávací dráha a profesní orientace. V úvodní části dotazníku respondenti vyplňovali faktografické údaje. Sestaven byl na základě výše stanovených výzkumných otázek a studia příslušné odborné literatury. Jedno sezení trvalo v průměru 30 minut. Otázky byly respondentovi postupně přeloženy do preferovaného komunikačního kódu a vysvětleny,

---

¹³ Český jazyk je pro neslyšící žáky druhým, tedy cizím jazykem (Macurová, 2011).

respondent na otázku odpověděl, případně byl dotázán na další podrobnosti a svou odpověď následně vepsal do dotazníku. Dotazník je k nahlédnutí v příloze č. 2.

Charakteristika respondentů

Skupinu respondentů tvořili neslyšící žáci závěrečných ročníků třech českých základních škol pro sluchově postižené. Navštívili jsme následující školy: MŠ a ZŠ pro sluchově postižené v Brně, MŠ, ZŠ a SŠ pro sluchově postižené v Českých Budějovicích a MŠ, ZŠ a SŠ pro sluchově postižené v Praze, Výmolově ul. Školy jsme vybírali s cílem zařadit do výzkumu pražské, mimopražské i moravské žáky. Ve školách jsme oslovili žáky 9. a 10. ročníků, přičemž ve škole v Praze, Výmolově ul. nám nebylo umožněno setkat se s žáky 9. ročníku, neboť ročník navštěvují žáci s těžším kombinovaným postižením a dle pedagogických pracovníků školy pro ně nebylo předloženo dotazníku vhodné. Výzkumu se účastnilo celkem 18 respondentů.

7.6 Analýza výsledků výzkumné sondy

Základní údaje o respondentech

V začátku dotazníku respondenti vyplňovali základní faktografické údaje: pohlaví, věk, místo bydliště (město), základní škola (město), ročník ZŠ, typ sluchového postižení, používané kompenzační pomůcky, způsob komunikace v rodině a s kamarády. Na základě těchto informací jsme si mohli učinit základní představu o jednotlivých respondentech. Souhrnný přehled respondentů výzkumu poskytuje tabulka č. 25 v příloze č. 1.

Pohlaví respondentů

	Pohlaví
Chlapci	12
Dívky	6

Tabulka 3 - Pohlaví respondentů

Výzkumné sondy se účastnilo 12 chlapců a 6 dívek. Ve výzkumném vzorku převažují chlapci.

Věk respondentů

	Věk
15	6

16	2
17	9
23	1

Tabulka 4 - Věk respondentů

Výzkumné sondy se účastnilo 9 respondentů ve věku 17 let, 6 respondentů ve věku 15 let, 2 respondenti ve věku 16 let, a 1 respondent ve věku 23 let. Kromě jednoho respondenta se respondenti pohybují ve věku 15–17 let.¹⁴

Místo bydliště respondentů

	Místo bydliště
České Budějovice a okolí	7
Brno a okolí	6
Praha a okolí	4
Karlovy Vary	1

Tabulka 5 - Místo bydliště respondentů

Výzkumné sondy se účastnilo 7 respondentů z Českých Budějovic a okolí, 6 respondentů z Brna a okolí, 4 respondenti z Prahy a okolí a 1 respondent z Karlových Varů. Z doplňujících rozhovorů jsme zjistili, že pouze jeden respondent je přes týden ubytovaný na internátě. Dva respondenti mají nařízenou ústavní péči, bydlí tedy v dětském domově.

Základní škola

	Základní škola
ZŠ České Budějovice	7
ZŠ Brno	6
ZŠ Praha, Výmolova ul.	5

Tabulka 6 - Základní škola

Výzkumné sondy se účastnilo 7 žáků ZŠ pro sluchově postižené v Českých Budějovicích, 6 žáků ZŠ pro sluchově postižené v Brně a 5 žáků ZŠ pro sluchově postižené v Praze, Výmolově ul. Počet respondentů z jednotlivých škol je přibližně vyrovnaný.

¹⁴ Neslyšící žáci zpravidla absolvují základní školu v mírně vyšším věku než jejich slyšící vrstevníci, jelikož má většina základních škol pro sluchově postižené školní vzdělávací program rozvržen do 10 ročníků.

Ročník základní školy

	Ročník základní školy
10. ročník	13
9. ročník	5

Tabulka 7 - Ročník základní školy

Výzkumné sondy se účastnilo 13 žáků 10. ročníků a 5 žáků 9. ročníků. Ve výzkumu převažují žáci 10. ročníků.

Sluchové postižení

	Sluchové postižení
Nedoslýchavost	9
Hluchota	9
Ohluchlost	0

Tabulka 8 - Sluchové postižení

Výzkumné sondy se účastnilo 9 respondentů s nedoslýchavostí a 9 respondentů s hluchotou. Počet respondentů s hluchotou a nedoslýchavostí je vyrovnaný.

Kompenzační pomůcky

	Kompenzační pomůcky
Sluchadlo/sluchadla	13
Kochleární implantát	3
Nepoužívá	2

Tabulka 9 - Kompenzační pomůcky

Výzkumné sondy se účastnilo 13 respondentů používajících sluchadla, 3 respondenti používající kochleární implantát a 2 respondenti nepoužívající ani jednu z uvedených kompenzačních pomůcek. Nejvíce respondentů používá sluchadla.

Způsob komunikace v rodině

	Způsob komunikace v rodině
Mluvená čeština	6

Mluvená čeština a český znakový jazyk	4
Český znakový jazyk	3
Mluvená čeština a mluvení doprovázené znaky	2
Mluvení doprovázené znaky	1
Č. znakový jazyk a mluvení doprovázené znaky	1
Znakovaná čeština a mluvená čeština	1

Tabulka 10 - Způsob komunikace v rodině

6 respondentů výzkumné sondy v rodině komunikuje mluvenou češtinou, 4 respondenti v rodině komunikují mluvenou češtinou a českým znakovým jazykem, 3 respondenti v rodině komunikují českým znakovým jazykem, 2 respondenti v rodině komunikují mluvenou češtinou a mluvením doprovázeným znaky, 1 respondent v rodině komunikuje mluvením doprovázeným znaky, 1 respondent v rodině komunikuje českým znakovým jazykem a mluvením doprovázeným znaky a 1 respondent v rodině komunikuje znakovanou češtinou a mluvenou češtinou. Nejvíce respondentů s rodiči komunikuje mluvenou češtinou.

Způsob komunikace s kamarády

	Způsob komunikace s kamarády
Český znakový jazyk	6
Český znakový jazyk a mluvená čeština	5
Český znakový jazyk a psaná čeština	3
Mluvená čeština	1
Znakovaná a mluvená čeština	1
Český znakový jazyk a znakovaná čeština	1
Č. znakový jazyk, mluvená čeština, znakovaná č.	1

Tabulka 11 - Způsob komunikace s kamarády

6 respondentů výzkumné sondy s kamarády komunikuje českým znakovým jazykem, 5 respondentů s kamarády komunikuje českým znakovým jazykem a mluvenou češtinou, 3 respondenti s kamarády komunikují českým znakovým jazykem a psanou češtinou, 1

respondent s kamarády komunikuje mluvenou češtinou, 1 respondent s kamarády komunikuje znakovanou češtinou a mluvenou češtinou, 1 respondent s kamarády komunikuje českým znakovým jazykem a znakovanou češtinou a 1 respondent s kamarády komunikuje českým znakovým jazykem, mluvenou češtinou a psanou češtinou. Nejvíce respondentů s kamarády komunikuje českým znakovým jazykem.

I. Rodina

Otázky tohoto bloku jsme do dotazníku zařadili zejména z důvodu základního zmapování rodinné situace respondentů z hledisek, která jsou pro naši práci důležitá – zajímá nás, zda respondenti pocházejí ze slyšícího či neslyšícího prostředí, jaké mají vzdělání a profesi rodiče a případní sourozenci. Dílčí motivace popisujeme u jednotlivých otázek. Výsledky diskutujeme v kapitole 7.7.

1. Má někdo v tvé rodině sluchové postižení?

	Hluchota v rodině
Ne	12
Ano	6

Tabulka 12 - Hluchota v rodině

12 respondentů výzkumné sondy nemá žádného rodinného příslušníka se sluchovým postižením, 6 respondentů má alespoň jednoho rodinného příslušníka se sluchovým postižením. Z těchto 6 respondentů pocházejí 3 respondenti z neslyšících rodin více generací, 2 respondenti mají sourozence s nedoslýchavostí/hluchotou a 1 respondent má nedoslýchavé rodiče. Většina respondentů pochází ze slyšícího prostředí.

Otázku zkoumající hluchotu v rodině jsme do dotazníku zařadili s motivací dozvědět se, zda respondenti pocházejí ze slyšícího, či neslyšícího prostředí. Neslyšící děti neslyšících rodičů spíše nemají s přijetím své hluchoty potíže, což příznivě ovlivňuje vývoj jejich identity (viz kapitola 3.2). Tyto děti zpravidla vykazují vyšší míru samostatnosti a rozhodnosti, což se pozitivně projevuje v oblasti profesní orientace. Chtěli jsme zjistit, jestli toto vzhledem k profesní orientaci platí i u našich respondentů. Respondenti z neslyšících rodin několika generací se nám v rozhovorech jeví jako samostatné a rozhodné osobnosti, většinou neměli problém s porozuměním a vyplňováním dotazníku. Takto se nám však jeví i někteří respondenti ze slyšících rodin. Došli jsme k závěru, že k posouzení míry vlivu slyšícího/neslyšícího prostředí by bylo zapotřebí hlubší a dlouhodobější analýzy.

2. Jaké vzdělání mají tvoji rodiče?

	Vzdělání rodičů
Oba SOU	5
Alespoň 1 SŠ	4
Neví	4
Alespoň 1 VŠ	2
Oba ZŠ	2
Nezná rodiče	1

Tabulka 13 - Vzdělání rodičů

Rodiče 5 respondentů mají střední odborné vzdělání s výučním listem; alespoň jeden z rodičů 4 respondentů má střední vzdělání s maturitou; 4 respondenti nevědí, jaké vzdělání mají jejich rodiče; alespoň jeden z rodičů 2 respondentů má vysokoškolské vzdělání; rodiče 2 respondentů mají základní vzdělání a 1 respondent nezná své rodiče, jejich vzdělání mu z tohoto důvodu není známo. Výsledky ukazují na přibližně vyrovnaný počet žáků, jejichž rodiče mají střední vzdělání s výučním listem a střední vzdělání s maturitou. Vysokoškolsky vzdělaní rodiče jsou ve výrazné menšině, taktéž i rodiče se základním vzděláním. Konkrétní vzdělání rodičů našich respondentů uvádíme v tabulce č. 26 v příloze č. 1.

Jak jsme popisovali v kapitole 1.2.2, vzdělání rodičů má vliv na vzdělanostní aspirace dětí – čím vyšší vzdělání rodičů, tím vyšší vzdělanostní aspirace dětí. Zjišťovali jsme, zda se tato tendence objevuje i u našich respondentů. Z výsledků vyplynulo, že 5 našich respondentů míří ve vzdělání výše než jejich rodiče (nejčastěji SOU → SŠ s maturitou), 5 míří ve vzdělání níže (nejčastěji SŠ s maturitou → SOU) a 2 respondenti pravděpodobně dosáhnou stejného stupně vzdělání jako jejich rodiče (SŠ s maturitou, SOU). Oba respondenti, jejichž rodiče mají vysokoškolské vzdělání, ještě nejsou rozhodnuti, zda se na VŠ přihlásí (celkově se jeví jako velmi nerozhodní). U našich respondentů tedy pozorujeme spíše **opačný trend**, děti středoškolsky vzdělaných rodičů mají nižší vzdělanostní aspirace než jejich rodiče, a naopak děti rodičů se středním odborným vzděláním s výučním listem mají vyšší vzdělanostní aspirace než jejich rodiče.

3. Jaké vzdělání mají tvoji sourozenci?

	Vzdělání sourozenců
SŠ	7
ZŠ	4
SOU	2
VŠ	1
Neví/nemá sourozence/má mladší sourozence	4

Tabulka 14 - Vzdělání sourozenců

Sourozenci 7 respondentů dosáhli středního vzdělání s maturitou, sourozenci 4 respondentů dosáhli základního vzdělání, sourozenci 2 respondentů dosáhli středního odborného vzdělání s výučním listem a sourozenec 1 respondenta dosáhl vysokoškolského vzdělání. Zbývající 4 respondenti stupeň vzdělání svých sourozenců nevědí, nebo nemají sourozence, případně mají mladší sourozence. Většina sourozenců respondentů dosáhla středního vzdělání s maturitou. Vysokoškolsky vzdělaní sourozenci respondentů jsou ve výrazné menšině. Konkrétní vzdělání sourozenců jednotlivých respondentů nalezneme v tabulce č. 26 v příloze č. 1.

Tuto otázku jsme do dotazníku zařadili s cílem zmapovat vzdělání sourozenců respondentů a sledovat případný vliv u konkrétních respondentů. U sourozenců respondentů jsme sledovali spíše případnou shodu studovaného oboru sourozenců s vybraným oborem respondentů. V této oblasti jsme **vliv sourozenců na vzdělanostní aspirace respondentů nepozorovali u žádného z respondentů.**

4. Jaké zaměstnání mají tvoji rodiče?

Jelikož má zaměstnání rodičů vliv na vzdělanostní a profesní aspirace jejich dětí (viz kapitola 1.2.2), porovnááme, zda se toto nějakým způsobem odráží v aspiracích našich respondentů. Vzhledem k rozrůzněnosti odpovědí uvádíme konkrétní povolání rodičů respondentů v tabulce č. 26 v příloze č. 1.

Z výsledků můžeme vyčíst, že většina rodičů respondentů vykonává povolání, u kterého je potřeba nižší kvalifikace. Třetina matek respondentů je na mateřské dovolené/nezaměstnaná. Respondenti ve většině případů nevěděli, zda je jejich matka na mateřské dovolené nebo nezaměstnaná, také nevěděli, které povolání vykonávala před nástupem na mateřskou dovolenou. To, že respondenti nevědí, zda je jejich matka na mateřské dovolené nebo nezaměstnaná, může mít značný vliv na profesní aspirace dítěte. Pokud dítě neví, co je mateřská

dovolená a že díky ní může jeho matka pečovat o mladšího sourozence, snadno nabude dojmu, že „být v domácnosti“ je normální a není tedy třeba usilovat o zaměstnání. **Respondenti se podobně jako jejich rodiče orientují spíše na povolání s nutnou nižší kvalifikací.** U respondentů, jejichž rodiče vykonávají kvalifikovaná povolání, jsme orientaci na kvalifikovaná povolání nepozorovali. **Konkrétní povolání rodičů mělo vliv na vzdělanostní či profesní aspirace svých dětí ve dvou případech, kdy respondenti sami uvedli povolání rodičů jakožto inspiraci při výběru.**

5. Jaké zaměstnání mají tvoji sourozenci?

Tuto otázku jsme do dotazníku zařadili s cílem zmapovat zaměstnání sourozenců respondentů a sledovat případný vliv na vzdělanostní a profesní aspirace konkrétních respondentů. Vzhledem k rozrůzněnosti odpovědí uvádíme pouze konkrétní zaměstnání sourozenců jednotlivých respondentů v tabulce č. 26 v příloze č. 1.

Z výsledků můžeme vyčíst, že většina sourozenců respondentů vykonává povolání, u kterého je potřeba nižší kvalifikace. Sourozenci dvou respondentů jsou nezaměstnaní. Stejně jako u vzdělanostních aspirací, i v tomto případě jsme sledovali spíše shodu konkrétního povolání sourozenců s vybraným povoláním respondentů. Z výsledků můžeme vyčíst, že povolání sourozenců mělo vliv na vzdělanostní či profesní aspirace svých dětí v **jednom případě**, kdy respondent sám uvedl, že se při výběru povolání inspiroval svým bratrem.

II. Zájmy

Jak popisujeme v kapitole 1.2.1, poznání vlastních zájmů může být jedním z úspěšných předpokladů k volbě budoucího povolání. V tomto bloku jsme se respondentů dotazovali na jejich zájmy a bližší informace o jednom z nich. Naší motivací je zjistit, zda se zájmy respondentů nějakým způsobem odráží ve vybrané střední škole a/nebo budoucí profesi. Výsledky diskutujeme v kapitole 7.7.

6. Jaké jsou tvoje zájmy?

Cílem této otázky bylo zjistit, zda se zájmy respondentů odráží ve výběru dalšího oboru studia či ve výběru budoucí profese. Konkrétní zájmy respondentů uvádíme v tabulce č. 27 v příloze č. 1.

Z výsledků vyplývá, že se všichni respondenti ve volném čase zabývají minimálně jednou činností. U chlapců ve značné míře převládají sportovní aktivity a zájem o počítače. U dívek

jsou zájmy spíše rozrůzněné, objevuje se např. četba, africké bubny, různé sportovní aktivity atd. Existenci profesních zájmů jsme našli u **pěti respondentů**. Existenci profesních zájmů můžeme pozorovat u minimálního počtu respondentů.

7. Vyber jeden nejoblíbenější a napiš: jak dlouho se jím zabýváš, kolik času týdně mu věnuješ, chtěl/a by ses jím zabývat i ve své budoucí profesi, pokud se jedná o sport, věnuješ se mu závodně?

Cílem této otázky bylo zjistit aktivitu/činnost, které se respondenti věnují nejraději. Chtěli jsme zjistit, zda má jejich zájem systematickou povahu (např. kroužek), nebo spíše nahodilou (např. fotbal jednou za měsíc s rodinou na zahradě), a zda se tedy již nějaké aktivitě pravidelně věnují.

Většina chlapců uvedla jako svůj nejoblíbenější zájem fotbal. Mnoho z nich by si přálo, aby fotbal byl i jejich budoucí profesí, žádný z nich ale v otázkách zaměřených na výběr povolání fotbalistu neuvedl – kromě jednoho z respondentů, který ale podotknul, že je to spíše jeho sen, který se nesplní a o „opravdovém“ povolání ještě nepřemýšlel. Tito chlapci tedy – co se týče fotbalu jako jejich profese – zůstávali spíše v rovině fantazijních přání. Všichni tito respondenti dochází do kroužku/hrají fotbal ve škole a účastní se soutěží pouze v rámci školy. **Systematičnost ve svých zájmech vykazuje většina respondentů; věnují se aktivitě v rámci školy (kroužek, tělesná výchova apod.) nebo v rámci sportovního útvaru (SK neslyšících).**

III. Vzdělávací dráha

Z odpovědí na otázky III. bloku zjišťujeme, zda chtějí respondenti pokračovat ve vzdělávání, případně na které konkrétní škole a oboru, jaké aspekty na jejich volbu měly největší vliv, zda si myslí, že sluchové postižení ovlivňuje výběr střední školy a jestli mají v plánu se po střední škole hlásit na vyšší odbornou či vysokou školu, případně na jaký obor. Zajímá nás také, jak s představou o budoucím povolání koreluje výběr střední školy. Výsledky diskutujeme v kapitole 7.7.

8. Hlásíš se na střední školu?

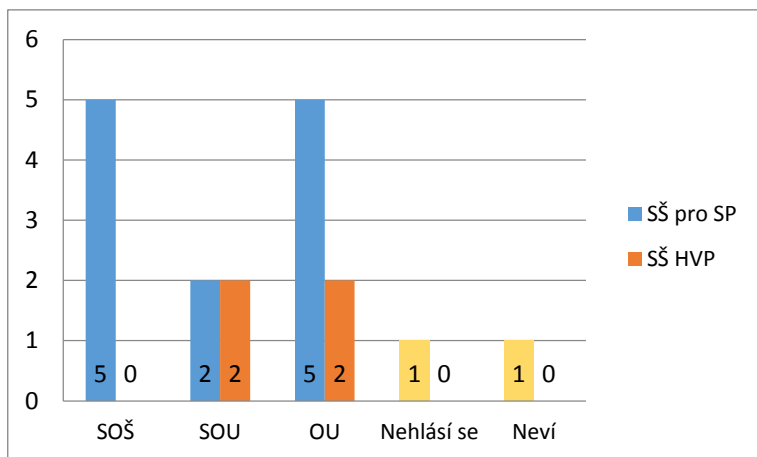
	Hlásíš se na střední školu?
--	------------------------------------

Ano	17
Ne	1

Tabulka 15 - Počet respondentů, kteří se hlásí na střední školu

Na střední školu se hlásí/bude hlásit 17 respondentů, nebude se hlásit 1 respondent.

Vzdělanostní aspirace respondentů

Graf 1 - Vzdělanostní aspirace respondentů

5 respondentů míří na střední odbornou školu s maturitou pro sluchově postižené; 7 respondentů míří na odborné učiliště, z toho 5 na odborné učiliště pro sluchově postižené a 2 na odborné učiliště hlavního vzdělávacího proudu; 4 respondenti míří na střední odborné učiliště, z toho 2 na střední odborné učiliště pro sluchově postižené a 2 na střední odborné učiliště hlavního vzdělávacího proudu. 1 respondent se na střední školu nehlásí vůbec. 1 respondent zatím neví, na kterou střední školu se bude hlásit. **Nejčastější volbou našich respondentů je studium na odborném učilišti (ve většině případů ve školách pro sluchově postižené). Druhou nejčastější volbou jsou obory středních odborných škol pro sluchově postižené, přičemž žádný z těchto respondentů, si nevybral střední odbornou školu hlavního vzdělávacího proudu. Nejméně respondentů zvolilo střední odborné učiliště s výučním listem, přičemž polovina z nich si vybrala SOU pro sluchově postižené, druhá polovina SOU hlavního vzdělávacího proudu. Z výsledků vyplývá, že respondenti naší výzkumné sondy mají velmi nízké vzdělanostní aspirace.**

Konkrétní obory, které si respondenti vybrali, popisujeme v tabulce č. 28 v příloze č. 1.

9. Co ovlivnilo tvůj výběr střední školy? (můžeš zaškrtnout více odpovědí)

	Vliv faktorů na výběr SŠ
Vybral/a jsem si především sám/sama.	7
Rodiče	6
Spolužáci, kamarádi	5
Vzdálenost školy od místa bydliště	4
Škola	1
Učitelé	1
Dospělí neslyšící	1
Nabídka škol pro sluchově postižené	1
Jiné: návštěva dne otevřených dveří	1
Školní prospěch, SPC	0

Tabulka 16 - Vliv faktorů na výběr střední školy

Respondenti měli možnost zaškrtnout více odpovědí. Jeden respondent v průměru označil dva faktory, které měly vliv na jeho rozhodnutí (ty jsme dále rozebírali v rozhovoru). 7 respondentů uvedlo, že si střední školu vybrali především sami; rodiče působili na rozhodnutí 6 respondentů; 5 respondentů uvedlo jako vliv své spolužáky či kamarády; pro 4 respondenty byla důležitá vzdálenost školy od místa bydliště; 1 respondent označil za vliv na své rozhodnutí školu; 1 respondent označil za vliv na své rozhodnutí učitele; 1 respondent se inspiroval dospělými neslyšícími; 1 respondent označil za vliv na své rozhodnutí nabídku škol pro sluchově postižené; 1 respondent označil za vliv na své rozhodnutí návštěvu dne otevřených dveří. Žádný z respondentů neoznačil jako vliv školní prospěch a speciálně pedagogické centrum. 1 respondent na otázku neodpovídal, jelikož se nehlásí na žádnou střední školu. **Z výsledků vyplývá, že nejvíce respondentů se rozhodovalo samo.**

Otázku jsme do výzkumné sondy zařadili na základě poznatků uvedených v kapitole 1.2. Naší motivací bylo zjistit, které faktory mají vliv na výběr střední školy, také jaký vliv budou mít faktory specifické pro neslyšící žáky (inspirace dospělými neslyšícími, SPC, vzdálenost školy od místa bydliště, nabídka škol pro sluchově postižené).

V doplňujících rozhovorech respondenti specifikovali své odpovědi. **Většina respondentů, která označila jako jeden z vlivů své rodiče, se s rodiči o volbě střední školy spíše radili.** Žádnému z respondentů rodiče proti jeho vůli nevybrali střední školu. Za některé respondenty školu rodiče sice vybrali, ale tito respondenti rozhodnutí rodičů přijali, neboť sami nevěděli, kterou střední školu si mají vybrat. Respondenti, kteří označili jako jeden z vlivů spolužáky a

kamarády, při výběru střední školy přihlíželi k tomu, kterou střední školu zvolili jejich kamarádi ze školy i mimo školu, vybírali tedy i tak, aby šli na střední školu společně. Jak jsme uváděli v kapitole 4.3, střední školy pro sluchově postižené se nacházejí pouze v některých větších městech, což mělo vliv na výběr školy čtyř respondentů. Většina těchto respondentů nechce odcházet na internát (problematické aspekty internátu jsme popisovali v kapitole 4.2), avšak jeden z těchto respondentů si záměrně vybral školu vzdálenou od místa bydliště rodičů, jelikož chce bydlet na internátě a chce poznat nové město. Ten samý respondent jako jediný uvedl, že se při výběru střední školy inspiroval dospělým neslyšícím, v jeho případě rodinným známým, který pracuje v počítačové firmě jako informatik. U respondenta, na jehož volbu měla vliv nabídka škol pro sluchově postižené, se nám nepodařilo zjistit, co má svou odpověď přesně na mysli. **Vliv speciálně pedagogického centra neoznačil žádný z respondentů**, a to i přes to, že většina respondentů pohovor zaměřený na výběr střední školy a profese absolvovala. Respondent, který se nehlásí na střední školu, se takto rozhodl, jelikož mu matka našla zaměstnání.

10. Ovlivňuje podle tebe sluchové postižení výběr střední školy?

	Vliv SP na výběr SŠ
Ne	14
Ano	3

Tabulka 17 - Vliv sluchového postižení na výběr střední školy

14 respondentů si myslí, že sluchové postižení nemá na výběr střední školy žádný vliv. 3 respondenti si myslí, že sluchové postižení na výběr střední školy vliv má. 1 respondent na otázku neodpovídal, jelikož se nehlásí na žádnou střední školu. **Převažující počet respondentů je toho názoru, že sluchové postižení nemá na výběr střední školy vliv.**

Z odpovědí na tuto otázku jsme chtěli zjistit, zda naši respondenti vnímají své sluchové postižení jako překážku ve výběru střední školy. Všichni respondenti, kteří označili *ano*, v doplňujícím rozhovoru uvedli, že kdyby neměli sluchové postižení, vybrali by si jiný obor v nabídce střední školy hlavního vzdělávacího proudu (2x sportovní škola, veterinární škola, dopravní škola). Jeden z těchto respondentů označil nabídku oborů škol pro sluchově postižené za omezenou. Jeden z těchto respondentů se na střední školu hlavního vzdělávacího proudu obává přihlásit, jelikož se domnívá, že by neslyšel a nerozuměl.

11. Myslíš si, že se budeš po střední škole hlásit na vyšší odbornou/vysokou školu?

	Zájem o studium na VŠ/VOŠ
Zatím neví	9
Ne	7
VŠ	1

Tabulka 18 - Aspirace respondentů na VOŠ/VŠ vzdělání

9 respondentů ještě není rozhodnuto, zda se bude po střední škole hlásit na vyšší odbornou/vysokou školu, 7 respondentů již nyní ví, že se na vyšší odbornou/vysokou školu hlásit nebudou a 1 respondent by se po střední škole chtěl hlásit na vysokou školu. 1 respondent na otázku neodpovídal, jelikož se nehlásí na žádnou střední školu. Z výsledků vyplývá, že převažující počet respondentů ještě neví, zda se na vysokou školu bude hlásit. Již nyní je však **poměrně vysoké množství respondentů rozhodnuto, že se na vysokou školu hlásit nebude.**

Cílem této otázky bylo zjistit, zda mají naši respondenti vysokoškolské vzdělanostní aspirace. Pokud již v závěru povinné školní docházky vědí, že budou po střední škole pokračovat ve studiu, zajímalo nás, zda se takto rozhodli ti respondenti, jejichž rodiče vysokoškolského vzdělání dosáhli.

Pouze 1 respondent si nyní myslí, že bude mít po absolvování střední školy zájem o studium na vysoké škole. Jedná se o respondenta z neslyšící rodiny více generací, jehož rodiče dosáhli středního vzdělání s výučním listem, bude-li tedy ve studiu úspěšný, své rodiče ve vzdělání výrazně překoná. Rád by se přihlásil na lékařskou fakultu, obor zubní lékařství. Respondent si zprvu nebyl jistý, zda se jedná o vyšší odbornou nebo vysokou školu, nakonec usoudil, že spíše o vysokou školu. Studium si ještě nijak konkrétně nepředstavuje, nepřemýšlel o tom, zda sluchové postižení nebude překážkou při studiu, případně u přijímacího řízení. Vše si zjistí a rozmyslí během studia na střední škole (je přijat na obor Asistent zubní technika ve střední škole pro sluchově postižené).

Dva respondenti, jejichž rodiče mají vysokoškolské vzdělání, si ještě nejsou jisti, zda se na vyšší odbornou/vysokou školu budou hlásit.

IV. Profesionální orientace

V tomto bloku se věnujeme profesionální orientaci samotné. Zajímá nás, zda respondenti absolvovali/budou absolvovat vyšetření v SPC, či zda se účastnili mimovýukových projektů zaměřených na volbu školy a povolání. Dále se respondentů ptáme, jestli už někdy přemýšleli o své profesionální budoucnosti, a pokud ano, které povolání si myslí, že by chtěli vykonávat.

Zjišťujeme motivace respondentů k výběru tohoto povolání, také zda mají respondenti přehled o nutné kvalifikaci pro výkon tohoto povolání a přehled o praktických aspektech spojených s ním (např. výše platu, délka pracovní doby apod.). Podobně jako v předchozím bloku nás zajímá, jestli si respondenti myslí, že sluchové postižení bude ovlivňovat jejich pracovní život. V závěru dotazníku mapujeme aspekty, které jsou pro respondenty při výběru povolání obecně nejdůležitější (např. si vybírají povolání tak, aby dostávali vysoký plat apod.). Výsledky diskutujeme v kapitole 7.7.

12. Absolvoval/a jsi vyšetření ve speciálně pedagogickém centru zaměřené na výběr budoucího povolání?

	Vyšetření v SPC
Ano	13
Ne	5

Tabulka 19 - Kariérní poradenství ve speciálně pedagogickém centru

13 respondentů absolvovalo vyšetření v SPC, 4 respondenti jej neabsolvovali, 1 respondent jej bude absolvovat. **Většina respondentů vyšetření v SPC absolvovala.**

Všichni respondenti, kteří odpověděli kladně, vyšetření absolvovali ve speciálně pedagogickém centru při základní škole pro sluchově postižené, kterou navštěvují. Zbývající počet respondentů, kteří vyšetření neabsolvovali, jsou žáci 9. ročníků, které vyšetření teprve čeká. Postup vyšetření byl velmi podobný u všech respondentů. Vyšetření mělo formu pohovoru (většinou i s rodiči). Pracovníci SPC se respondentů (a případně jeho rodičů) dotazovali na vlastnosti, schopnosti, dovednosti a zájmy, také zda již má představu o dalším studiu. Společně s rodiči se snažili dospět k tomu, která střední škola a obor by pro něj byli nejvhodnější. Respondentům a rodičům poskytly informace ke středním školám obecně. Komunikace podle respondentů probíhala bez problémů, jelikož se respondenti s pracovníky SPC většinou již znali.

13. Účastnil/a ses mimovýukových projektů zaměřených na výběr budoucího povolání?

	Účast na mimovýukových projektech

Ne.	18
-----	----

Tabulka 20 - Účast na mimovýukových projektech

18 respondentů se neúčastnilo žádných mimovýukových projektů zaměřených na výběr školy a/nebo povolání.

Zajímalo nás, zda se respondenti účastnili nějakých mimovýukových projektů, jejichž tématem byl výběr střední školy/profese (například přednášek dospělých neslyšících, které probíhaly v knihovně základní školy pro sluchově postižené v Praze, Výmolově ul. – viz kapitola 7.3). Respondenti měli problém s porozuměním této otázky i po tom, co jsme otázku vysvětlili. Často odpovídali tematicky mimo otázku. Vzhledem k těmto faktorům odpovědi nepřinesly relevantní výsledky.

14. Už jsi někdy přemýšlel/a o svém budoucím zaměstnání?

	Přemýšlel/a jsi o budoucí profesi?
Ano	13
Ne	5

Tabulka 21 – Počet respondentů, kteří již přemýšleli o budoucí profesi

13 respondentů již o své budoucí profesi přemýšlelo, 5 respondentů o své budoucí profesi ještě nepřemýšlelo. **Většina respondentů již o budoucí profesi přemýšlela.**

Otázku jsme do dotazníku zařadili s motivací zjistit, zda žáci 9. a 10. ročníků ZŠ již přemýšlí o svém povolání, nebo si vybírají střední školu, aniž by přemýšleli, čím se budou po jejím absolvování dále zabývat. Mezi 5 respondenty, kteří o povolání ještě nepřemýšleli, jsou 4 žáci 10. ročníků a pouze 1 žák 9. ročníku, což je poněkud překvapivé. Dalo by se předpokládat, že starší respondenti budou mít v profesní oblasti jasno více než mladší respondenti. Těchto 5 respondentů si shodně myslí, že na přemýšlení o budoucí profesi mají ještě čas. Při výběru střední školy se řídili tím, co je zaujalo a co by je bavilo studovat, avšak neví, jestli po škole zůstanou v daném oboru. Tito respondenti dále neodpovídali na otázky 15.–18., do jejich hodnocení je tedy nezařazujeme.

15. Napiš, jaké zaměstnání bys chtěl/a vykonávat.

Respondenty jsme požádali, aby uvedli jedno nebo více zaměstnání, které si myslí, že by po absolvování střední/vyšší odborné/vysoké školy chtěli vykonávat. Zajímá nás, jak s výběrem

povolání koreluje výběr střední školy, zda se respondenti inspirovali povoláním svých rodičů, příp. sourozenců nebo známých. Konkrétní vybraná zaměstnání respondentů uvádíme v tabulce č. 29 v příloze č. 1.

Z výsledků vyplývá, že **volba oboru studia a budoucí profese u většiny respondentů koreluje**. Z analýzy povolání rodičů a vybraných povolání respondentů vyplynulo, že se **pouze dva respondenti inspirovali konkrétním povoláním svých rodičů/sourozenců**.

Většina respondentů si vybrala povolání s nižší mírou potřebné kvalifikace. Dva respondenti si vybrali povolání, k jehož výkonu je potřeba středoškolské vzdělání s maturitou. Povolání, k jehož výkonu je potřeba vysokoškolské vzdělání, uvedl jen jeden respondent.

Respondenti jsou o vybraných profesích rozhodnutí více či méně. 4 respondenti mají jasno, ve kterém oboru budou pracovat, zbývající respondenti jsou spíše nejistí, zvažují a přemýšlí. 1 respondent nastupuje po základní škole rovnou do zaměstnání, které mu vybrala a domluvila matka u své známé v obchodě. Velmi zajímavé je, že **2 respondenti mají již nyní brigádu**, oba pracují v restauracích rychlého občerstvení KFC. Jeden z nich pochází ze slyšící rodiny, ale má nedoslýchavého bratra a neslyšící sestru, druhý pochází z neslyšící rodiny několika generací. První pracuje v KFC 8 měsíců, dochází tam 5x týdně na 6 hodin. V KFC dříve pracoval jeho starší nedoslýchavý bratr, z tohoto důvodu se rozhodl práci také zkusit. V restauraci uklízí a připravuje jídlo zákazníkům. Jeho motivací je zejména získat praxi. V práci by chtěl pokračovat i při studiu střední školy (kuchař). Druhý pracuje v KFC 9 měsíců, dochází tam 5x týdně na 6 hodin, o víkendech na 8 hodin. V restauraci taktéž uklízí a připravuje jídlo zákazníkům. Jeho motivací je vydělávat vlastní peníze a získat pracovní zkušenosti. V KFC bude zatím pokračovat, uvidí, jak bude docházení do zaměstnání zvládat při střední škole (asistent zubního technika). Tento respondent také jako jediný uvedl povolání, ke kterému je potřeba vysokoškolského vzdělání.

16. Proč sis vybral/a právě toto zaměstnání?

Respondenti v této otázce uváděli pokud možno všechny důvody, proč si vybrali dané zaměstnání. **Nejčastěji uvedenou motivací byl zájem o obor**, „protože mě to baví“. **Tito respondenti si zároveň často mysleli, že mají pro výkon profese vhodné předpoklady**. Dále respondenti uváděli **finanční motivaci a inspiraci rodinným známým** (slyšícím i neslyšícím).

17. Napiš, co musíš udělat pro to, abys toto zaměstnání mohl/a vykonávat.

Naší motivací bylo se dozvědět, zda mají respondenti představu o tom, jakou jejich vybrané povolání vyžaduje kvalifikaci. **O nutné kvalifikaci měla představu polovina respondentů.** Zbývající polovina respondentů je rozdělena na ty, kteří mají přibližnou představu a na ty, kteří mají představu mylnou nebo žádnou. Někteří respondenti byli toho názoru, že vše potřebné se naučí při nástupu do zaměstnání, konkrétní obor tedy studovat nemusí.

18. Máš představu o tom, co tvé vybrané zaměstnání obnáší?

Podobně jako u předchozí otázky bylo naším cílem se dozvědět, zda mají respondenti představu o praktických aspektech jejich vybraného povolání: o výši platu, místě uplatnění, délce pracovní doby a nutnosti pracovat o víkendech.

Co se týče finančního ohodnocení, **přibližně polovina respondentů má celkem přesnou představu o tom, jaká bude výše jejich výplaty.** Druhá polovina se dělí na ty, kteří nemají vůbec žádnou představu, a na ty, kteří mají mylnou představu. Tito respondenti mají představy o výplatě vyšší nebo výrazně vyšší než je běžné pro zaměstnance na těchto postech (např. fotbalista – 1000 000 Kč/měs., květinářka – 100 000 Kč/měs.).

Většina respondentů má představu o tom, zda se bude muset stěhovat z místa bydliště rodičů. Jelikož si tyto respondenti vybrali spíše běžná povolání, **myslí si, že se nebudou muset stěhovat z aktuálního místa bydliště.**

Celkem dobrou představu o délce pracovní doby má většina respondentů.

O tom, zda bude jejich profese vyžadovat přítomnost i o víkendech, má dobrý přehled většina respondentů.

Lze říci, že většina našich respondentů má celkem dobrou představu o praktických aspektech jejich vybraného povolání.

19. Myslí si, že bude sluchové postižení nějak ovlivňovat tvůj pracovní život?

	Vliv SP na pracovní život
Ne	15
Ano	3

Tabulka 22- Vliv sluchového postižení na pracovní život

15 respondentů si myslí, že sluchové postižení nebude ovlivňovat jejich pracovní život, 3 respondenti si myslí, že sluchové postižení na jejich pracovní život bude mít vliv. **Většina respondentů si myslí, že sluchové postižení jejich pracovní život ovlivňovat nebude.**

Podobně jako u otázky č. 10 (vliv sluchového postižení na výběr střední školy) jsme tuto otázku zařadili do dotazníku s cílem zjistit, zda naši respondenti vnímají své sluchové postižení jako možnou překážku v jejich profesním životě. **Všichni 3 respondenti, kteří vnímají sluchové postižení jako možnou překážku v profesním životě, se shodli na tom, že se obávají komunikace na pracovišti.**

20. Co je tvou největší motivací při výběru zaměstnání?

	Motivace při výběru zaměstnání
Zájem o obor	11
Finanční ohodnocení	8
Zůstat v místě bydliště rodičů	5
Pracovat s neslyšícími	3
Délka pracovní doby	2
Možnost dál se vzdělávat	2
Nepracovat s neslyšícími	1
Pomáhat lidem	1
Nemuset již dále studovat	1
Inspirace dospělými neslyšícími	0

Tabulka 23 – Faktory, které jsou důležité při výběru zaměstnání

Pro 11 respondentů je při výběru zaměstnání nejdůležitější, aby je práce bavila, pro 8 respondentů je nejdůležitější finanční ohodnocení, pro 5 respondentů je nejdůležitější nemuset se stěhovat z místa bydliště rodičů, pro 3 respondenty je nejdůležitější pracovat s dalšími neslyšícími lidmi, pro 2 respondenty je nejdůležitější délka pracovní doby, pro 2 respondenty je nejdůležitější možnost dál se vzdělávat, pro 1 respondenta je nejdůležitější nepracovat s dalšími neslyšícími lidmi, pro 1 respondenta je nejdůležitější v práci pomáhat lidem, pro 1 respondenta je nejdůležitější nemuset již dále studovat a pro žádného z respondentů není nejdůležitějším faktorem při výběru povolání znát dospělého neslyšícího člověka, který toto povolání vykonává. **Nejdůležitějším faktorem při výběru povolání je pro naše respondenty zájem o obor.**

Cílem této otázky bylo zjistit, na které aspekty respondenti při výběru povolání obecně hledí nejvíce a na základě čeho se rozhodují. Odpovědi potvrzují výsledky otázky č. 16., kde jsme se dotazovali, proč konkrétně si respondenti vybrali daná zaměstnání.

7.7 Diskuse

Hlavním cílem výzkumné sondy bylo **zmapovat profesní orientaci** žáků 9. a 10. ročníků vybraných základních škol pro sluchově postižené a **výsledky následně porovnat** s výsledky obdobných výzkumů provedených s žáky základních škol hlavního vzdělávacího proudu (přehled výsledků viz kapitola 6). K hlavnímu cíli se vážou **výzkumné otázky** (přehled viz kapitola 7.4), které jsme stanovili v počátcích výzkumné sondy a na které níže odpovídáme.

Soubor respondentů našeho výzkumu tvořilo 18 žáků třech základních škol pro sluchově postižené ve městech Brno, České Budějovice a Praha. Z 18 respondentů bylo 12 chlapců a 8 dívek. Školy jsme navštívili osobně, každému respondentovi jsme při individuálním setkání předložili dotazník, který jsme společně s respondentem vyplňovali a doptávali se na podrobnosti. Rozhovory probíhaly v preferovaném komunikačním kódu respondenta (český znakový jazyk nebo mluvená čeština, případně kombinace obojího). Jeden rozhovor trval přibližně 30 minut.

Jedním z dílčích cílů naší výzkumné sondy bylo zjistit, **jaké mají neslyšící žáci vzdělanostní aspirace**. Na střední školu bude pokračovat 17 respondentů, 1 respondent nastupuje po základní škole do zaměstnání. Z těchto 17 respondentů je pouze 1 respondent nerozhodnutý o dalším oboru svého studia (žák 9. ročníku). Nejčastější volbou respondentů jsou odborná učiliště, v závěsu za nimi střední odborné školy s maturitou a nakonec střední odborná učiliště s výučním listem. Na gymnázium se nehlásí žádný z respondentů. O studiu na vyšší odborné/vysoké škole uvažuje pouze 1 respondent (pochází z neslyšící rodiny několika generací). Respondenti ve většině případů pokračují či chtějí pokračovat na střední školy pro sluchově postižené.

Respondenti bez sluchového postižení výzkumů Hlad'a (2009) a Sklenářové (2011) mají oproti našim respondentům vyšší vzdělanostní aspirace. Žádný z respondentů Hlad'a (2009) se nehlásí na střední odborné či odborné učiliště (SOU bylo zvažováno u 1 respondenta jako alternativa v případě nepřijetí na SOŠ), 3 byli přijati na střední školy s maturitou a 4 na gymnázia. Většina (64 %) respondentů Sklenářové (2011) taktéž míří na střední školy s maturitou, na gymnázia bylo přijato 12,6 % respondentů, zbývající počet respondentů nastupuje na SOU či OU (případně nejsou rozhodnuti).

	Hlad'o (2009)	Sklenářová (2009)	Neslyšící žáci
SOŠ s maturitou	3	65 %	5

Gymnázium	4	13 %	0
SOU	0	6 %	4
OU	0	9 %	7
Neví	0	8 %	1
Nehlásí se	0	0	1

Tabulka 24 - *Vzdělanostní aspirace neslyšících žáků a žáků bez sluchového postižení*

Příčiny takto nízkých vzdělanostních aspirací našeho vzorku neslyšících žáků můžeme spatřovat v několika oblastech. Výrazným omezujícím faktorem je již oborová nabídka středních škol pro sluchově postižené (přehled viz kapitola 4.3). Většina respondentů pokračuje ve studiu ve středních školách pro sluchově postižené, které se nacházejí v místě jejich bydliště (nebo jsou přímo součástí komplexu škol pro sluchově postižené). Důvody mohou být různé – chtějí se vyhnout pobytu na internátu (problematické aspekty internátů jsme popisovali v kapitole 4.2) a zůstat v místě bydliště, kde mají pravděpodobně také kamarády, nebo navštěvují danou školu pro sluchově postižené již od mateřské školy, jsou zvyklí na prostředí školy, pedagogy a další pracovníky školy a přestup na další vzdělávací stupeň v rámci jednoho komplexu škol se přímo nabízí a je nejjednodušším řešením situace. Žáci ve školách pro sluchově postižené někdy žijí „ve světě školy pro sluchově postižené“ a mají oproti svým slyšícím vrstevníkům poměrně nízký přehled o diverzitě různých oborů vzdělávání a zaměstnání (také z důvodů, které jsme zmiňovali v kapitole 4.4 – většina českých škol pro sluchově postižené vzdělává děti na základě monolingválního-monokulturního přístupu, děti se tak nemají šanci setkat s neslyšícími, kteří vykonávají různá zaměstnání), také o možnostech studia ve školách hlavního vzdělávacího proudu. Toto vše se odráží ve výběru oborů studia našich respondentů – nejčastěji volenými obory jsou ty, ve kterých se běžně vzdělávají neslyšící žáci, kteří navštěvovali základní školu pro sluchově postižené. V důsledku těchto faktorů si žáci ze škol pro sluchově postižené v mnoha případech vybírají obory středních škol pro sluchově postižené, které mají v blízkosti bydliště, nehledě na to, zda mají o obor opravdový zájem a zda vzdělávací stupeň skutečně odpovídá jejich schopnostem a dovednostem.

Dalším důležitým faktorem je přístup okolí (zejména rodičů a pedagogů) k neslyšícím žákům (viz kapitola 3.3). Jak jsme uváděli v kapitole 1.1.4, postoje okolí formují identitu člověka, přičemž identita a sebepojetí člověka má výrazný vliv na profesní aspirace. Přístupují-li rodiče a pedagogové k žákovi na základě postoje, který vnímá hluchotu jako postižení, významně přispívají k tomu, že žák svou hluchotu nepřijímá, což může mít za důsledek nižší sebevědomí a podhodnocování vlastních schopností. Bohužel musíme konstatovat, že ne

všechny navštívené školy jsou v tomto ohledu svým žákům nápomocné. Zejména v jedné z navštívených škol jsme se setkali s pedagogy, kteří nedůvěru ve schopnosti svých žáků otevřeně projevovali jak v hovorech k nám, tak v hovorech k žákům, což považujeme za nepřijatelné – polovina žáků této školy se hlásí na obory odborného učiliště. Naopak školu, která se snaží v žácích podporovat identitu neslyšících, navštěvují oba žáci, kteří mají již nyní brigádu, také žák, který se jako jediný respondent chce hlásit na vysokou školu. Vliv přístupu v základní škole je tedy značný.

Vezmeme-li v úvahu všechny tyto skutečnosti, nemůžeme být překvapeni, že většina našich respondentů se uchyluje ke studiu na odborných nebo středních odborných učilištích – na rozdíl od jejich slyšících vrstevníků, kteří volí studium na SOU či OU v minimech případů.

Předmětem zájmu výzkumů profesní orientace bývá zkoumání vlivu různých faktorů na rozhodování o typu a oboru dalšího studia. Chtěli jsme se dozvědět, co ovlivnilo výběr střední školy našich respondentů, a také jaký vliv měly faktory specifické pro neslyšící žáky. Nejvíce respondentů uvedlo, že měli sami jasno, na kterou střední školu se přihlásí. Za další významné faktory respondenti označili rodiče, spolužáky a kamarády a vzdálenost školy od místa bydliště. Rodiče zastávali spíše roli poradců a konzultantů. Některým respondentům vybrali střední školu rodiče, v těchto případech se však jednalo o respondenty, kteří měli dle našeho názoru kombinované postižení, a již samotný rozhovor s námi pro ně byl náročný. Respondenti, kteří označili jako vliv spolužáky, uvedli, že se hlásí na stejnou střední školu jako kamarád/kamarádka. Vzdálenost školy od místa bydliště jakožto faktor mající vliv na výběr střední školy u neslyšících žáků jsme již diskutovali v odstavci výše. Žáci se nechtějí stěhovat z místa bydliště a přes týden bydlet na internátech, proto raději volí obor, který jim sice není tolik blízký, ale umožní jim zůstat s rodinou. Jeden respondent naopak uvedl, že si vybral školu v jiném městě, protože jej chce poznat a chce si vyzkoušet bydlet na internátě. Školu (informace ve výuce, den otevřených dveří apod.), učitele, školní prospěch, dospělé neslyšící, vyšetření v SPC a nabídku škol pro sluchově postižené označilo buď velmi málo, nebo žádní respondenti. Jak jsme již popisovali v odstavci výše, žáci si automatické omezení nabídkou škol pro sluchově postižené mnohdy ani neuvědomují, a tak není překvapivé, že tuto možnost neoznačil ani jeden respondent. Naši respondenti se také při výběru střední školy neinspirovali povoláním nějakého dospělého neslyšícího, což může být zapříčiněno tím, že se neslyšící žáci s dospělými neslyšícími přirozeně setkávají spíše méně často (viz kapitola 3). Výsledky se však obecně shodují s výsledky Hlad'ova (2009) výzkumu. Pro Hlad'ovy (2009) respondenty bylo nejdůležitější vlastní rozhodnutí, dále uváděli rodiče a spolužáky. Jelikož Hlad'o (2009) prováděl rozhovory i s rodiči, mohl díky tomu zjistit, že na rozhodnutí jeho vzorku respondentů

měly poměrně významný vliv aktivity základní školy v rámci ŠVP (kariérní výchova apod.), a také učitelé a kariérní poradci. Zajímavé bylo, že sami žáci vliv školy nepřiznali – Hlad'ová (2009) se domnívá, že je tomu z důvodu snahy žáků o emancipaci od rodičů a dalších autorit. Můžeme se domnívat, že naši respondenti neoznačili vliv školy, učitelů a SPC z obdobných důvodů, případně si vliv školy neuvědomují. Sklenářová (2011) míru vlivu do analýzy výsledků výzkumu nezahrnula.

Co se týče **profesních aspirací respondentů**, většina respondentů o své profesní budoucnosti již alespoň přemýšlela. Zajímavým zjištěním bylo, že respondenti, kteří o profesní budoucnosti ještě nepřemýšleli, byli většinou žáky 10. ročníků. Je předpokladem, že starší žáci mají o profesní budoucnosti jasnější představy než mladší (viz kapitola 1.1.6). Všichni tito respondenti se shodli na tom, že na přemýšlení o povolání mají ještě dost času a střední školu si vybrali na základě zájmu o obor. Menší část respondentů, kteří o profesní budoucnosti již přemýšleli, byli o budoucí profesi přesvědčeni, z rozhovoru byla cítit samostatnost a rozhodnost. Mezi těmito respondenty byli dva ze tří respondentů z neslyšících rodin několika generací (vyrůstání v neslyšícím prostředí může mít pozitivní vliv na vývoj osobnosti neslyšícího dospívajícího a následně profesní orientaci). Ostatní respondenti jsou v představách o profesní budoucnosti spíše nejistí, nachází se ve fázi zvažování různých možností a přemýšlení o budoucnosti. Respondenti spíše zvažují uplatnění v zaměstnání s nižší mírou potřebné kvalifikace (např. zedník, kuchař, dělník, prodavačka, elektrikář). Respondenti Hlad'ová (2009) výzkumu mají o své profesní budoucnosti spíše jasné představy, ti, kteří zvažují, či nejsou vůbec rozhodnutí, jsou v menšině. Ve většině případů se orientují na profese s vyšší mírou potřebné kvalifikace (např. grafik, učitelka, letuška, lékařka, právnička, architekt, psycholog apod.). Sklenářová (2011) vybraná povolání svých respondentů ve výsledcích neuvádí. Příčina toho, že naši neslyšící respondenti míří v kariérním žebříčku níže než slyšící respondenti Hlad'ová výzkumu, úzce souvisí s problematickými faktory, které jsme popisovali v odstavci diskutujícím vzdělanostní aspirace respondentů. Orientovanost našeho vzorku respondentů na povolání s nižší potřebnou mírou kvalifikace vychází ze stejných důvodů, které zapříčiňují nižší vzdělanostní aspirace neslyšících žáků. Tím, že neslyšící žáci často od malička vyrůstají v poměrně uzavřeném světě sluchového postižení a nemají tolik možností se přirozeně setkávat s pestrostí okolního světa a přijímat informace z okolí, o různých možnostech budoucího uplatnění ani neuvažují – jsou pro ně představitelné ty profese, se kterými se setkávají u svého blízkého okolí a ve školách pro sluchově postižené.

Zkoumali jsme, které obecné aspekty jsou pro respondenty motivací při výběru zaměstnání. Pro většinu respondentů je důležité, aby je práce bavila a byla dobře finančně

ohodnocená, přičemž zájem pro obor byl pro respondenty důležitější než výše výplaty. Další aspekty, které respondenti uváděli méně často, byla důležitost zůstat v místě bydliště rodičů a pracovat s neslyšícími lidmi. Setkali jsme se s respondentem, který by naopak chtěl pracovat se slyšícími lidmi. Žádný z respondentů neuvedl, že by se při výběru povolání inspiroval dospělým neslyšícím, který toto povolání vykonává. Hlad'ovy (2009) respondenti uváděli obdobné motivace – nejdůležitější pro ně bylo, aby práce vycházela z jejich zájmů a bavila je, neméně důležitá byla také výše finančního ohodnocení. Hlad'ovy respondenti na rozdíl od našich respondentů uváděli důležitost prospěšnosti a smysluplnosti profese. Tomuto obsahu se v našem dotazníku nejvíce blížila možnost *Chci pomáhat druhým lidem.*, kterou označil pouze jeden respondent. Jelikož jsme se touto skutečností blíže nezabývali, nelze určit, proč je tomu tak. Sklenářová (2011) motivace výběru povolání neuvádí.

Jak jsme popisovali v kapitole 1.2.6, Vágnerová (2012) uvádí, že má-li žák v závěru povinné školní docházky konkrétní představu o své budoucí profesi, je pro něj důležitá zejména atraktivnost povolání a o praktické stránky (jako pracovní doba apod.) se zatím nestará. Na základě této teze jsme zjišťovali, zda mají respondenti konkrétní představu o nutné kvalifikaci pro výkon vybraného povolání a o jeho praktických aspektech (v našem případě výše platu, nutnost stěhovat se z aktuálního místa bydliště, délka pracovní doby a práce o víkendech). Z výsledků vyplynulo, že přibližně polovina respondentů, kteří mají vybrané povolání, se orientuje v nutné kvalifikaci i v jeho praktických aspektech. Zbývající polovina má buď představy mylné, nebo žádné. Nemůžeme tedy v našem případě potvrdit, že by se žáci o praktické stránky vybraného povolání vůbec nezajímali. Obdobná otázka nebyla součástí výzkumu Hlad'a (2009) ani Sklenářové (2011), nelze tedy porovnat.

Také jsme porovnávali povolání rodičů a sourozenců respondentů a vybraná povolání respondentů samotných. Zjišťovali jsme, zda se respondenti inspirovali povoláním rodičů, případně sourozenců. Z analýzy povolání rodičů a respondentů vyplynulo, že respondenti se inspirovali povoláním rodičů jen u velmi nízkého počtu případů. Hlad'o (2009) uvádí totéž, navíc se u některých svých respondentů setkal s opačným jevem, kdy si respondent záměrně nechtěl vybrat profesi, kterou vykonávají rodiče. S takovýmto postojem jsme se u našich respondentů explicitně nesetkali.

Zájmy jsou obecně uváděny jako jeden z faktorů, které mohou mít vliv na profesní orientaci dospívajících, přímo či nepřímo (viz kapitola 1.2.1). Zjišťovali jsme, zda respondenti při výběru střední školy a povolání vychází ze svých zájmů. O existenci profesních zájmů (těch zájmů, které se odráží ve výběru povolání a/nebo střední školy [Sklenářová, 2011]) můžeme hovořit pouze u 5 respondentů. Z těchto výsledků vyplývá, že respondenti při výběru střední školy a

povolání ze svých zájmů spíše nevychází (alespoň ne přímo). Pro respondenty Hlad'a (2009) byly zájmy při výběru střední školy a povolání důležité, ve většině případů však respondenti nedokázali určit, které aktivity je baví natolik, aby si podle nich dokázali vybrat střední školu a povolání. Sklenářová (2011) našla profesní zájem u 16 % respondentů, tito respondenti byli tedy taktéž v menšině. Vzhledem k období, ve kterém se žáci při rozhodování o další vzdělanostní dráze a budoucí profesi nacházejí, tato nízká čísla nejsou nikterak překvapivá. Jak jsme popisovali v kapitole 1, období dospívání je charakteristické svou proměnlivostí a nestálostí. Žáci v tomto období experimentují, objevují, střídají své zájmy. Málokterý z žáků má své zájmy vyhraněné natolik, že se na jejich základě dovede rozhodnout pro budoucí obor studia a profesi.

Důležitost setkávání neslyšících dětí s ostatními neslyšícími dětmi a dospělými jsme v této práci akcentovali již na mnoha místech. Zajímalo nás, **zda se respondenti při výběru školy a povolání inspirovali úspěšnými příslušníky komunity neslyšících**. Respondenti měli možnost toto vyjádřit u otázky č. 9, kde jsme se dotazovali na vliv různých faktorů na výběr střední školy a u otázky č. 20, kde respondenti vyjadřovali, které aspekty jsou pro ně důležité při výběru povolání. Ze všech respondentů inspiraci dospělým neslyšícím člověkem vyjádřili pouze dva respondenti. První pochází z neslyšící rodiny několika generací. Tento respondent byl přijat na střední odbornou školu s maturitou na obor Informační technologie a po absolvování střední školy se chce stát informatikem. Uvedl, že jejich rodinný známý pracuje v běžné firmě jako informatik, což ho inspirovalo k tomu si toto povolání zvolit (informatika je také jeho koníčkem). Druhý respondent při základní škole dochází na brigádu do restaurace rychlého občerstvení KFC. Stejnou profesi před několika lety vykonával jeho starší nedoslýchavý bratr. Respondent v rozhovoru přímo vyjádřil, že se o brigádu ucházel, jelikož věděl, že jeho bratr byl v KFC dříve zaměstnaný. Mohli bychom usoudit, že tyto výsledky jsou zapříčiněny tím, že neslyšící děti slyšících rodičů (což je většina, viz kapitola 3) se s dospělými neslyšícími přirozeně spíše neseťkávají, nemají se tedy kým inspirovat. Ve dvou ze tří škol, které jsme navštívili, jsou neslyšící pedagogové spíše v menšině a často pracují pouze na pozicích asistenta pedagoga (případně jsou to techničtí pracovníci školy), ani tam se tedy žáci spíše nemůžou setkat s dospělým neslyšícím, který by byl pro žáky pozitivním a úspěšným vzorem.

Naším posledním výzkumným zájmem bylo zjistit, **zda se žáci domnívají, že má sluchové postižení vliv na výběr střední školy a pracovní život**. Výrazná většina respondentů si myslí, že sluchové postižení vliv na výběr střední školy a pracovní život nemá. Respondenti, kteří vliv sluchového postižení na výběr střední školy pocítují, uvedli, že by si vybrali jiný obor studia, kdyby sluchové postižení neměli. Respondenti, kteří vnímají sluchové postižení jako

překážku v pracovním životě, ji spatřují zejména v oblasti komunikace. Domníváme se, že tyto výsledky byly zapříčiněny faktory, které jsme již uváděli při popisu vzdělanostních aspirací respondentů. Neslyšící žáci škol pro sluchově postižené často žijí v omezeném světě sluchového postižení, ve své rodině a škole pro sluchově postižené, široké možnosti studia a pracovního uplatnění si tedy spíše neuvědomují a tím pádem nemají pocit, že by sluchové postižení jakkoliv ovlivňovalo možnosti studia a pracovní život.

Výsledky výzkumné sondy nepřináší nijak příznivé závěry. Náš vzorek žáků 9. a 10. ročníků tří českých základních škol pro sluchově postižené nemá příliš vysoké vzdělanostní ani profesní aspirace. Neslyšící žáci škol pro sluchově postižené se často nachází v poměrně uzavřeném světě, ve kterém se setkávají hlavně se svou rodinou a s lidmi ve škole, kterou navštěvují. Poznání širokých možností uplatnění ve světě práce je tedy v důsledku tohoto a mnoha dalších problémů, které jsme zmiňovali v předcházejících odstavcích, omezené. Některé obory středních odborných škol pro sluchově postižené se nacházejí pouze v jediném městě v České republice, případně nejsou v nabídce vůbec – což je vzhledem k nízkému počtu neslyšících žáků obecně a ke stoupajícímu trendu inkluze do jisté míry pochopitelné, značně to však omezuje šance na úspěšné uplatnění na trhu práce těm neslyšícím, kteří z nějakého důvodu nechtějí či nemohou navštěvovat střední školu hlavního vzdělávacího proudu. Zásadní úlohu ve zlepšení situace dle našeho názoru zastává proměna postojů společnosti – zejména těch lidí, kteří s neslyšícími dětmi přicházejí nejčastěji do kontaktu (lékaři, pedagogové, sociální pracovníci a samozřejmě rodiče) – k neslyšícím dětem (a k neslyšícím lidem obecně). Hlavním cílem výchovně vzdělávacího procesu by měl být celkový rozvoj osobnosti, tak jako je tomu u dětí bez sluchové vady (viz také bilingvální-bikulturní přístup v kapitole 4.4). Jelikož většina českých škol pro sluchově postižené používá metody vystavené na monolingválním-monokulturním přístupu (viz kapitola 4.4), je kladen důraz na rozvoj komunikace a zapojení do většinové společnosti na úkor celkového rozvoje osobnosti dítěte, který je nejen v kontextu profesní orientace zásadní. Neslyšící žák, který je komunikačně kompetentní v psané formě mluveného jazyka a ve znakovém jazyce a pravidelně se setkává se slyšícími i neslyšícími lidmi, přirozeně získává informace o světě kolem sebe a orientuje se v něm, by měl být schopen přemýšlet o svém budoucím povolání tak, jako o něm přemýšlí jeho slyšící vrstevníci bez sluchového postižení.

Na závěr je nutné podotknout, že vzhledem ke spíše kvalitativnímu charakteru výzkumné sondy nelze tyto výsledky generalizovat na všechny žáky 9. a 10. ročníků českých základních škol pro sluchově postižené. Výsledky toho šetření lze chápat spíše jako zmapování profesní

orientace konkrétních neslyšících žáků ve vybraných základních školách pro sluchově postižené a jako pobídku k dalšímu hlubšímu zkoumání.

Závěr

Cílem této bakalářské práce bylo zmapovat profesní orientaci neslyšících žáků závěrečných ročníků základních škol pro sluchově postižené a výsledky následně usouvztažnit a porovnat s výsledky podobných výzkumných šetření, které byly provedeny u žáků bez sluchového postižení. V opoře o odbornou literaturu jsme v začátku práce stručně vymezili specifika období dospívání, která na profesní volbu významně působí. Popsali jsme další faktory, které profesní volbu ovlivňují, a na teorii životních stádií D. E. Supera jsme vysvětlili fáze vývoje profesní orientace. V další části práce jsme se soustředili na specifické faktory, které ovlivňují či mohou ovlivňovat volbu povolání specificky u neslyšících žáků. Představili jsme vzdělávací systém neslyšících žáků v České republice. Nastínili jsme podobu předprofesní přípravy v základních školách pro sluchově postižené obecně a následně jsme se zaměřili na konkrétní podobu předprofesní přípravy ve třech základních školách pro sluchově postižené, které jsme následně navštívili a provedli výzkumnou sondu profesní orientace žáků 9. a 10. ročníků.

Z analýzy vzdělávacích dokumentů základních škol pro sluchově postižené v Brně, Českých Budějovicích a Praze, Výmolově ul. a z informací získaných od pedagogických pracovníků těchto škol vyplynulo, že nejlepší systém předprofesní přípravy nabízí základní škola v Praze, Výmolově ul. Žáci mají možnost navštěvovat různé exkurze, do školy jsou zváni neslyšící odborníci různých profesí, ve škole je zaměstnáno mnoho neslyšících pedagogických pracovníků a žáci mají možnost se setkat s informacemi o komunitě neslyšících a jejich příslušníky. Vliv přístupu základní školy k žákům na profesní aspirace potvrzují výsledky II. části výzkumné sondy – z této školy pochází jediní dva žáci, kteří již nyní dochází na brigádu a jediný žák ze souboru našich respondentů, který aspiruje na studium na vysoké škole.

Výsledky II. části výzkumné sondy (dotazníkového šetření) přináší nepříliš pozitivní zjištění. Většina dotazovaných žáků má velmi nízké vzdělanostní i profesní aspirace. Pro své další směřování si vybírají odborná učiliště a střední odborná učiliště a následně přemýšlí o uplatnění v nekvalifikovaných zaměstnáních, což je velký rozdíl oproti jejich vrstevníkům bez sluchového postižení. Ti si střední odborná a odborná učiliště vybírají ve výrazně menším počtu případů a orientují se spíše na povolání, k jejichž výkonu je nutné středoškolské vzdělání s maturitou či vysokoškolské vzdělání. Příčinu takto nízkých aspirací spatřujeme v částečném uzavření se některých žáků škol pro sluchově postižené v omezeném světě, ve kterém se setkávají zejména s rodinou a s lidmi ve škole. V důsledku tohoto nemají možnost se přirozeně setkávat s neslyšícími dospělými, kteří vykonávají různá povolání, a tím pádem o různých možnostech uplatnění ani nepřemýšlí. Svým okolím jsou také často vnímáni jako postižení, což

má negativní vliv na jejich identitu, vlastní hodnotu a důvěru ve své schopnosti. Mají pocit, že jejich postižení je předurčuje k výkonu nekvalifikovaného povolání, nemá tedy význam vyvinout snahu na své situaci něco změnit.

Jak dokazují výsledky naší výzkumné sondy, na aspirace neslyšících žáků základních škol pro sluchově postižené významně působí to, že jsou rodinou, pracovníky ve škole a společností vnímáni jako postižení, a v důsledku toho sami sebe vnímají jako postižení. Aby mohlo dojít ke zlepšení situace v této oblasti, je nutná proměna pohledu slyšících odborníků na neslyšící lidi – ti totiž také nejvíce formují myšlení rodičů, kterým se narodí neslyšící dítě. Našeho výzkumu se účastnili dva neslyšící žáci, kteří již při docházení do základní školy mají časově velmi náročnou brigádu, kterou si sami obstarali. Jeden z těchto žáků pochází z neslyšící rodiny několika generací, druhý však pochází z rodiny slyšící a s komunitou a kulturou neslyšících se pravděpodobně setkal až při vstupu do mateřské/základní školy pro sluchově postižené. Můžeme se domnívat, že díky pozitivnímu působení základní školy na sebepojetí žáků zakotveném v kulturním pohledu na hluchotu jsou tyto žáci již v závěru povinné školní docházky schopni úspěšné participace ve většinové společnosti.

Jelikož se tématem profesní orientace neslyšících žáků závěrečných ročníků základních škol pro sluchově postižené v České republice doposud nikdo nezabýval, je naše práce prvním krokem k výzkumu této problematiky a pobídkou k dalšímu zkoumání, neboť téma nabízí řadu dalších souvislostí, jejichž prozkoumání by přispělo ke zlepšení situace v této oblasti.

Seznam literatury a zdrojů

DUBOVÁ, Zuzana. *Výchovné filmy pro neslyšící děti a žáky* [videozáznam DVD]. Dokumentární filmy z roku 2015. Brno: Labyrint, 2015.

FILIPPOVÁ, Eva a Andrea HUDÁKOVÁ. Czech Sign Language in Contemporary Czech Society [online]. *International Journal of the Sociology of Language*, 238, s. 85–103. [cit. 2017-6-4]. ISSN 0165-2516. Dostupné z: <https://www.researchgate.net/journal/0165-2516_International_Journal_of_the_Sociology_of_Language>

FRIEDMANN, Zdeněk. *Specifika profesní orientace žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a jejich pracovní uplatnění: Professional orientation of pupils with special educational needs and their job opportunities*. Brno: Paido, 2012. ISBN 978-80-7315-236-9.

HADJ-MOUSSOVÁ, Zuzana. *Puberta a dospívání* in VÁGNEROVÁ, Marie, Zuzana HADJ-MOUSSOVÁ a Stanislav ŠTECH. *Psychologie handicapu*. 2., přeprac. vyd. V Praze: Karolinum, 2004. ISBN 8071849294.

HADJ-MOUSSOVÁ, Zuzana. *Specifické rysy osobnosti postiženého jedince* in VÁGNEROVÁ, Marie, Zuzana HADJ-MOUSSOVÁ a Stanislav ŠTECH. *Psychologie handicapu*. 2., přeprac. vyd. V Praze: Karolinum, 2004. ISBN 8071849294.

HELUS, Zdeněk. *Osobnost a její vývoj*. 2., přeprac. vyd. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, 2009. ISBN 978-80-7290-396-2.

HLAĎO, Petr. *Profesní orientace adolescentů: poznatky z teorii a výzkumů*. Brno: Konvoj, 2012. Monografie (Konvoj). ISBN 978-80-7302-164-1.

HLAĎO, Petr. *Příručka k volbě povolání aneb Co by měl znát výchovný poradce na základní škole*. 1. vyd. Jihlava: Vysočina Education, 2014, 68 s. ISBN 978-80-904994-2-3.

HLAĎO, Petr. Sociální vlivy – psychologický fenomén při volbě další vzdělávací a profesní dráhy [online]. *Lifelong Learning – celoživotní vzdělávání*, roč. 5, č. 2, 2015, s. 32–53. [cit. 2017-05-6]. ISSN 1804-526X. Dostupné z: <<http://lifelonglearning.mendelu.cz/wcd/w-rek-lifelong/111502/fulltext.pdf>>

HLAĎO, Petr. *Volba další vzdělávací dráhy žáků základních škol v kontextu rodiny* [online]. Disertační práce. Brno: Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta, Katedra pedagogiky, 2009. 230 s. [cit. 2017-05-27] Dostupné z: <<http://theses.cz/id/lm936u>>

HLAĎO, Petr a Jiří BALCAR. Sociálně-psychologické aspekty volby technického a humanitního studijního zaměření při tranzici žáků do maturitních oborů na středních školách [online]. *Pedagogická orientace*, 22 (4), 2012, s. 544–564. [cit. 2017-05-1]. ISSN 1211-4669. Dostupné z: <<https://journals.muni.cz/pedor/article/view/1174>>

HLAĎO, Petr a Petra DRAHOŇOVSKÁ. *Rozhodování žáků základních a středních škol o dalším studiu a práci v pohledu žáků i jejich rodičů* [online]. Praha: NÚOV, 2012. [cit. 2017-05-1]. Dostupné z: <<http://www.nuov.cz/vip2/rozhodovani-zaku-zakladnich-a-strednich-skol-o-dalsim-studiu>>

HLAĎO, Petr, Zuzana HRUBCOVÁ a Antonín MEZERA. *Sebezpoznávání*. Praha: Raabe, 2015. Dobrá škola. ISBN 978-80-7496-182-3.

HRUBÝ, Jaroslav. Tak kolik těch sluchově postižených u nás vlastně je? [online] *Speciální pedagogika*. 19 (4), 2009, s. 269–290. [cit. 2017-06-4]. ISSN 1211-2720. Dostupné z: <<http://dspace.specpeda.cz/handle/0/321>>

HŘEBÍČEK, Libor. *Teorie kariérního vývoje a kariérního poradenství : studijní text* [online]. Brno: Masarykova univerzita, 2001. [cit. 2017-04-23]. Dostupné z: <https://is.muni.cz/el/1421/jaro2013/PBSNJA2/um/Teorie_karierniho_vyvoje_a_karierniho_poradenstvi.doc>

HUDÁKOVÁ, Andrea. *Čeština ve vzdělávání dětí s vadou sluchu* [online]. Disertační práce. Praha: Univerzita Karlova, 2009. [cit. 2017-04-26]. Dostupné z: <<https://is.cuni.cz/webapps/zzp/detail/75003/>>

HUDÁKOVÁ, Andrea a Lenka OKROUHLÍKOVÁ. Dítě s vadou sluchu ve speciální škole pro sluchově postižené. [online] *Unie*. 1–2, 2006. [cit. 2017-07-1]. Dostupné z: <<http://ruce.cz/clanky/101-dite-s-vadou-sluchu-ve-specialni-skole-pro-sluchove-postizene>>

KATRŇÁK, Tomáš. *Faktory podmiňující vzdělanostní aspirace žáků devátých tříd základních škol v České republice* in BASL, Josef, MATĚJŮ, Petr a Jana STRAKOVÁ, ed. *(Ne)rovné šance na vzdělání: vzdělanostní nerovnosti v České republice*. Praha: Academia, 2006, s. 173–193. ISBN 80-200-1400-4.

KLUKOVÁ, Jana. *Aspirace studentů se sluchovým postižením na pracovní uplatnění* [online]. Diplomová práce. Brno: Masarykova univerzita, 2008. [cit. 2017-07-27]. Dostupné z: <https://is.muni.cz/th/79733/pedf_m/Diplomova_prace.pdf>

KOSINOVÁ, Barbora. *Neslyšící jako jazyková a kulturní menšina - kultura neslyšících*. 2., opr. vyd. Praha: Česká komora tlumočnicků znakového jazyka, c2008. ISBN 978-80-87153-94-9.

KRAHULCOVÁ, Beáta. *Komplexní komunikační systémy těžce sluchově postižených*. Praha: Karolinum, 1996. ISBN 80-7184-239-7.

KUNNEN, Saskia E. Identity Development in Deaf Adolescents. [online] *Journal of deaf studies and deaf education*. 2014, 19(4), s. 496–507. ISSN 1081-4159. [cit. 2017-05-8] Dostupné z: <<https://academic.oup.com/jdsde/article/19/4/496/2937167/Identity-Development-in-Deaf-Adolescents>>

LANE, Harlan L. *The mask of benevolence: disabling the deaf community*. New ed. San Diego, CA: DawnSignPress, 1999. ISBN 1-58121-009-4.

LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2006. Psyché (Grada). ISBN 80-247-1284-9.

LEONG, Frederick T. L. a Felicissima C. SERAFICA. *Cross-Cultural Perspective on Super's Career Development Theory: Career Maturity and Cultural Accomodation* in OSIPOW, Samuel H., Frederick T. L. LEONG a Azy BARAK. *Contemporary models in vocational psychology: a volume in honor of Samuel H. Osipow*. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates, 2001, s. 167-207. ISBN 0-8058-2666-1.

MACEK, Petr. *Adolescence*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-747-7.

MACUROVÁ, Alena. *Dějiny výzkumu znakového jazyka u nás a v zahraničí*. 2., opr. vyd. Praha: Česká komora tlumočnicků znakového jazyka, 2008. ISBN 978-80-87218-00-6.

MACUROVÁ, Alena. Jazyk a hluchota. [online] *Slovo a slovesnost*. 62 (2), 2001, s. 92–104. ISSN 0037-7031. [cit. 2017-07-1] Dostupné z: <<http://sas.ujc.cas.cz/archiv.php?art=4006>>

MACUROVÁ, Alena. *Jiní cizinci* in HASIL, Jiří a Milan HRDLIČKA. *Psáno do oblak: sborník k nedožitým sedmdesátinám prof. Jana Kuklíka*. Praha: Karolinum, 2011. ISBN 978-80-246-1925-5.

MCILROY, Guy a Claudine STORBECK. Development of Deaf Identity: An Ethnographic Study [online] *Journal of deaf studies and deaf education*. 2011, 16(4), s. 494-511. ISSN 1081-4159. [cit. 2017-05-8] Dostupné z: <<https://academic.oup.com/jdsde/article/16/4/494/551253/Development-of-Deaf-Identity-An-Ethnographic-Study>>

MEZERA, Antonín. *Pro jaké povolání se hodím?: jak si vybrat střední a vyšší odbornou školu a snad i budoucí povolání*. Brno: Computer Press, 2008. ISBN 978-80-251-2395-9.

NOVÁKOVÁ, Radka. *Kultura českých neslyšících* [cyklus přednášek]. Praha: Univerzita karlova, Čestina v komunikaci neslyšících, 2013.

OPATŘILOVÁ, Dagmar a Lucie PROCHÁZKOVÁ. *Předprofesní a profesní příprava jedinců se zdravotním postižením*. Brno: Masarykova univerzita, 2011. ISBN 978-80-210-5536-0.

OTTO, Luther. Youth Perspectives on Parental Career Influence. *Journal of Career Development (Springer Science)* [online]. 2000, 27(2), 111–118 [cit. 2017-05-01]. ISSN 08948453. Dostupné z: <<http://eds.a.ebscohost.com/eds/pdfviewer/pdfviewer?sid=8e254f52-7f8b-4c32-8282-74f5db61afcd%40sessionmgr4010&vid=6&hid=4205>>

PATTON, Wendy a Peter A. CREED. The Relationship between Career Maturity and Work Commitment in a Sample of Australian High School Students. *Journal of Career Development* [online]. 29(2), 2002, s. 69–85 [cit. 2017-03-26]. ISSN 08948453. Dostupné z: <<http://eds.a.ebscohost.com/eds/pdfviewer/pdfviewer?sid=b5616f93-66b2-44e3-ab90-4014ed620f3b%40sessionmgr4008&vid=1&hid=4205>>

PABIAN, Petr. Jsou neslyšící kulturní menšinou? *Info zpravodaj: magazín informačního centra o hluchotě FRPSP*. 18(1), 2010, s. 22–23.

POTMĚŠIL, Miloň. *Psychosociální aspekty sluchového postižení*. Brno: Masarykova univerzita, 2010. ISBN 978-80-210-5184-3.

PRAŽSKÁ SKUPINA ŠKOLNÍ ETNOGRAFIE. *Profi-volba z deváté třídy*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, 2005. ISBN 80-7290-216-4.

PROCHÁZKOVÁ, Věra. Identita a osobnost člověka. [online] *Info zpravodaj: magazín informačního centra o hluchotě FRPSP*. 1, 2006, s. 20. [cit. 2017-06-30] Dostupné z: <<http://ruce.cz/clanky/964-identita-a-osobnost-cloveka>>

PROCHÁZKOVÁ, Věra. Proč je důležitý kontakt s dospělými neslyšícími? [online] *Info zpravodaj: magazín informačního centra o hluchotě FRPSP*. 2, 2005, s. 17. [cit. 2017-05-8] Dostupné z: <<http://ruce.cz/clanky/136-proc-je-dulezity-kontakt-s-dospelymi-neslysicimi>>

Příloha č. 3 k vyhlášce č. 197/2016 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních. [online] MŠMT, 1. 9. 2016. [cit. 2017-07-2]. Dostupné z: <<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2005-72/zneni-20160901#prilohy>>

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání. [online] MŠMT, 2017. 165 s. [cit. 2017-05-15]. Dostupné z: <http://www.nuv.cz/uploads/RVP_ZV_2017.pdf>

REDLICH, Karel. *CODA - slyšící děti neslyšících rodičů*. Praha: Česká komora tlumočnicků znakového jazyka, 2008. ISBN 978-80-87153-01-7.

SKÁKALOVÁ, Tereza. *Sluchová vada a její sociální dopady v dospělém věku*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2016. ISBN 978-80-7435-628-5.

SKLENÁŘOVÁ, Hana. *Profesní orientace žáků základní školy* [online]. Rigorózní práce. Praha: Univerzita Karlova, 2011. [cit. 2017-04-8]. Dostupné z: <<https://is.cuni.cz/webapps/zzp/detail/102178>>

STRNADOVÁ, Věra. *Současné problémy české komunity neslyšících*. Praha: Univerzita Karlova, 1998. ISBN 80-85899-45-0.

ŠIKULOVÁ, Renata, Eva MRÁZOVÁ a Iva WEDLICOVÁ. *Pomáháme žákům s výběrem vzdělávací a profesní dráhy: metodická příručka pro učitele základních škol*. Most: Hněvín, 2007. ISBN 978-808-6654-201.

Školský vzdělávací program pro základní vzdělávání. [online] ZŠ pro sluchově postižené v Českých Budějovicích, 1. 9. 2016. [cit. 2017-05-20]. Dostupné z: <<http://www.sluchpostcb.cz/dokumenty-skoly/>>

Školský vzdělávací program Učíme se pro život. [online] ZŠ pro sluchově postižené v Brně, 1. 9. 2016. [cit. 2017-05-20]. Dostupné z: <<http://zsspbrno.cz/wp-content/uploads/2016/11/%C5%A0VP-U%C4%8D%C3%ADme-se-pro-%C5%BEivot1.pdf>>

Školský vzdělávací program Vzhůru ke vzdělání. ZŠ pro sluchově postižené v Praze, Výmolova 169, 1. 9. 2016.

Školský zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání. [online] MŠMT, 1. 1. 2017. [cit. 2017-04-8]. Dostupné z: <<http://www.msmt.cz/dokumenty/novy-skolsky-zakon>>

ŘÍČAN, Pavel. *Cesta životem: [vývojová psychologie] : přepracované vydání*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7367-124-7.

TRHLÍKOVÁ, Jana. *Volba střední školy a spokojenost žáků se zdravotním postižením se studiem* [online]. Praha: NÚOV, 2009. [cit. 2017-05-20]. Dostupné z: <<http://www.vyzkum-mladez.cz/zprava/1378729616.pdf>>

TRHLÍKOVÁ, Jana, Jiří VOJTĚCH a Helena ÚLOVCOVÁ. *Rozhodování žáků při volbě vzdělávací cesty a úspěšnost vstupu na trh práce : sonda založená na šetření absolventů středních škol, kteří se zúčastnili jako patnáctiletí výzkumu PISA-2003 a vybraného vzorku jejich zaměstnavatelů* [online]. Praha: NÚOV, 2008b. [cit. 2017-05-1]. Dostupné z: <http://www.nuv.cz/uploads/MS_setreniabsazam08final_prowww.pdf>

TYRLÍK, Mojmír, Petr MACEK a Jan ŠIRŮČEK, ed. *Sebepojetí a identita v adolescenci: sociální a kulturní kontext*. Brno: Masarykova univerzita, 2010. ISBN 978-80-210-5107-2.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. Praha: Karolinum, 2012. ISBN 978-80-246-2153-1.

VENDEL, Štefan. *Kariérní poradenství*. Praha: Grada, 2008. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-1731-9.

Vyhláška č. 27/2016 Sb., vyhláška o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků speciálně nadaných. [online] MŠMT, 1. 9. 2016. [cit. 2017-04-8]. Dostupné z <<http://www.sbirka.cz/POSL4TYD/NOVE/16-027.htm>>

Vyhláška č. 197/2016 Sb., kterou se mění vyhláška č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních. [online] MŠMT, 1. 9. 2016. [cit. 2017-05-20]. Dostupné z: <<http://www.sbirka.cz/POSL4TYD/NOVE/16-197.htm>>

Vyhláška č. 311/2016 Sb., kterou se mění vyhláška č. 177/2009 Sb., o bližších podmínkách ukončování vzdělávání ve středních školách maturitní zkouškou. [online] MŠMT, 1. 10. 2016. [cit. 2017-07-2]. Dostupné z: <<http://www.sbirka.cz/POSL4TYD/NOVE/16-311.htm>>

Vyhláška č. 353/2016 Sb., o přijímacím řízení ke střednímu vzdělávání. [online] MŠMT, 24. 10. 2016, [cit. 2017-07-2]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/uploads/VKav_200/v_353/sb0139_2016_v_353.pdf>

VYŠÍNOVÁ, Kateřina. *Aktuální uplatnění neslyšících osob na trhu práce v České republice* [online]. Bakalářská práce. Praha: Vysoká škola ekonomická v Praze, 2016. [cit. 2017-07-27]. Dostupné z: <https://vskp.vse.cz/51234_aktualni_uplatneni_neslysicich_osob_na_trhu_prace_vceske_republice>

Internetové zdroje

Gymnázium, SŠ, ZŠ a MŠ pro sluchově postižené, Praha, Ječná 27 [online]. *Střední škola pro sluchově postižené.* [cit. 2017-07-27] Dostupné z: <<http://www.jecna27.cz/cz/zakladni-informace/19-organizacni-struktura-stredni-skola-pro-sluchove-postizene>>

MŠ a ZŠ pro sluchově postižené, Brno, Novoměstská 21 [online]. *Základní škola.* [cit. 2017-07-27] Dostupné z: <<http://zsspbrno.cz>>

MŠ, ZŠ a SŠ pro sluchově postižené, České Budějovice, Riegrova 1 [online]. *Střední škola.* [cit. 2017-07-27] Dostupné z: <<http://www.sluchpostcb.cz/stredni-skola>>

MŠ, ZŠ a SŠ pro sluchově postižené, Valašské Meziříčí, Vsetínská 454 [online]. *Střední škola.* [cit. 2017-07-27] Dostupné z: <<http://www.ss.val-mez.cz/stranka.php?stranka=188>>

Nakladatelství Fraus [online]. *Učebnice matematiky – Hejného metoda, I. stupeň.* [cit. 2017-07-27] Dostupné z: <<https://ucebnice.fraus.cz/catalog/cs/ucebnice-i-stupen-matematika-hejneho-metoda/cu1smaheicu1sicu.html>>

Nakladatelství Raabe [online]. *Dobrá škola – edice pro učitele a ředitele základních škol.* [cit. 2017-07-27] Dostupné z: <<https://dobraskola.raabe.cz/zakladni-skola-2-stupen>>

Nová maturita [online]. *Maturita bez handicapu.* [cit. 2017-07-27] Dostupné z: <<http://www.novamaturita.cz/maturita-bez-handicapu-1404033473.html>>

SS Gellnerka Brno, Gellnerova 1 [online]. *Nabídka střední školy*. [cit. 2017-07-27] Dostupné z: <<http://www.ssbrno.cz/nabidkass.php>>

SS Gellnerka Brno, Gellnerova 1 [online]. *Ubytování (základní údaje)*. [cit. 2017-07-27] Dostupné z: <<http://www.ssbrno.cz/udaje.php>>

SS, ZŠ a MŠ pro sluchově postižené, Olomouc, Kosmonautů 4 [online]. *Střední škola*. [cit. 2017-07-27] Dostupné z: <<https://www.sluch-ol.cz/stredni-skola/nase-ss>>

SS, ZŠ a MŠ pro sluchově postižené, Praha, Holečkova 4 [online]. *Střední škola*. [cit. 2017-07-27] Dostupné z: <<http://www.skolaholeckova.cz/stredni-skola.html>>

SS, ZŠ a MŠ pro sluchově postižené, Praha, Výmolova 169 [online]. *O střední škole*. [cit. 2017-07-27] Dostupné z: <<http://www.vymolova.cz/stredni-skola/o-stredni-skole>>

VOŠ, SS, ZŠ a MŠ, Hradec Králové, Štefánikova 549 [online]. *Střední škola*. [cit. 2017-07-27] Dostupné z: <<http://neslhc.com/stredni-skola/obory>>

VOŠ, SS, ZŠ a MŠ, Hradec Králové, Štefánikova 549 [online]. *Ubytování*. [cit. 2017-07-27] Dostupné z: <<http://neslhc.com/ubytovani/>>

Přílohy

Příloha č. 1 – Souhrnné tabulky k výzkumné sondě

Přehled respondentů výzkumu

Respondent	Pohlaví	Věk	Ročník	SP	SP v rodině
R1	M	15	9.	hluchota	ne
R2	M	15	10.	hluchota	hluchota (generačně)
R3	M	15	10.	hluchota	hluchota (generačně)
R4	Ž	15	9.	nedosl.	ne
R5	Ž	15	9.	hluchota	ne
R6	M	15	9.	hluchota	ne
R7	M	16	10.	nedosl.	ne
R8	Ž	16	9.	nedosl.	ne
R9	M	17	10.	nedosl.	B: nedosl. S: hluchota
R10	Ž	17	10.	nedosl.	S: nedosl.
R11	M	17	10.	nedosl.	ne
R12	M	17	10.	hluchota	hluchota (generačně)
R13	M	17	10.	nedosl.	ne
R14	M	17	10.	nedosl.	ne
R15	M	17	10.	hluchota	ne
R16	Ž	17	10.	nedosl.	M, O: nedosl.
R17	Ž	17	10.	hluchota	ne
R18	M	23	10.	hluchota	ne

Tabulka 25 - Přehled respondentů výzkumu

Souhrnná tabulka vzdělání a zaměstnání rodinných příslušníků respondentů

Vysvětlivky k tabulce:

VR = vzdělání rodičů (M = matka, O = otec; VŠ = vysokoškolské vzdělání, SŠ = střední vzdělání s maturitou, SOU = střední vzdělání s výučním listem, ZŠ = základní vzdělání)

VS = vzdělání sourozenců (např. B18 = bratr, 18 let, MŠ = mateřská škola)

ZR = zaměstnání rodičů (MD = mateřská dovolená, doma = v domácnosti, ÚP = úřad práce)

ZS = zaměstnání sourozenců

(?) = respondent si nebyl jistý

V případě, že není uveden obor studia či zaměstnání, respondent neví.

R	Vzdělání rodičů	Vzdělání sourozenců	Zaměst. rodičů	Zaměst. souroz.
R1	M: SOU (?) O: SŠ, elektro	S7: ZŠ	M: doma O: elektrikář ¹⁵	-
R2	M: SOU, švadlena O: SOU, zámečnick	-	M: uklízečka O: údržbář	-
R3	M: SOU, švadlena O: SOU, malíř	B25: ZŠ	M, O: operátor výroby	B: ÚP
R4	M: SŠ, strojírenská O: nemá	4 S starší: ZŠ nedok.	M: cukrářka	4xS: práce v Německu
R5	M: VŠ, ČZU, ¹⁶ podnikání O: SŠ, zootechnik	-	M: ředitelka zeměd. družstva O: zootechnik	-
R6	M, O: neví	S21: VŠ, VUT ¹⁷	M: doma, dříve úklid O: zedník	S: administrativa (?)
R7	M: SŠ O: VŠ	B23: VŠ nedok.	M: IT O: osvětlovač	B: barman
R8	M, O: neví	B30: SŠ	M: doma O: neví	B: neví
R9	M: SŠ O: SOU, zámečnick	B25: SŠ IT	M, O: ostraha objektu	B: operátor výroby
R10	M: ZŠ O: nemá	S19: ZŠ S25: ZŠ	M: MD	S, S: ÚP
R11 ¹⁸	M, O: ZŠ	B15: SŠ	M: prodavačka (?) O: opravář (?)	-
R12	M: SOU, švadlena O: SOU, truhlář	B27nevl.: SŠ hotel., nedok.	M, O: operátor výroby	B: dříve automyčka, nyní neví
R13	M: SŠ O: SŠ, IT	S7: ZŠ S26,29: SOU (?) B23: SOU, elektro	M: MD O: IT	S, S: číšnice B: IT asistent

¹⁵ Respondent uvedl „elekřitna“, z popisu náplně práce jeho otce se zdá, že by se mohlo jednat o elektrikáře.

¹⁶ Česká zemědělská univerzita.

¹⁷ Vysoké učení technické.

¹⁸ Tento respondent povolání svých rodinných příslušníků spíše popisoval, nedokázal je pojmenovat. Uvedené pracovní pozice jsou naše odhady na základě popisu.

R14	M, O: nemá	B19: SOU, truhlář B23: SOU, zedník	-	B19: truhlář (?) B23: zedník (?)
R15	M, O: neví	B21: SŠ (?)	M: úklid O: práce ve stavebnictví	B: IT
R16	M, O: SOU	S starší: SŠ	M: prodavačka O: automech.	S: oděvnictví
R17	M: SOU, švadlena O: SOU, kuchař	S, S: MŠ	M: MD O: zámečník	-
R18 ¹⁹	M, O: neví	B starší: SŠ S mladší: SŠ	M: sekretářka (?) O: stavebnictví (?)	B: voják (?)

Tabulka 26 - Vzdělání a povolání rodinných příslušníků respondentů

Souhrnná tabulka zájmů respondentů

Vysvětlivky k tabulce:

R = respondent

JD = Jak dlouho se zájmem zabýváš?

KT = Kolik času týdně zájmu věnuješ? (např. 1x t. 2h = 1x týdně 2 hodiny)

Prof. = Chtěl/a by ses zájmem zabývat i ve své budoucí profesi?

Záv. = Pokud se jedná o sport, věnuješ se mu závodně? (SK nesl. = sportovní klub neslyšících)

PC = počítač

R	Zájmy	Nejoblíbenější	JD	KT	Prof.	Záv.
R1	PC, elektřina, fotbal	fotbal	1 rok	1x týdně	neví	ano (škola)
R2	fotbal	fotbal	6 let	3x týdně 1,5h	ano	ano (škola)
R3	PC, cestování	PC	3 roky	7x týdně 5h	ano	-
R4	kolečkové brusle	kolečkové brusle	7 let	1x měsíčně	ne	ne

¹⁹ Tento respondent povolání svých rodinných příslušníků spíše popisoval, nedokázal je pojmenovat. Uvedené pracovní pozice jsou naše odhady na základě popisu.

R5	fotbal, tanec, zvířata	fotbal	cca 8 let	jak kdy, na zahradě	ano	ano (škola)
R6	fotbal, mobil	fotbal	cca 7 let	2x-3x týdně	ano	ano (škola)
R7	florbal, fotbal, atletika	florbal	0,5 roku	3x týdně	ne	ano (škola)
R8	PC	PC	neví	každý den	ano	-
R9	KFC, PC, povídání, běh	KFC (brigáda)	8 měs.	5x týdně 6h	ano	-
R10	četba, tanec, africké bubny	africké bubny	1,5 roku	1x týdně	ne	-
R11 ²⁰	PC, sekání trávy, úklid (?)	úklid (?)	3 roky (?)	1x týdně 2h (?)	ne	-
R12	květiny, modelování z papíru, lyže	lyže	4 roky	listopad–leden 1x týdně	neví	ano (SK nesl.)
R13	telefon, florbal	telefon	2 roky	pořád	-	-
R14	fotbal, atletika, PC	fotbal	6 let	2x týdně	ano	ano (škola)
R15	fotbal, basket, florbal	florbal	5 let	1x týdně	ne	ano (škola)
R16	PC, filmy	obojí	-	3h denně	ne	-
R17	vaření, úklid, procházky, sport	procházky	2 roky	občas	-	-
R18	PC, fotbal	fotbal	10 let	2x týdně	ne	ne

Tabulka 27 – Zájmy respondentů

Souhrnná tabulka vybraných středních škol respondentů

²⁰ Respondent o svých zájmech mluvil velmi zmateně, bohužel se nám nepodařilo zjistit, co přesně ve volném čase dělá.

Vysvětlivky k tabulce:

R = respondent

typ SŠ = typ střední školy (OU = střední vzdělání zakončené závěrečnou zkouškou, SOU = střední vzdělání s výučním listem, SOŠ = střední vzdělání s maturitou)

SP/HVP = střední škola pro sluchově postižené/hlavního vzdělávacího proudu

R	typ SŠ	obor	SP/HVP
R1	SOŠ	PC systémy a aplikovaná elektrotechnika	SP
R2	SOŠ	Informační technologie	SP
R3	SOŠ	Informační technologie	SP
R4	SOU	Kosmetička	HVP
R5	neví	-	-
R6	OU	Podlahářské práce	SP
R7	SOŠ	Informační technologie	SP
R8	OU	Kuchařské práce	SP
R9	SOU	Kuchař – číšník	SP
R10	SOU	Kadeřnice	HVP
R11	OU	Kuchař, kuchařské práce	HVP
R12	SOŠ	Asistent zubní technika	SP
R13	OU	Podlahářské práce	SP
R14	OU	Kuchařské práce	HVP
R15	OU	Sklenářské práce	SP
R16	nehlásí se	-	-
R17	SOU	Kuchař – číšník	SP
R18	OU	Malířské a natěračské práce	SP

Tabulka 28 – Přehled vybraných studijních oborů respondentů

Souhrnná tabulka vybraných zaměstnání respondentů

Respondent	Zaměstnání
R1	elektrikář
R2	-

R3	IT, správce sociální sítě
R4	kosmetička
R5	asi trenérka
R6	podlahář, zedník
R7	policejní psovod, osvětlovač v divadle, barman
R8	-
R9	KFC
R10	-
R11	kuchař
R12	zubař
R13	-
R14	fotbalista
R15	práce ve stavebnictví (malíř, zedník) ²¹
R16	květinářka
R17	dělnice ve výrobě, prodavačka
R18	-

Tabulka 29 – Vybraná zaměstnání respondentů

Přehled zájmů, vybraného studijního oboru a vybrané profese respondentů

Vysvětlivky k tabulce:

R = respondent

SŠ = střední škola + obor (např. SOŠ SP = střední odborná škola pro sluchově postižené, SOŠ slyš. = střední odborná škola hlavního vzdělávacího proudu)

R	Zájmy	SŠ	Profese
R1	PC, elektřina, fotbal	SOŠ SP: PC systémy a aplik. elektrotechnika	elektrikář (?)
R2	fotbal	SOŠ SP: Informační technologie	neví

²¹ Zřejmě, respondent uvedl „stavební dům“, poté specifikoval, že by ho bavilo malovat a dělat práci zedníka.

R3	PC, cestování	SOŠ SP: Informační technologie	IT, správce sociální sítě
R4	kolečkové brusle	SOU slyš.: Kosmetička	kosmetička
R5	fotbal, tanec, zvířata	neví	asi trenérka
R6	fotbal, mobil	OU SP: Podlahářské práce	podlahář, zedník
R7	florbal, fotbal, atletika	SOŠ SP: Informační technologie	policejní psovod, osvětlovač, barman
R8	PC	OU (?) SP: Kuchařské práce	neví
R9	KFC, PC, povídání, běh	SOU SP: Kuchař-číšník	KFC
R10	četba, tanec, africké bubny	SOU slyš.: Kadeřnice	neví
R11	PC, sekání trávy, úklid (?)	OU (?) slyš.: Kuchařské práce	kuchař
R12	květiny, modelování z papíru, lyže	SOŠ SP: Asistent zubního technika	zubař
R13	telefon, florbal	OU (?) SP: Podlahářské práce (?)	neví
R14	fotbal, atletika, PC	OU slyš.: Kuchařské práce	fotbalista
R15	fotbal, basket, florbal	OU SP: Sklenářské práce	práce ve stavebnictví (malíř, zedník)
R16	PC, filmy	nehlásí se	květinářka
R17	vaření, úklid, procházky, sport	SOU SP: Kuchař-číšník	dělnice ve výrobě, prodavačka
R18	PC, fotbal	OU SP: Malířské a natěračské práce	neví

Tabulka 30 - Přehled zájmů, vybraných studijních oborů a vybraných profesí

Přehled vzdělání a zaměstnání rodinných příslušníků respondentů a vybraných studijních oborů a zaměstnání respondentů

Vysvětlivky k tabulce:

R = respondent

VR = vzdělání rodičů

VS = vzdělání sourozenců

Vre = vybraný obor studia respondenta

ZR = zaměstnání rodičů

ZS = zaměstnání sourozenců

Zre = vybrané povolání respondentů

R	VR	VS	VRe	ZR	ZS	ZRe
R1	M: SOU (?) O: SŠ, elektro	S7: ZŠ	SOŠ SP: PC syst. a aplik. elektrot.	M: doma O: elektrikář	-	elektrikář (?)
R2	M: SOU, švadlena O: SOU, zámečnick	-	SOŠ SP: Informační technologie	M: uklízečka O: údržbář	-	neví
R3	M: SOU, švadlena O: SOU, malíř	B25: ZŠ	SOŠ SP: Informační technologie	M, O: operátor výroby	B: ÚP	IT, správce soc. sítě
R4	M: SŠ, strojírenská O: nemá	4 S starší: ZŠ nedok.	SOU slyš.: Kosmetička	M: cukrářka	4xS: práce v Německu	kosmetička
R5	M: VŠ, ČZU, podnikání O: SŠ, zootechnik	-	neví	M: ředitelka zeměd. družstva O: zootechnik	-	asi trenérka
R6	M, O: neví	S21: VŠ, VUT	OU SP: Podlahářské práce	M: doma, dříve úklid O: zedník	S: administr. (?)	podlahář, zedník
R7	M: SŠ O: VŠ	B23: VŠ nedok.	SOŠ SP: Informační technologie	M: IT O: osvětlovač	B: barman	polic. psovod, osvětlovač, barman

R8	M, O: neví	B30: SŠ	OU (?) SP: Kuchařské práce	M: doma O: neví	B: neví	neví
R9	M: SŠ O: SOU, zámečnick	B25: SŠ IT	SOU SP: Kuchař-číšník	M, O: ostraha objektu	B: operátor výroby	KFC
R10	M: ZŠ O: nemá	S19: ZŠ S25: ZŠ	SOU slyš.: Kadeřnice	M: MD	S, S: ÚP	neví
R11	M, O: ZŠ	B15: SŠ	OU (?) slyš.: Kuchařské práce	M: prodavačka (?) O: opravář (?)	-	kuchař
R12	M: SOU, švadlena O: SOU, truhlář	B27nevl.: SŠ hotel., nedok.	SOŠ SP: Asistent zubního technika	M, O: operátor výroby	B: dříve automyčka, nyní neví	zubař
R13	M: SŠ O: SŠ, IT	S7: ZŠ S26,29: SOU (?) B23: SOU, elektro	OU (?) SP: Podlahářské práce (?)	M: MD O: IT	S, S: číšnice B: IT asistent	neví
R14	M, O: nemá	B19: SOU, truhlář B23: SOU, zedník	OU slyš.: Kuchařské práce	-	B19: truhlář (?) B23: zedník (?)	fotbalista
R15	M, O: neví	B21: SŠ (?)	OU SP: Sklenářské práce	M: úklid O: práce ve stavebnictví	B: IT	práce ve stavebnictví (malíř, zedník)
R16	M, O: SOU	S starší: SŠ	nehlásí se	M: prodavačka O: automech.	S: oděvnictví	květinářka
R17	M: SOU, švadlena O: SOU, kuchař	S, S: MŠ	SOU SP: Kuchař- číšník	M: MD O: zámečnick	-	dělnice ve výrobě, prodavačka

R18	M, O: neví	B starší: SŠ S mladší: SŠ	OU SP: Malířské a natěračské práce	M: sekretářka (?) O: stavebnictví (?)	B: voják (?)	neví
-----	------------	---------------------------------	---	---	--------------	------

Tabulka 31 - Přehled vzdělání a povolání rodičů a sourozenců respondentů a vybrané studijní obory a profese respondentů

Příloha č. 2 – Dotazník pro účastníky výzkumné sondy

DOTAZNÍK K BAKALÁŘSKÉ PRÁCI

Profesní orientace neslyšících žáků

Pohlaví: muž žena

Věk: _____

Místo bydliště: _____

Základní škola (město): _____

Ročník ZŠ: 8. 9. 10.

Sluchové postižení: nedoslýchavost hluchota ohluchlost, od věku: _____

Kompenzační pomůcky: kochleární implantát sluchadlo/sluchadla

Způsob komunikace v rodině (možno zvolit více možností): hlasový jazyk znakovaná čeština mluvení doprovázené znaky mluvená čeština psaná čeština

Způsob komunikace s kamarády (možno zvolit více možností): hlasový jazyk znakovaná čeština mluvení doprovázené znaky mluvená čeština psaná čeština

---

I. Rodina

1. Má někdo v tvé rodině sluchové postižení?

Ne.

Ano. Napiš kdo a jaký typ (např. *máma* – *hluchota*):

_____

2. Jaké vzdělání mají tvoji rodiče?

Napiš školu a obor (např. *matka: vysoká škola - zubařka*).

a) matka: _____

b) otec: _____

3. Jaké vzdělání mají tvoji sourozenci?

Napiš věk, školu a případně obor (např. *sestra – 8, základní škola pro slyšící*). Pokud nemáš sourozence, nevyplňuj.

_____

4. Jaké zaměstnání mají tvoji rodiče?

(Např. *matka: zahradnice*)

a) matka: _____

b) otec: _____

5. Jaké zaměstnání mají tvoji sourozenci?

Pokud nemáš sourozence, nevyplňuj.

_____

II. Zájmy

6. Jaké jsou tvoje zájmy?

(Např. fotbal, koně, počítače.)

---

7. Vyber jeden nejoblíbenější a napiš:

- a) Který to je? _____ (Např. koně.)
- b) Jak dlouho se jím zabýváš? _____ (Např. 8 let.)
- c) Kolik času týdně mu věnuješ? _____ (Např. 3x týdně 2 hodiny.)
- d) Chtěl/a by ses jím zabývat i ve své budoucí profesi? Ano. Ne. Nevím.
- e) Pokud se jedná o sport, věnuješ se mu závodně? Ano. Ne.

III. Vzdělávací dráha

8. Budeš se hlásit na střední školu?

Ne.

Co budeš dělat po základní škole?

Ano.

Napiš, na které střední školy se chceš přihlásit (běžné/pro sluchově postižené) a o jaký obor se zajímáš. Na první místo napiš školu, na kterou chceš nejvíce.

(Např. běžná střední odborná škola – informatika, střední odborná škola pro sluchově postižené – informatika)

---

9. Co ovlivňuje tvůj výběr střední školy? (můžeš zaškrtnout více odpovědí)

- Rodiče.
- Učitelé.
- Inspirace dospělými neslyšícími lidmi, kteří jsou v pracovním a sociálním životě úspěšní.
- Škola (např. informace ve výuce, výchovný poradce, testy profesní orientace).
- Školní prospěch.
- Pedagogicko-psychologická poradna.
- Speciálně pedagogické centrum.
- Spolužáci a kamarádi.

- Vzdálenost školy od místa bydliště.
- Nabídka škol pro sluchově postižené.
- Rozhodl/a jsem se především sám/sama.
- Jiné: _____

10. Ovlivňuje podle tebe sluchové postižení výběr střední školy?

- Ne.
- Ano. Jak? _____

11. Myslíš si, že se budeš po střední škole hlásit na vyšší odbornou/vysokou školu?

- Ano – na vyšší odbornou školu, obor: _____
- Ano – na vysokou školu, obor: _____
- Ne.
- Ještě nevím.

IV. Profesionální orientace

12. Absolvoval/a jsi vyšetření ve speciálně pedagogickém centru zaměřené na výběr budoucího povolání?

- Ano.   Ne.

13. Účastnil/a ses mimovýukových projektů zaměřených na výběr budoucího povolání, případně uvažuješ o účasti na projektech?

- Ne.
- Ano. Napiš jejich název, kdy a kde probíhaly/budou probíhat:

---

14. Už jsi někdy přemýšlel/a o svém budoucím zaměstnání?

- Ano.   Ne.

15. Napiš, jaké zaměstnání bys chtěl/a vykonávat.

---

16. Proč sis vybral/a právě toto zaměstnání?

(Napiš všechny důvody. Např. *Chci pracovat s počítačem, protože můj táta je informatik. Budu mít velkou výplatu. Myslím si, že mám na práci s počítačem talent. Ve škole mám z informatiky jedničku. Práce s počítačem mě baví.*)

---

17. Napiš, co musíš udělat pro to, abys toto zaměstnání mohl/a vykonávat.

(Např. *Musím se vyučit cukrářkou na středním odborném učilišti. Po škole můžu navštěvovat různé vzdělávací kurzy.*)

---

18. Máš představu o tom, co tvé vybrané zaměstnání obnáší? Doplň/odpověz:

a) Moje výplata bude přibližně _____ Kč. (Např. 15000–18000Kč.)

b) Kvůli zaměstnání se budu muset stěhovat do jiného města, než bydlí rodiče.

Ano. Ne. Nevím.

c) Délka mojí pracovní doby bude:

8h 12h ___ h Nevím.

d) Budu muset pracovat o víkendech.

Ano. Ne. Nevím.

19. Myslíš si, že bude sluchové postižení nějak ovlivňovat tvůj pracovní život?

Ne.

Ano. Jak?

---

20. Co je tvou největší motivací při výběru zaměstnání?

(Zaškrtni max. 2 možnosti.)

- Výplata.
- Uplatnění v místě bydliště rodičů.
- Pracovní doba.
- Možnost dál se vzdělávat (např. různé kurzy).
- Inspirace dospělými neslyšícími lidmi, kteří jsou v pracovním a sociálním životě úspěšní.
- Chci, aby mě práce bavila.
- Chci pomáhat druhým lidem.
- Chci pracovat s jinými neslyšícími lidmi.
- Nechci pracovat s jinými neslyšícími lidmi.
- Nechci dlouho studovat – budu spokojen/á na místě, kde stačí nižší kvalifikace.
- Jiné: _____

Příloha č. 3 – Souhlas s výzkumem

V Plzni dne 28. 4. 2017.

Vážení rodiče,

jsem studentkou oboru Čeština v komunikaci neslyšících na Filosofické fakultě Univerzity Karlovy a právě zpracovávám závěrečnou práci na téma *Profesní orientace neslyšících žáků*. Ve své práci popisuji různé aspekty, které ovlivňují výběr budoucího povolání neslyšících žáků závěrečných ročníků základních škol.

Součástí mé práce je i malé výzkumné šetření. Jedná se o dotazník o přibližně 20 otázkách, na jehož základě budu s žáky dělat individuální rozhovory na téma profesní orientace. Dotazník obsahuje několik oddílů, ve kterých se dotazuji na sluchové postižení v rodině dítěte, vzdělání rodičů a sourozenců, výběr střední školy žáka a představu o budoucím povolání. Získané informace budou v práci prezentovány zcela anonymně.

Chtěla bych Vás tímto požádat o spolupráci a svolení předložit dotazník Vašemu dítěti.

Předem Vám velmi děkuji za vstřícnost – výzkum tvoří důležitou součást mé práce a bez dostatečného počtu respondentů není možné práci odevzdat.

S přáním pěkného dne,

Sobolevská Šárka

.....

S výzkumem SOUHLASÍM – NESOUHLASÍM.